

Betty Ehrenborg

Dagbok
med
Kisamor
1839

The Art Bin/Nisus
Förlagskonsult 1997

Katarina Elisabet (Betty) Ehrenborg, 1818–1880, var 21 år när hon besökte Kisamor. Hon är mest känd som psalmförfattarinna och har bl.a. gjort den svenska översättningen av psalmerna ”Klippa, du som brast för mig” (nr 302) och ”Morgon mellan fjällen” (nr 521). År 1856 gifte hon sig med aktuarien i Riksarkivet och ledamoten av riddarhusets direktion, friherre Johan August Posse.

Ehrenborg besökte Kisamor i Östergötland, för att få hjälp med en besvärlig svulst på kinden. Hon förde under tiden en dagbok om stort och smått, om Kisamors läkekonst, men även om hennes minst sagt häftiga lynne, hennes svartsjukt färgade dominanta läggning.

Gurli Taube berättar i sin bok ”Från gångna tiders. Uppsala” (1950) hur Betty Ehrenborg 1842 föredrog sin journal om Kisamor vid en sammankomst hos Erik Gustaf Geijer, där även P. D. A. Atterbom deltog, vilken natten efter hade mardrömmar om ”den hiskliga gumman” Kisamor. Det var tänkt att boken skulle ges ut, men så skedde aldrig. Inte förrän nu – i elektronisk form 157 år senare.

Utgivarens not: Denna utgåva återger så troget som möjligt handskriftens ortografi, inklusive skrivfel. De redaktionella åtgärderna inskränker sig till några fotnoter, ett par anmärkningar och tillägg i texten [inom klamrar], samt att i rubriceringen av andra delen den romerska siffran I har flyttats till efter raden ”Drag ur Maria Jaensons. ...”. I handskriften står siffran på egen rad före denna rubrik. Kursiverade ord är i handskriften understrukna.

Hela bokens titel är redaktörens konstruktion. Betty Ehrenborgs egen övergripande titel var följande:

Maria Jaensons historia.

I tvenne delar.

Första delen:

Berättelse om en två månaders vistelse hos henne

Andra delen:

Hennes lefnadstekning, samt några af hennes recepter

De båda delarna rubriceras dock annorlunda inne i boken. Handskriften finns på Uppsala Universitetsbibliotek, Handskrifts- och musikavdelningen, signum X 284 ba 1.

Transkription: Karl-Henrik Tallmo 1968; denna edition gjord av Karl-Erik Tallmo, The Art Bin/Nisus Förlagskonsult 1996, 1997; denna PDF 2022.

Innehållsförteckning för denna PDF

(Detta tillägg gjort 2022. Rubriker och kapitelnummer är klickbara.)

Första delen:

Anteckningar efter en vistelse hos Fru Jaenson, år 1839 ___s. 5

I ___s. 7

II ___s. 21

III ___s. 29

IV ___s. 37

V ___s. 47

VI ___s. 57

VII ___s. 67

VIII ___s. 75

IX ___s. 87

X ___s. 99

Andra delen:

Drag ur Maria Jaensons leverne, berättade av henne sjelf ___s. 105

I ___s. 107

Efterord:

Vem var egentligen Betty Ehrenborg? ___s. 124

Första delen

Anteckningar efter en
vistelse hos Fru Jaenson,
år 1839

I

Det var en middag i oktober 1839, som vår vagn rullade utför de sista backarne, då vi nalkades Katrineberg, den namnkunniga Kisa-fruns boning. Efter den mulna och fuktiga höstmorgon, under hvilken resan anträdde, hade så klara och vackra dagar följt, att vi tyckte oss återflyttade i sommaren. Den vilda, men leende nejden utbrede sig för våra ögon; den lilla klara sjön, glittrande i solskenet, forssens aflägsna dån, höjderna, prydda med gran- och gulnande löfskog; öfver allt detta for en frisk, susande höstvind, som kändes sund och ren för andedrägten. Kisa, eller rättare Horn och Katrineberg, hvilka ligga två mil längre söderut än marknadsplatsen Kisa – hvarefter man origtigt betitlat Fru Jaenson, som hyste den största ovilja för detta ställe – äro belägna nära gränsen emellan Östergöthland och Småland, och trakten deromkring tyckes förena det förras bördighet med det senares pittoreska behag. Kullar och löfskogar omhägna der de ensliga små sjöarna, som halft dölja sig i deras sköte och leka gömma med solstrålarna; der brusa vattenfall, der omvexla bråd-
jup och dalar med glada, frodiga sädesfält; Fru Jaenson sade en

gång derom: "denna ort är gjord att bli frisk på!" Men det bevisade sig dock för henne, att kroppens liksom själens sjukdomar mindre bero på tid och rum än många tro.

Det var dock ej så mycket nejdens behag, som vid ankomsten sysselsatte den ovissa, försagda främlingens tankar och förhoppningar; ett enda föremål gömde sig bakom de andra, öfverväldigade, utträngde dem – det var Fru Jaenson sjelf. Ett tidigare, flyktigt besök hade gjort uppräningen till vår bekantskap med henne, och af denna lofvade vi oss ej litet.

Det förra besöket föranleddes af så väl några mina anhörigas, som min egen fleråriga sjuklighet, länge fruktlöst använd medicin och min egen bestämda önskan. Fru Jaensons rykte hade hastigt utvidgat sig; hundradetals lidande strömmade till henne, och flera af mina vänner tillstyrkte mig att följa deras exempel. Min mor, min syster och jag min bror och en vän till huset, reste dit i Julii 1838, anlände till Kisa en vacker söndagsmorgon, och fingo der veta, att Fru Jaenson ogera emottog resande på helgdagarne, emedan hon då vanligen besöktes af sina många gäldenärer och patienter bland allmogen. Vi dröjde derföre i Kisa till följande dagen, denna uppmärksamhet kom händelsevis till gummans vetskap, och var kanske första anledningen till den artighet, hvarmed hon bemötte oss. Min Mor vann i hög grad hennes beundran och aktning, min syster hennes skämtsamma ynnest; hvad mig angår, fick jag ej då för henne annat interesse än sjukdomens. – Hon försäkrade vid vår afresa, att hon ej på många år haft en så angenäm förströelse, som detta besök. I anledning af hennes föreskrifter uppstod emellan min Mor och henne en gles, men vänlig brevexling. Hon tillstyrkte bland annat salta bad för mig; de begagnades följande året, men togos kalla vid slutet af kuren, på en läkares inrådan; jag förkylde mig, efter slutad badning uppslog en knöl, först på venstra armen, sedan på kinden; den var af mindre vanlig beskaffenhet och fordrade läkarevård. Efter en tids skötsel blef kindbenet bättre. Den läkare som vårdat det, företog då en längre resa, jag vanskötte mig, och omständig-

heter inträffade, som föranledde ett häftigt sjäslidande; svullnaden återkom derefter i fördubblad grad. Nedtryckt af ovisshet och kroppens svaghet, började jag frukta att det skulle blifva kräftan; Fru Jaenson var känd för ovanlig skicklighet i denna sjukdoms botande. Hela min omgifning och isynnerhet Kleen, min sväger, som alltid med innerligt deltagande vårdat sig om min helsa, yrkade med ifver på Fru Jaensons rådfrågande; min Mor skref till henne, och då saken antog ett alltmer och mer betänkligt utseende, anträdde resan.

Ovissheten om naturen af min åkomma uppfyllde mig med fruktan och bäfvan; jag väntade blott på Fru Jaensons dom, till hvilken jag hyste ett blindt förtroende. Bäfvande, med hjertklappning och sväljda tårar skyndade jag det afgörande ögonblicket till möte. Skulle hon vänligt taga emot oss? eller skulle hon anse mig ohjelpig? det var blott att sluta sig in i den ensamt räddande handen.

Nu gick det öfver bron, derunder den vilda forssen svallade, nu uppför backen, nu genom grinden, in på en yppigt grönskande gård. Allt var så friskt och välmående, kring denna gummas boning; folket såg starkt och modigt ut, barnen glada och rödblommiga, sjelfva gräset och blommorna, som här ännu präktigt florerade, tycktes berömma sig af det hull, som man tillskrifver Fru Jaensons medecin.

Vi höllo vid porten, en mörklagd piga tog emot oss; det var Stin-Lisa, sedermera för mig märkvärdig. Alla, som i sednare tider ha besökt Fru Jaenson, måste hafva sett Stin-Lisa – hon frapperar ej i början, men i längden tvingas man att beundra åtminstone två egenskaper hos henne: hon är alltid vackert rödblommig, och alltid orubbligt flegmatisk. Jag trodde någon tid att hennes flegma var ett tillkämpadt tålmod, en nästan hög och beundransvärd dygd; men den var natur. Den var tålmodet hos en stark och en sten, en klippa, på hvilken Jakob Årligs sats: tag saken kallt! stod praktiskt inpräglad. Hon var blind på ena ögat, och man påstod att hennes otillgänglighet hade den grunden, att

hon blott till hälften såg vedervärdigheterna i lifvet. Emellertid var Stin-Lisa bra, och passade på den plats hon innehade.

"Madam är inne – varen goda stigen upp!" sade hon i en låg vänlig ton, och vi fingo ett gästrum. Jag befriade mig hastigt från mina ytterkläder, ilade ner före min mor och i förstugan mötte jag den fruktade, efterlängtade, den verldsbekanta "frun i Kisa"

En bedöfvande apotekslukt af hvitlök och fenkol uppfyllde förstugan och omfläktade vårt första möte. Jag märkte det väl icke då, utan tänkte endast på gumman. Hon var klädd i en grå klädesrock, temligen snäf framtill, ett svart sidenförkläde, en stor gul silkeshalsduk, hvaröfver en vit tyllkrage låg utbredd. Det gråa, något krusiga håret, uppkammadt rundt omkring hufvudet och ändarne deraf sammanhållna med en krokcam, samt derofvanpå en mörk, tät mössa med hvitt krus omkring – sådan var hennes utstyrel. En hy, något gulgrå och blek, men understundom mera rödbrusig; grå ögon, skarpt blickande under buskiga grå ögonbryn, en näsa och läppar, båda humoristiskt krökta, en hög, men kanske väl smal panna, som lätt sammandrogs till djupa veck öfver ögonen – sådant var hennes ansigte. För öfrigt var hon icke särdeles lång, i förhållande till tjockheten, ofantligen groft och starkt byggd – hennes armar kunde väl kommit en engelsk boxare att darra.

Nu låg en anstrykning af känslfullhet öfver hela hennes väsende, jag hade ej märkt den vid förra sammanträffandet, men misstänkte ingenting dervid. Hon tilltalade mig vänligt, med låg och mild, nästan melodisk röst: "Jag undrar om jag är igenkänd? tro mig, jag känner mycket väl igen Er! hvar är Er mor, den förträffliga?"

Hon förde mig in i sitt rum och gjorde mig några frågor, dem jag darrande af oro, och hastigt, kanske otydligt besvarade. "Har jag kräftan?" frågade jag. Hon skrattade, och svarde mig i gåtor. Jag förstod henne icke, utan begynte tro att hon bekräftade min farhåga. Jag frågade åter, om det verkligen vore kräftan? hon började ömsom skratta och svärja samt utropade: "blif först femti år,

blif så fet att hon inte kommer igenom dessa dörrarna. kom sedan med den der åkomman, och fråga mig om hon har kräf-tan!" då fattade jag hvad jag skulle tro – men den långvariga spänningen i hvilken jag varit, min oro och förskräckelse gáfvo vika för svagheten, så att jag begynte gråta. Fru Jaenson såg på mig med den skarpa, genomträngande blicken; hon gaf mig en vedervärdig dryck, den jag tigande förtärde, hvarunder hon pröf-vande fixerade mig – och derpå inträdde min Mor.

Jag gick till en vrå, derifrån afhörande de tal, fulla av artighet och beundran, dem fru Jaenson höll för min Mor, som å sin sida äfven sade gumman många vänliga saker. Jag fick det betyg för den nyss hållna examen, att om min Mor ej varit "en sådan öf-vernaturligt vis qvinna", så skulle jag för mitt förhållande blifvit visad på dörren. Detta förvånade mig väl mycket, men emedan jag var så upprörd, kom jag ej klart ihåg det föregående uppträdet. Förbrytelsen bestod egentligen deruti, att jag hade motsagt och betvivlat hennes ord. Nu gjorde hon min mor reda för mina sjukdomsanlag, hvilka voro, efter hennes uppgift för ögonblicket, temligen många till antalet, men hon lofvade att bota dem alla. Jag trodde blindt på både det ena och andra. Kindbenet utfästade hon sig att kureras på fjorton dagar, om jag stannade hos henne, och man b[e]slöt då att detta skulle ske.

Middagen kom, och fru Jaenson gjorde oss sällskap vid bordet; hon lät Stin-Lisa intyga, att denna heder sällan skedde hennes gäster. Hon var vanligen icke närvarande som värdinna, utan gäs-terna åto i hvarandras sällskap, ensamma, ostörda, omgifna af öf-verflöd, som i ett förtrolladt slott. Fru Jaenson föreskref till och med ej maten, utan drog blott försorg derom, att tillräckligt med lifsmedel fanns i huset, och att endast sjukmat fick njutas. Allt var läckert och väl lagadt, samt i rikligt mått. I allmänhet vitt-nade både mat, husgerad och möbler om ordning, trygghet och en tarflig välmåga. I hennes förmak såg man mer eller mindre lyckade tapisseri arbeten, dem tacksamma patienter skänkt henne; bland annat en stor tafla, sömmad med fina ullgarns-

stygn, och hufvudsakligen föreställande ett illa byggt tvåvåningshus. (En patient med förstörda ögon, dem hon återställt, hade tillverkat denna underliga pjes, som var ett omätligt arbete.) En mängd silfverpjeser, ringar, mössor och kragar voro äfven gifna. Ett bord stod tyngdt af nutidens lättaste litteratur; ett piano, dåligt, men dock ljudande, stod vänligt emottagande i matsalen. På kakelugnen såg man tre porslinsdockor, med lösa halsar och ebreiska böcker i händerna. Den sysslolöse besökaren satte deras hufvuden i gång; jag såg månet blekt, oroligt förbindande ansigte, tankfullt lutadt öfver dessa nickande gubbar, medan gumman var inläst*, för att tekna receptet.

Efter middagen ankommo en herre med sin fru från Borås. Vi hade på vägen fått en sjuk piga i sällskap, Fru Jaenson upptäckte att hon hade vattensot och föreskref en dyr medecin, hvaröfver den fattiga pigan råkade i djup bedröfvelse. Boråsaren, herr Salmenius, gaf henne då ett understöd. [I manus följer här en överstruken mening.]

I den vackra höstaftonen gick jag sedan ett litet stycke på en af de många vägar, som lupo till fru Jaensons boning. Föga mer än ett bössskott från Katrineberg såg jag Åby, en egendom tillhörig en Kapten Westerling. En vedhuggare, med hvilken jag talade några ord, berättade att han hade en ung fru, och flera snälla barn. Jag gissade då, att jag under min enslighet skulle komma att göra dessa människors bekantskap. Men omständigheterna blefvo annorlunda ledda.

Ännu en herre kom till Katrineberg under samma afton. Fru Jaenson beskref honom för oss såsom en dålig person, och berättade att hon en gång åt honom föreskrivit orsten och salvia, annars läkemedel för grisar. Jag visste ej då huru öfverdrifven hon var i sina omdömen, utan trodde genast, att denna herre var en ibland de värsta. Men han hade ej länge varit i rummet, förrän hon började tala med honom om en process, den hon hade med sina grannar, tog honom i enrum och han fick förtroende af hen-

*) = inläst (red.:s anm.)

nes bekymmer. Jag fick snart veta, att Kapten Westerling på Åby och hans familj af gumman ansågs som hennes dödliga fiender.

Morgonen därpå, som var en söndag, var Fru Jaenson ännu icke i matsalen, då vi inträdde der. Det låg en stilla sabbaths frid öfver morgonen, i det renliga, stilla rummet; Solen sken så vänligt in, från fönstren hade man utsigt öfver sjön, skogarna och de fjerran bergen. Jag öppnade det gamla pianot; det var ej vackert – till rösten en förstämnd ensling, som ej talat förtroligt med någon vän på många år. Den nyare musiken återgaf det blott som ett avskryvärdt skrammel, men den lugna choralen fordrade mindre omfång och led mindre af dess missljud. Jag spelade då och sjöng en morgonpsalm, 423. Fru Jaenson trädde i sin dörr, gick öfver golvet, blef stående på förmakströskeln och lyssnade; en högtidlig stillhet rådde, alla voro allvarliga, min Mor sjöng med mig. Öfver fru Jaensons kinder rullade stora tårar. Ofta har hon sedan anfört detta ögonblick som ett af de bästa, hon erfarit inom sig sjelf. Jag tror dock ej att intrycket var djupt – hon berördes blott flyktigt af det undeligas makt, var okunnig derom, och ansåg sig otillgänglig därför. Kanske kände hon dock stundom ett djupare behof – men någon tillämpade på henne ett ord af Shakespeare, huru många, som blifvit förhärdade af verdens och fåfångans förvillelser, stundom mot sin vilja blifva öfvervåldigade af en mäktig och djup rörelse; men de återtaga straxt den förra hårdheten och blyges nästan öfver de till utseendet främmande känslor de erfarit.

Min mor, som ser bättre än jag, hade redan om lördagen miss-tänkt gummans nykterhet, och tyckte sig till och med märka en sfer af spirituosa omkring henne. Jag höll mig mest på afstånd och märkte intet. Söndagsmorgonen var hon bättre, och den främmande herrn, Salmenius, förundrade sig öfver den ökade klarheten i hennes omdöme.

På förmiddagen berättade hon mig att till middagen väntades en patient, en gammal, skral och bedröflig gubbe, som hade alla möjliga sjukdomar, ja, ännu flere än mina. Men som jag förnam

brutna ljud af hvad hon hviskade till Mamma, blef min aning att ålderdomen var det som minst besvärade den väntade patienten; skral tog jag för gifvet att han skulle vara, när han behöfde fru Jaensons beskydd.

När jag kom in i salen om middagen, fick jag se fru Jaensons förklarade favorit, den beskrifne sextioåringen. Än står den bilden för mig, som en blek, mild vålnad, nu försvunnen från jorden. Smärtan och tålmodet hade kämpat en lång och bitter kamp – men tålmodet hade segrat! dock var ej smärtan besegrad, utan att lemna ett djupt och synbart sår i den fot som förtrampat henne; det förr sköna, 20 åriga ansigtet, med sitt trånsjuka, vemodiga leende, vittnade om att våren i sin knoppning blifvit af masken förtärd. Detta lifvets glädje hade tagit afsked.

Det var en ung finne, herr v. Numers; han hade länge varit utomlands för sin hektik,* men utan båtnad. Första gemenskapen med min mor och mig uppstod genom att han under sina resor lärt känna Ernst Kjellander, den unge lärde, som dog 1835 i Italien, och af min mor hade betraktats nästan som en son. Det var någonting hos v. Numers, som svagt påminde om Ernst. – På en väns inrådan hade v. Numers slutligen begifvit sig till fru Jaenson; hon såg på hans händer, och förklarade venstra lungan vara vissnad. Han träffades af denna dom, ty det var i venstra sidan han hade känt smärta; han fattade förtroende till Fru Jaenson och stannade hos henne. Längre bodde han på Katrineberg och förvärfade genom sitt kloka, lugna och saktmodiga väsen och sitt oöfvervinnerliga tålmod hennes och hela omgifningens välvilja. Han vann mycket inflytande öfver gumman. Men efter en tids förlopp tröttnade han dock vid hennes dagliga sällskap, tog sin bostad på ett ställe beläget en half mil derifrån, Flytthem, och besökte fru Jaenson så ofta han ansåg lämpligt.

Fru Jaenson frågade mig afsides huru hennes sextioåring anstod mig, jag svarade att han bar sina år rätt väl, och detta framförde hon genast med hög röst till v. Numers. Det skedde vid

*) Tvinsot, tärande feber, ofta. i sista stadiet av lungdot (red.:s anm.)

bordet, då man har bästa tillfälle att bli förlägen. Man bar omkring fisk och gumman bad mig äta fiskhufvud, men jag tackade, sägande att jag äter alldrig sådant. "Det får hon nödvändigt lära sig; det stärker synmärgen!" ropade hon, och skjutsade till mig det fiskhufvud hon hade på sin tallrick. Jag benade, sträfvade och åt, mina tre åskådare till en märkbar förnöjelse. De öfriga gästerna hade afrest på förmiddagen.

På eftermiddagen kommo två fruntimmer, bjudna på kaffe af fru Jaenson. Den ena var fröken Du Rietz, som påstods vara mindre vetande, och hade året förut förundrat oss i Kisa kyrka, genom sin ytterst besynnerliga hatt, på hvilken min syster och jag sedan ofta tänkt, då vi höllo på att bli ledsna. Den andra var en fröken Rutensköld, som bodde helt nära fru Jaenson, i ett litet gult hus, med en nätt och vårdad trädgård rundtomkring. Fröken Rutensköld hade gemensamma intressen med fru Jaenson för jordbruket och trädgårdsskötseln; hon lagade fru Jaensons kragar, och gaf henne reda på hvad som hände i verlden, kort sagdt, hon var en snäll, mångkunnig och redbar person. Begge dessa fröknar voro du systrar med gumman.

Fru Jaenson fick händelsevis se ett vackert arbete som min mor hade gjort, tog då äfven fram något som hon sjelf ansåg för särdeles vackert, sydt af hennes mor, trotsade fröken Rutensköld att göra det efter, och lofvade henne 10 Rdr om hon kunde det. Fru Jaenson gick ut, min mor togs till rådgifvare, försöket skedde, och fröken rönt framgång. Gumman kom in, blef öfverbevisad, och presenterade en grön tia. Dagen derpå sade hon dock till mig: "Jag ville bevisa den beskedliga menniskan en vänlighet, och begagnade detta tillfälle.

Fröken du Rietz, v. Numers och jag gingo ut i trädgården, och funno der sommarens fägring kvar, och höstluften ännu full af ljufhet; grönskan var ymnig, doftande kaprifolier slingrade sig kring en rik blomsterkulle. V. Numers yttrade något förakt för blommor, fröken du Rietz och jag gjorde hvar sin bukett, och då vi återvände in, fick Mamma frökens och jag räckte min åt fru

Jaenson, som då förde min hand med blommorna till v. Numers. Jag sade att Herr v. Numers förklarar dem sitt misshag; och då hon var sist, förebrådde Mamma henne halft skämtande, att hon satte mig i förlägenhet, för att få visa favoriten sin välvilja.

Jag spelade och sjöng i skymningen; fru Jaenson blef upprörd deraf, hon vred sig med så konvulsiviska rörelser, att min mor fruktade det hon befann sig illa. Hennes häftiga ryckningar väckte afsmak och förskräckelse hos de kringstående. Snart steg hon dock upp, och ställde upp dörrarne till köket, att tjänstfolket måtte höra musiken; hon tänkte ständigt på att dela med dem sina njutningar. Men derute sprakade en stor granvedsbrasa, fröken du Rietz fann sig störd deraf och stängde dörren. Med blickar fulla af vrede såg gumman detta, rusade öfver golfvet öppnade dörren åter, sägande: "andra finnas, som äfven vilja höra."

Ju längre qvällen led, ju underligare blef fru Jaenson. Hon satte sig stundtals allena i sin kammare, kanske önskande att få vara i ro; Jag fann henne der, gifvande sin dystra, dunkla tankegång luft i afbrutna meningar. Häpen och undrande lyssnade jag på henne, det låg en anstrykning af vild poesi, någonting hexeskönt i hennes mörka språk, i den låga klingande stämman, det var Pythia på trefoten, med irrande blick och konvulsivisk fragga om munnen – hennes anblick fångslade och stötte bort, väckte nyfikenhet och skräck, som det nattliga skenet ur Samiels grufva. "Jag är så trött, så utsägligt trött!" suckade hon sakta, och jag gick ifrån henne.

Sedan kom hon ut, började tala om sin process och häftigt tillvita alla sina grannar. Fröken du Rietz, som stod i vänskapsförhållande till dem, gick ur rummet. Fru Jaenson märkte det, såg efter henne med vrede, och gaf henne de grofvaste benämningar. Min mor hade satt sig med fröken Rutensköld i förmaket, der hon lärde henne ett litet konstarbete; fröken du Rietz kom då och ville äfven lära sig. Nu nalkades gumman och frågade min mor, huru hon kunde vilja befatta sig med "den uslingen"? hvarpå hon tillade flera oefterrättliga yttranden. Min mor på-

minste henne då med allvarsam uppsyn att hon bjudit dessa fröknar till sig; men som hon såg att faran och obehaget ökades med hvarje ögonblick, steg hon upp och föreslog att gå till sängs, ty qvällen framskred och man var trött. "Qvällmål först!" sade fru Jaenson, och bad henne med beveklig röst, att hon måtte stanna. Men knappt hade min mor åter satt sig ned, förrän gumman* begynte rusa fram och tillbaka genom alla rummen, med armarna fåktande i luften, under förfärliga tjut. Hon utöste öfver min mor den ena förbannelsen på den andra, och gaf henne de gräsligaste namn. Jag var i matsalen vid pianot under detta utbrott, och visste om ingenting, utan trodde det var processerna, som öfvervaldigade henne; under häpnad försökte jag fortsätta mitt spelande, men hon lugnades ej deraf, utan drog sig stormande in i sitt rum, dit fröken Rutensköld följde henne. Mamma gick på sitt rum, jag dröjde något, afbidande utgången; Jag hörde fröken Rutenskölds böner och förmaningar; fru Jaenson afvisade henne med stormande eder. Fröken du Rietz hade redan gått, med en bedröfvad min och handtryckning; hon var qvarbjuden att vara öfver natten, men flydde till grannskapet. Jag aflägsnade mig då äfven, med bekymmer tänkande på mitt öde.

[Följande stycke är överkorsat i manus:] Hushållerskan, jungfru Marie, en till utseendet mild och stilla person, kom upp till min Mor, görande många ursäkter för gummans uppförande. Hon sökte att lugna oss, och trodde att fru Jaenson skulle följande morgon göra någon reparation. "Det allra bästa", tillade hon, "vore, om hon kunde bli god i qväll!" tidigt på morgonen kom hon åter upp och underrättade, att Madam ännu var ond, och att jag ej fick stanna.

Min mor var i en plågsam oro, hvad parti hon borde taga. Att lämna mig qvar i dessa händer, syntes henne förfärligt. Men att beröfva mig det hopp om räddning, som jag fästade vid detta *) med rullande ögon stannade framför henne, och sade med en stämmas låg, men full af raseri: "var icke det en dj-- som ville gå ifrån mig?" – hvarpå hon (förf. tillägg i marg.)

besök, denna vistelse hos fru Jaenson, hade af förut uppgifna skäl, sina stora betänkligheter. Men när jag yttrade min önskan att få stanna, min trygghet vid att kunna fly undan, när sådana stormar inbröto, och min mor sjelf insåg faran af sjukdomen, tog hon sitt beslut, och kl. 5 på morgonen gick hon ned till fru Jaenson. Under natten hade vi fortfarande hört dånet af hennes missnöje dernere. Hon låg ännu, då min mor inträdde, en ölspillkum, betäckt af en tenntallrick, stod bredvid hennes hufvudgård. Hon var ännu uppretad, och förklarade, att efter hvad som passerat, ville hon ej ha med mig att skaffa. "Jag säger så mycket", utropade hon, att jag alldrig mer befattar mig med en sådan käks!"

Min Mor sökte öfvertyga henne, huru det alls icke varit hennes mening att förolämpa fru Jaenson, men att, då hon såg henne så ond på fröken du Rietz, ville hon ej bevittna deras osämja. Hon brukade vanligen sky trätor och eder, der hon ej hade makt att nedtysta dem, och i de kretsar der hon lefde, plögade man skona henne för dylikt. "Om jag emot min vilja felat mot fru Jaenson, så straffa då mig på hvad sätt frun behagar, men icke skall den som vill vara så rättvis, låta det oskyldiga barnet umgälla modrens förseelse!"

"Det är sannt," svarade gumman hastigt, "*hon* har ingenting ondt gjort – *hon* får stanna!"

Min Mor steg nu upp för att bereda sig till afresan, och frågade vänligt, om hon fick återkomma för att taga afsked? – "då är jag uppe!" svarade fru Jaenson. En präktig resfrukost uppdukades, och gumman sjelf presiderade dervid. Med bekymradt hjerta for min mor; hon höll ej otroligt att jag snart skulle skrifva och be henne hemta mig hem; men försöket måste göras. – "Jag skall vara hennes mormor!" sade fru Jaenson, med den låga, uttrycksfulla rösten, då jag till afsked omfamnade min mor, och hon stod bredvid, allvarsamt fixerande oss – och när vi båda återvände från den bortrullande vagnen, tryckte hon min hand, betraktade mig sorgset och allvarligt, sägande med dyster och sakta ton: "Stack-

ars barn! lemnad allena här, och med en sådan gumma – *men var lugn!*”

Jag sökte upp min stickning på gummans arbetsbord, innan jag ställde kosan till mitt rum; hon uppehöll mig, betraktade strumpan och anmärkte att mitt garn var groft, min mors så fint och vackert – hvarföre? ”ty jag vill få mina strumpor färdiga,” svarade jag, hvilket gumman med bifall afhöorde, förnöjd upprepande på sin Nerkiska: ”hon tänker lykta sina.” Sedan gick jag upp att ställa ett arbete i ordning, och kom åter ned, begärande att få låna en madrasser-nål, då hon svarade: ”madrassernål, nej! men anjovis, det har jag!” hon syntes ha åtskilliga ansjovisar i munnen, och räckte mig en tallrick sådana. Jag bad henne i följd af sin vishet lära mig att använda anjovisen som madrassernål, och hon hemtade under småleende en ypperlig nål.

Längre fram på förmiddagen kom jag åter ner, fru Jaenson begynte då klaga öfver sin process och gråta. Jag hade ej ringaste reda på förhållandena, och kunde derföre ej vara frestad att motsäga hennes tillvitelser mot sina grannar. Hon sade sig väl inse, det jag hade hvarken förstånd eller interesse för dessa saker, men hon behöfde någon att utgjuta sig för, ”men det var hårdt af den visa mamma,” att gå ifrån henne vid ett sådant tillfälle. Jag svarade ingenting härpå, mellertid var gumman mycket klok och vänlig, men djupt mjeltsjuk. Hon hade känt sig lycklig af den goda tanke, som hon trodde min Mor hysa om henne; min mor, som hon så högt värderade! hon hade nu förverkat den.

II

Fröken Rutensköld besökte oss på förmiddagen. Hon begynte fråga mig om min åkomma i kindbenet, och önskade veta hvilken läkare som varit så oförståndig att ordinera linfrösgröt, och draga det onda till den yttre sidan af käften. Jag ville ej nämna läkarens namn, emedan han klandrades. Fru Jaenson blef då tankfull och vek, yttrade att detta var "en afmått vishet", och funderade en stund derpå. "Det är sannt," sade hon ändtligen, "man blir ej mer upplyst sjelf af att klandra andra, man har ingen nytta deraf," etc. "Tänk om jag skulle försöka att följa detta barnets lärdom, kanske jag då blefve bättre! Om jag hade tid, borde jag låta henne tala för mig i tre dar, så finge jag se hvad det gjorde!" – Jag sade då, att ehuru sådana grundsatser voro mig dyrbara, hände dock ofta, att jag i öfverilningen glömde att följa dem. Detta förstod hon äfven djupt, talade deröfver och utlade det på[.]

Fru Jaenson hade en större middag för hjälpgummor, som arbetade med hennes lin; de fingo sitt kalas i förstugan. Hon hade i dag fullt af hushållsbestyr, bakade, hopvred linet, och utdelade

välgeringar åt flera håll. Jag uppmanades att sjunga och spela en psalm för hjälpgummorna, och hon roade sig åt deras förnöjelse. "Hade jag gifvit bort så mycket i går," sade hon, "så skulle ingen fröken du Rietz, ha förargat mig, men nu satt jag der med tomt hjerta och uttröttad kropp! -" Hon såg på mina händer, beklagade deras sköra och brosklika benbyggnad och dömde af dem, att nervsystemet var ohjelpigen "massakreradt", men lungorna ypperliga. Hon kom att säga några ord om sin längesedan aflidne far; och hennes ansigte och röst genomträngdes af andakt. Gubben Jaen Jaenson i Nerike, hvilken jag oftare kommer att nämna i dessa blad, var djurläkare, men befattade sig äfven med att bota menniskor och var härutinnan, enligt fru Jaensons utsago, vida längre hunnen än hon. Han stred mycket emot sin dotters lust för läkarekonsten; "du är en qvinna," sade han, "du skall duka under för din konst, till några och fyrti år skola kanske dina krafter hinna – men ej längre!"

"Och de ha ändå räckt längre," anmärkte jag.

"Ja – förmågan! men lynnet? själen?" svarade hon med dyster blick.

Nu kom Stin-Lisa, underrättade henne, att resande hade anländt. Jag frågade, hvilka de voro? fru Jaenson svarade: "den ena heter natt, den andra dag, och den tredje Heliga Trefaldighet tre veckor före jul" Hon ville ej gå in till dem, utan tog fram en börs med dukater, gåfva af någon lycklig patient, och erbjöd mig den, om jag ville i hennes ställe afhöra deras sjukdomsberättelser. Jag gick upp på mitt rum; i skymningen återvände jag i matsalen, och fann der de stackars främlingarne, som hade sutit der i timmar, afbidande Fru Jaensons dom. Hon trädde nu ut till dem, och den sjuka frun dömdes att dö innan våren, ifall hon ej förbättrades inom 20 dygn. Frun hade en hjerteskarande hosta, troligen galopperande lungsot – med stilla undergifvenhet emottog hon underrättelsen om sitt öde. Med frun följde en flicka, om hvilken fru Jaenson förklarade att hon hade hysterisk giktkramp, och gjorde en skarp och förfärande målning af hennes själstillstånd.

Flickan grät bittert dervid, och fru Jaenson blef öm mot båda sju-
klingarne; de gäldade henne med djup beundran. Qvällen förflöt
under beskådande af porslinsgubbarne på kakelugnen, man lät
dem nicka, och njöt af deras välvilliga uppsyn. Jag frågade flickan
efter de resandes hemvist, om de kommo från norr? – Jag vet ej
rätt reda på väderstrecken,” svarade hon; ”nu komma vi från
Norrköping, men egentligen bo vi i Södermanland, så vi komma
väl ändå från söder.”

Fru Jaenson sprang om qvällen utan kapp till den närliggande
byn Flarka för att se om sina sjuka der. När hon kom hem, lock-
ade hon in hjälpgummorna att betrakta porslinsgubbarne, och
skrattade själf öfverljudt åt begge parterna.

Dagen derpå hade gumman brådtom; jag satt på mitt rum.
Mamsellen kom upp till mig och tog afsked; hon talade i de mest
häföörda uttryck om fru Jaenson. När de hade rest, fann jag
henne sängliggande; en följd af gårdagens expedition till Flarka.
Hon sade att gästernas långa och tröttsamma tal hade befordrat
hennes illamående. Herr v. Numers kom till middagen.

På eftermiddagen inträffade fröken Rutensköld för att efter-
fråga fru Jaensons helsa. Sedan gingo fröken, v. Numers och jag
ut på en spatserfärd. Vi bestego en kulle, klädd med björkskog;
man förde mig till en ofantlig sten, stor som ett litet hus. v.
Numer sätte en pinne emellan denna klippa och marken på ena
sidan, och lade sig, med ett lindrigt bemödande på andra sidan af
klippan, för att sätt den i rörelse – och det lyckades. Man såg
huru massan sakta gungade; pinnen skafdes fram och tillbaka.

Sedan vi länge beundrat denna naturens lek, återvände vi och
gjorde besök hos fröken Rutensköld, fägnande oss åt hennes tarf-
liga välmåga. Hon hade några glada barn hopsamlade hos sig,
Kapten Westerlings från Åby, Kapten Drangels från Wäsby – allt
fru Jaensons ovänner. Fröken skänkte oss blommor och följde oss
hem. Herr v. Numers for till sitt; Jag gick in till fru Jaenson, som
ännu var sjuk, och började tala om sina processer. Lika stor klar-
het hvarmed hon blickade in i ett nervsystem, i en människosjäl,

lika mycken oreda förrådde hon i detta förhållande, och föreföll mig ibland nästan vurmig; men ovan att kunna dömma sjelf, förstod jag henne ej, utan erfor blott nyfikenhet och beundran, jemte den hemliga fruktan. Hon var redan mycket för mitt hjerta.

Midt under sitt illamående och nedslagna lynne, reste hon sitt hufvud, ordinerade att jungfru Marie skulle baka en bulle med kanel på åt mig och en åt v. Numers. Hon berättade mig vidare att landshöfdingen Hartmansdorff var på Åby. Hon skickade två karlar till honom med en inlaga om processen, men fick det svar att han ej tog emot den. Han fick då påskrifvet värre än i Aftonbladet. Snart var hon åter uppe, och förekom rask, men tvär till lynnet.

Fröken Rutensköld gick förbi, för att besöka fru Westerling, med hvilken hon var god vän, fru Jaenson betraktade fröken med en slags öfverlägsen, godsint malis, sade: "hon är bra på sin punkt!" men ansåg henne för sqvallrande och föga upprigtig. Hon satte värde på hennes duglighet, hennes jemna, tåliga lynne, och hennes tjenster. – På eftermiddagen hade fru Jaenson någon patient, och skänkte mig ett recept mot svullet tandkött och skörbjugg. Äfven undervisde hon mig i åtskilligt, yttrade bland annat, att stekt eller halfrått kött är mindre helsosamt än kokadt kött. Alla soppor och all köttmat böra kokas länge. Fru Jaenson anförde en person i Stockholm, som hade lefvat af biffstekar, när han dog, hade han så starka plågor, att ögonen nästan gingo ut ur hufvudet, Och hon tillskref detta den rå kött dieten.

Jag gick upp på mitt rum, att skriva till min mor, men hon tycktes ogerna se denna skrifning. "Barnet för protokoll!" sade hon. Åter berättade hon om sin process, och om presterna i församlingen – jag märkte, att detta kall af henne aktades ringa. Dock syntes hon gilla min vörndnad för heliga ämnen.

Fru Jaenson bjöd mig på aftonvard, och förklarade, att qvällmål borde ej förtäras af någon; det var i mer och mindre grad otjenligt. Hon tillät mig äta hvad jag ville, dock måttligt; kaffe

undantog hon, såsom för mycket hettande för svullnaden. Sjelf förtärde hon det om morgnarne med sirap, oftast utan bröd.

Stor var den ödmjuka och enkla redlighet, hvarmed hon merändels yttrade sig i medecinska ämnen. Deremot talade hon med så mycket mera sjelftillit om landthushållningen och om sin process.

När hon blef illamående, trodde tjenstfolket och fröken Rutensköld genast att hon skulle dö. Det bekymrade mig, och med smärta märkte jag att ingen enda höll rätt af henne. v. Numers lät förstå, att hon ingaf honom missaktning, men utlät sig ej tydligt. Han förklarade dock, att han den söndagen, då min Mor var hos henne, funnit henne mera oskicklig än någonsin förut.

En dag fick fru Jaenson bref från en apothekare i Borås, som erbjöd henne 100 Rdr bco, om hon ville för honom uppgifva namnen på de örter hon begagnade, så skulle han förse sig dermed. "Om han vore en fattig stackare som behöfde hjälp, skulle jag ej neka honom denna tjänst – men så mycket besvär för hundra banco. det står jag ej ut med!"

Fru Jaenson var nu åter frisk, och deltog sjelf i bakning och andra hushållbestyr, bakade knäckebröd af hvete, med smör uti. Jag frågade hvarför hon tog smör i knäckebrödet? "bara för onskans skull!" svarade hon barskt. Hon föreskref nu en dekokt för mig, i fall hon skulle åter insjukna och då blifva oförmögen dertill. Hon underrättade mig om åtskilligt, som var till hälften, och jag tror i grunden, allvar af henne; bland annat att "ju långsammare pulsen slår, ju ädlare är menniskan: Ju fortare, ju större bandit." Jag sade då, att min syster alltid med en viss förnöjelse observerat sin häftiga puls. Hon log, sägande att det var "misstag", och tillade: "det var derföre hon skulle ha borgmästaren" (En borgm. St från Norrköping, som vid min systers besök vistades på Katrineberg, försatt i det yttersta elände. Fru Jaenson brydde min syster för honom)

Tvenne bönder kommo till Katrineberg med ett sjukt barn, som var blekt, utan matlust, men klagade öfver törst, och hade vridit ena foten. Fru Jaenson sade att det hade varit hvitsot och sedan blifvit hudvattensot; Hon skref recept åt barnet. Då karlarne erbjödo betalning, sade hon muntert: "betalningen består jag – se här är en pris snus!" ty de hade haft flundror med sig och skänkt henne. Jag visste det ej utan frågade om middagen, hvarrifrån flundrorna kommit? "från Bartholomei" sade hon – "Jag har kommunikationer åt alla håll" – Nu kom bud från Herr v. Numers att han hade sjuknat, troligen af förkylning på vår promenad, och gumman var genast i verksamhet för hans räkning.

Efter maten förmådde fru Jaenson mig att röka en cigarr, "för käftens skull," som hennes tal föll – eller för att påskynda bölldens mognad. Hon hade ett synnerligt nöje af min uppsyn vid detta tillfälle, förklarade att rökningen var mycket helsosam, äfven för min närsynthet, och skrattade öfverljuddt åt mig. Jag gick sedan till fröken Rutensköld, som hade tagit hem söndersmulad granbark från garfveriet, hvilken hon lade kring sina buskar, för att hindra ogräsets tillväxt. När jag kom hem, fann jag fru Jaenson ovanligt upprymd, dock redig, full af infall. Hon hade nu beslutat att jag skulle roa henne. Först uppmanade hon mig att spela guitar och sjunga. Sedan skulle jag roa hennes hundar. Piga och Lydiga voro två gunstlingar till fru Jaenson, sinsemellan syntes de kontraster – Piga var en fet, ondsint knähund, Lydiga af halfspansk race, silkes len, långörad; hon sof vid gummans fötter, och hade det vittnesbördet af fru Jaenson, att hon var "den mest öfvernaturliga hund, och mer än menska."

Piga hade ej gummans aktning, emedan hon var dum, snarsticken och snål; men hon var nu pensionsmässig och tåldes som en gammal trotjenarinna. Jungfru Marie var hundarnas sköterska, hon matade, söfde och promenerade dem. Jag fick nu uppdrag att ge Piga socker, och säga Lydiga artigheter. De gåfvos ej alltid gerna, när Lydiga sprungit i smutsen, steg upp på bordet och lade sig på mitt broderi. Men då skrattade fru Jaenson så att

hon skakades; och dröjde en stund, innan hon lockade Lydiga ned från bordet.

Denna afton satt hon och sydde, med sina pigor rundtomkring sig. Dessa pigor hade en viss anstrykning af bildning, kanske dels genom umgänget med så många "herrskafer", som beständigt besökte fru Jaenson, dels genom den liffulla gummans eget, snillrika umgänge. Der voro den vänliga jungfru Marie, den trygga, allvarsamma Stin-Lisa, vidare Greta, en inställsam, pratsam person, och slutligen den fjortonåriga Lovisa. Henne hade fru Jaenson upptagit af barmhertighet. Jag kan alldrig glömma henne, den kära Lovisas oskyldiga ansigte, hennes blick, så ljuf och glänsande som en vårhimmel, och hennes kinder, som vårens blommor. Hela hennes väsen strålade af barnslig ömhet och enfald. Fru Jaenson var sträng och god emot henne; hon syntes ha mycken klokhet och omtanke för allt sitt tjenstefolk, och det sades att hon var ryktbar för att ha uppfostrat förträffliga pigor. Visst skämtade hon ofta med Lovisa, jag var ängslig, när hennes grofva gyckel vidrörde den blommans späda, glänsande blad. Men åtminstone hittintills tycktes det gå helt oskadligt förbi Lovisas barnsliga, sorgfria sinne, in genom ena örat, och ut genom det andra."

Fru Jaenson föreslog, då vi suto der, att jag skulle rita af Lovisa. Min konst var i sin linda, men fru Jaenson var ingen kännare; hon slog sin hand i bordet, svärjande att jag var "ett öfverdrifvet geni, och ritade som t - n." Till belöning därför, skulle hon mig till ära, på min namnsdag, den 19:de Nov. kläda sig i bindmössa, samt bjuda mig på vispebröd, ett slags surt bröd, som brukas i Östergöthland. Hon tyckte dock, att dessa utsigter ej gjorde nog verkan på mig, att jag var tankspridd och ej hörde henne - och citerade den gummans ord, som kom ihåg predikan - "Si kära far," sade karingen åt presten, "när jag kommer i kyrkan, äro der så många att se på, så j kan tro att er hinner jag ej med."

Hon lät mig ej gå på mitt rum förrän kl. half tolf, upprepande att jag skulle roa henne. Hon hade vanligen svårt att somna före

midnatt, och lade sig därför gerna sent, sof deremot om morg-
narna. Jag hade motsatt natur.

Någon dag derefter erhöll fru Jaenson bref från en herre, hvars
dotter klagade öfver plågor, dem gumman tillskref hysterisk
kramp. Hon kände dessa människor förut, och de hade besökt
henne. Hon dels visste, dels divinerade att ett giftermål var i
fråga för patienten, men hennes anhöriga hade hindrat det, och
flickan sörjde nu. Hon hoppades att kunna inverka på släkten till
flickans förmån genom sitt recept hvilket lydde sålunda. "Efter
föreskrift! så blir mamsäl frisk 1 år – men ej längre. Därför är
mitt råd – att för att Grundelit I tid kurera ett själsontt – som har
sin Grund afv mädfödd hysterisk anlag – *Gissa vad dett är! Gifft
sig! nästa Somar! för vil man inte när en kan! man kan ej när En
vill! Så tallar sanna vennen och dätt efter pröfvad 40 års ärfaren-
hett*

Ödmjuk
Maria Jaenson"

III

Jag kom ned en morgon, då fru Jaenson var vid tvärt och dystert lynne, men klarnade så småningom upp. Hon ansade som vanligt mitt kindben, och yttrade sitt bekymmer, att hon ej kunde bringa svullnaden till mognad; hon måste därför bränna håll derpå. Detta verkställdes medelst pådrypande af en vätska, som hon kallade elddroppar. Detta var ganska plågsamt; under operationen betraktade hon mig skarpt och forskande, och skrattade, när jag sade att det gjorde ondt. Dock ömmade hon för mig, det förnam jag efteråt – hon skref till min mor, och berömde öfverdrifvet mitt "Gältemod!" för att förströ mig, visade hon mig en present, som hon fått af jungfru Marie "för madams pengar!" sade jungfrun. Jag hade då den obetänksamheten att säga: "det är med fru Jaenson som med vår Herre, ni ha intet annat att ge henne, än hvad ni förut fått – blott tacksamheten kan vara af värde" Hon teg, synbart förtjust af detta vedervärdiga smicker.

Resande anmälde nu. "Då går jag inte in", sade jag. "Inte jag heller!" skrek gumman. Min kind värkte nu förfärligt. För att förströ mig, föreslog fru Jaenson att jag skulle gå och trösta en

fattig, sjuk gumma Sandberg, som bodde ett litet stycke bort, och hade hektik i hög grad; jag skulle taga gitarren med sjunga och spela för den sjuka. Hon lät mig förstå att äfven kroppens djupare qual lindras, när man söker göra något för andra,

Sedan bad hon mig gå i salen, och spela piano för de främmande. De lyssnade uppmärksamt – en herre anmärkte, att det ej var fortepiano, utan snarare klaver, eller hellre Klavicin.* Gumman var trött och besynnerlig om qvällen, och föreföll mig mycket besvärlig. Jag ansåg mig dock böra tåla allt; men gick tidigt till sängs; Smärtan varade långt in på natten, men lemnade mig före morgonen.

Följande dagen var fru Jaenson åter hygglig. På förmiddagen kom jungfru Marie upp till mig, och förde allehanda klagomål öfver henne. Detta hade skett redan förut, och förnärmade mig mycket; jag ansåg jungfru Marie vara orättvis, och kanske falsk. Men hon fortfor med sin klagan, huru gumman i dagar och nätter grälade på henne, kallade henne de mest förnedrande öknamn, förtalade henne för andra, och oupphörligt lät henne förödmjukande känna *tyngden* af sina välgerningar, den gränslösa förbindelse, i hvilken hon stod till henne för dem; Detta sades väl ej på en gång, men jag sammanfattar det här.

På förmiddagen fick fru Jaenson från en Konsul (jag tror vid namn Schaumburg) present af några buteljer starkt, dybart vin. De förvarades genast i det så kallade gula rummet; ett gästrum, hvilket om vintern nyttjades till handkammare. Jag tyckte, att fru Jaenson sedan gick ovanligt ofta dit. Underliga misstankar uppstego beständigt hos mig, men ett besynnerligt förtroende, en envishet att försvara henne inför mig sjelf, regerade inom mig. Medlertid blef hon under dagens lopp mer och mer förvirrad.

*) Klavicin, stort, trekantigt instrument med ibland två manualer och pedal; tonen anslås genom knäppning med en korppenna; en sidoförm är spinnetten – enl. Nord. familjeb. 2 uppl. (red.:s anm.)

De främmande sedan gårdagen voro ännu qvar; i skymningen träffade jag dem åter i salen, de visade mig ett innerligt deltagande, troligen väckt genom fru Jaensons berättelser. En fru af sällskapet låg på en säng och jemrade sig; hon hade haft en böld, liknande min, i åtta år. Fru Jaenson brände den nu, och plågorna voro förskräckliga Gumman visade henne en outtröttlig omsorg och ömhet. Frun var ifrån Nerike, fru Jaensons födelsebygd; de uttalade *i* på samma sätt. När det blef frågan om Nerike, så lifvades fru Jaenson till eldig vältalighet. Dock ville hon påstå att Wermland var ännu bättre; "finnes," sade hon en gång, "någon-ting rätt kärnfullt, rätt hjertligt, vist och bastant, så kommer det från Wermland."

Om aftonen blef fru Jaenson högst underlig; ömsom skrattade hon på ett stormande sätt, ömsom var hon känslofull – ömsom svor hon; detta skedde ofta, alla tre sakerna på en gång, när hon var i detta tillstånd. Jag kom in med en kofta, i hvilken jag inträdt armarna, utan att tillfästa bältet; hon satte nu koftan ännu löjligare, presenterade mig för de främmande, och vände mig hit och dit, skrattande öfverljudt. De främmande voro mycket roade och beundrade hennes qvicka munterhet; jag bibehöll min flegma, tog godnatt och aflägsnade mig. Men vid afskedet märkte jag, att fru Jaenson var ledsen på mig; och spektaklet med koftan hade varit ett straff för mitt uppförande. Jag hade ej behållit piga i mitt knä, då fru Jaenson der lade henne; jag var ogin att sjunga och spela för de resande så mycket hon önskade, och hon befallde mig derföre att ej mer sjunga en ton. Jag gick bekymrad till sängs,

När jag följande morgonen besökte fru Jaenson, strålade hon af välvilja, och tycktes på många sätt vilja godtgöra att hon gjort mig orätt. Hon kom ihåg gårdagens oppträden och berömde min eftergifvenhet. De främmande reste, och straxt derefter anlände v. Numers glad och återställd. Gumman hade hushållsbesty; hon var sysselsatt att sätta pinnar af ask och pil i sina mjölsäckar, för att bevara mjölet från mått och unkenhet. Emellanåt

kom hon in och samtalande med v. Numers. Troligen anlätades konsulns vinförråd äfven i dag, ty under dagens lopp blef hon åter underlig, sade grofheter, och hennes plumpa väsende bröt för mycket af mot Herr v. Numers' ytterligt fina. Under hennes frånvaro berättade han åtskilliga drag af henne, såsom att hon gifvit medikamenter åt en bonde som var förstörd af drycken-skapan, och tillika föreskrifvit honom att bortlägga denna last. Han lydde, blef bättre, men började åter sup, försämrades och återkom. Hon frågade då om han lydt ordres? "Ja!" svarade han, men den sup han fått till frukost, förråddes af hans andedrägt. "Jaså," sade fru Jaenson, gick hastigt in i sitt rum, återkom med en käpp och piskade på karlen, ropande: "Jag skall lära dig att ljuga!"

Mer och mer upptäckte jag, hvilken afsky v. Numers fattat för fru Jaenson; det kostade på mig, ty jag trodde honom orättvis emot henne. Han tyckte att min ställning var obehaglig, så beroende och bevakad af henne och bad att han vid första snöfall måtte få komma och köra för mig ibland. Jag skref till min mor derom i nästa bref, och inhemtade hennes tanke om det passade. Jag nämner detta, i anseende till följande händelser. V. Numers, uppmanade mig vidare, att söka inverka fördelaktigt på gumman; han sade sig hafva hört af henne, att så hade skett. Detta uppmuntrade mig mycket.

Han reste hem, och fru Jaenson blef allt besynnerligare. Hon beslöt att vi skulle tillbringa aftonen hos den sjuka madam Sandberg, och taga guitarren med. En grannqvinna, fru Håkanson, efterskickades äfven, en trygg, prosaisk fru; sången begynte, och de gräto allesamman. Fru Jaenson, vände sig till den sjuka och ropade, bittert gråtande: "der ligger du, så tryckt af allt menskligt lidande, och är ändå god, god i sista stund! och jag är bitter. Allsmäktige; gör mig värdig att möta denna madam Sandberg i en bättre verld! men jag är ej värdig."

Grannarna, med hvilka fru Jaenson var i oenighet, påstodos vara skyldiga att gifva den fattiga Madam Sandberg underhåll,

men hade försummat det. Fru Jaenson hade henne nu helt och hållet i sin vård, födde och skötte henne, och huset i hvilket hon bodde, tillhörde fru Jaenson. Man trodde, att fru Håkanson, en af byns lifligaste tungor, det förskrefs för att bevittna hennes ädelmod. Så uttyddes allt hennes företagande så ofördelaktigt som möjligt. Det tycktes sedermera för mig, då jag ej längre blindt beundrade henne, som om de bättre och sämre afsigterna voro så blandade hos henne, att hon sjelf ej kunde reda dem för sig.

Madam Sandbergs uppasserska var en gammal halftokig Mor Karin, som var fru Jaensons hofnarr. Hon gaf henne nästan beständigt presenter, för att utan förebråelse kunna få göra spektakel af henne. Derföre tålde Mor Karin huru mycket hon än skratade åt henne, men hände det att jag äfven visade mig road, då blef hon sticken. Denna afton berättade hon hvad hon hört om Norrige, och var alldeles säker på, att man i detta land går med fötterna midt emot våra.

Fru Jaenson blef redigare i sitt hufvud efter gråtandet; sedan gingo vi hem till aftonmåltiden; som gjorde henne fullkomligt klar. Som vanligt, satt hon länge uppe, och öfvergick från skämt och prat till allvar. när hon begynte tala om sin far. Han var för henne typen för allt godt, vist och härligt, hennes känsla för det heliga hade nästan tagit honom uteslutande till föremål.

Innan jag gick, förmådde hon mig åter att röka cigarr. Tårarna kommo mig i ögonen af retningen, hon trodde att jag blef "missnöjd", och började i sin ordning att gråta. Sedan ville jag gå, men hon jemrade sig så mycket öfver ledsnaden och ensamheten, att jag måste dröja ännu en stund.

Fru Jaensons karakter och ställning började småningom blifva mig klarare, Hon var rå, oqvinlig, ytterligt häftig; inom henne låg en orolig längtan begrafven, den hon sökte att stilla med dåliga medel, och förtärdes så af dem båda, längtan och medlen, under striden dem emellan. Djupt klagade hon öfver sin förfelade uppfostran; hon berättade mig huru från första barndomen tjenstfolket hade smickrat henne, för att få framgång för sina afsigter;

huru hon alltid varit omåttligt klandrad af en del, omåttligt firad af andra, och derigenom förlorat det sanna begreppet om sig sjelf; hon hade mer tänkt på den ära och triumf, hon ville skörda af människorna, och på medlen till detta ändamåls vinnande, än på sin verkliga inre förädling. Hon hade alltid stått "ensam på sin punkt". Ingen vän, på samma ståndpunkt i lifvet med henne sjelf, hade slutit henne i sin famn och sagt: "Jag älskar dig; hör därför af mig dina fel!" utan alla hennes s.k. vänner voro henne underlägsna; från dem hörde hon blott undergifvet och osmakligt smicker, från sina fiender öfverdrifven smädelse. Hon hatade fienderna, men vännerna föraktade hon. Så stod hon der isolerad, var otillräcklig för sig sjelf, försmådde människorna, och tviflade på Gud. Hon var en af de rika, som äro för stora att gå genom nålsögat förbise lifsens trä och bita i frukten af kunskapens! denna frukt stillade ej hennes själs omåttliga hunger, men hon åt med raseri deraf, som österlänningen äter opium. Men allt hennes vetande var halft, till teorien blott sporadiskt, blott skymtande, därför var hon tillgänglig för otaliga tvifvelsmål. Blott i den prophetiska blicken var hon djup, i den praktiska tillämpningen af sina naturstudier underbar.

Hon hade dock haft *en* vän, fröken Räf i Småland. Efter fru Jaensons beskrifning, var hon en qvinna med mycken bildning, ja, ansedd för lärd. Jag såg bref ifrån henne, som voro uttryck af den gränslösaste beundran. Möjligtvis voro de upprigtiga; troligen var äfven gumman på den tiden mera på höjdpunkten af sin bana. Nu tyckte fru Jaenson att jag liknade denna Amalia Räf – äfven att jag liknade min Mor, som gjort ett sådant intryck på henne.

Hon hade nu beslutat, att jag skulle bli hennes vän. Hon bad att jag skulle säga alla hennes fel, dock kärleksfullt. Hon påstod att olikheten i år oss emellan jemnades genom den mera vårdade uppfostran jag fått, genom de lärdomar min Mor inplantat, och genom hvad jag lidit. Hon njöt af min beundran för hennes snille, denna beundran var nödvändig för hennes välbefinnande, hon

kallade den sitt understöd, och ansåg sig ha rättighet dertill. När hon visade mig fröken Räfs bref, sade hon: "hon smickrar ej, min Amalia talar sanning."

Innan jag gick till sängs denna afton, åhörde jag en visa, den fru Jaensons pigor sjöngo, anförda af Lovisa. Såsom egen för stället der den sjöngs, vill jag införa den här.

Lovisas visa

Och Gubben han gick åt hasseliskog,
Han skalade käppar hvita.
Och käringen gick hemma, mullrade och svor:
"Och dem ska han sjelf få slita!"
När ja' kom hem, då gick det som hon sa',
Öfver bord och bänka hoppade ja'!
Hurra för mej! de' säger jag dej,
Denne dan förglömmes alldrig!

-o-

Gubben och käringen talades vid,
De taltes vid om nytt och gammalt:
"Och inte va' du så riker som ja',
När som vi kom tesamma."
"Var jag ej så rik, de säger jag försann,
Jag var bättre qvinna, än du var man!"
Hurra för mej! de säger ja dej,
Denne dan förglömmes alldrig!

--

Käringen hon tog en skalades påk
Och slog gubben midt i pannan:
"Och inte är de värdt du muckar emot
Och inte är de värdt du bannar!
Det är just jag, som matmor skall heta,
Dit jag befaller, dit ska du löpa!"
Hurra för mej! de säger jag dej,
Denne dan förglömmes alldrig!"

Käringen hon svor i dagarna tre
Och dagelin så blidd' det värre,
Och gubben han föll på sina bare knä
Och kallade käringen herre!
Var inte de katten te vre
Att gubben skulle gå till käringa och be!
Hurra för mej etc.

--

Gubben han går i grannestugan in
Der möter han sin granneqvinna:
"Och kära du syster, gack du inte in
För sjelfer hin han var derinne! -"
"Så ska hvar och en göra med sin,
Så ska jag gå hem och göra med min! -"
Hurra för mej, de säger jag dej,
Denne dan förglömmes alldrig!

--

IV

En löjtnant Cristiernin, som vistades i Vimmerby, hade varit fru Jaensons patient, och fortfor att rådfråga henne. Hon fick nu bref, att han önskade få komma och bo hos henne, för att bli riktigt skött. Man ställde då i ordning rum åt honom i nedra våningen af samma hus, der Madam Sandberg bodde i den öfra. Fru Jaenson utmålade honom för mig med inga smickrande färger, och ännu bittrare var hon emot hans far, en kammarherre från Uddevalla. En afton, då vi gingo upp till Madam Sandberg, kom en person, åkande på skjutskärra, och helsade på gumman. Jag frågade henne sedan hvem det var, men hon svarade blott, med sarkastisk ton: "det var No 1, sa hin kasta länsman öfver gärdsgåln."

Det var emellertid löjtnant Cristiernin. Han hade ledsvamp* i knäet, en sjukdom hvaraf tvenne hans bröder förut dött. Han hade utstått förskräckliga plågor under de fem milen, från Wimmerby, skakad på en bondkärra i det dåliga väglaget; hans utseende hade blifvit alldeles vanställdt, han var gulblek i an-

*) Ett slags svampartad smärtsam ledsvulst (red.:s anm.)

sigtet af lidande. Då han inom några dagar återfick sitt förra friska och vackra utseende, trodde man genast att det var följden af fru Jaensons dekokt, som han börjat nyttja; hennes örter brukade vanligen åstadkomma en sådan förändring, och jag hade längesedan erfarit den; inom få dagar sedan jag begynt hennes medecin, kände jag mig helt förnyad i kroppen; lynne, utseende, allt fick gladare färg.

Fru Jaenson syntes ej utan oro för Cristiernins botande. Hon ansåg att sjukdomen redan gått för långt, och lärde mig ett medel att förekomma ledsvamp.

En dag kom en flicka dit, som klagade öfver stelhet och förlamning i händerna. Gumman kallade sjukdomen pestgikt. Hon föreskref något och sade det muntligen, men blef ej förstådd. Hon började då svärja, men tillät mig sedan skriva; jag gjorde det mycket omständligt, hvarpå fru Jaenson förklarade att mitt recept var "det långtråkigaste" hon hade hört. Hon lofvade dock att jag, i kraft af mina goda anlag, skulle få bli "preceptor," bo på andra sidan sjön, få en tunna råg i lön, och skriva recepter.

Herr v. Numers kom till middagen. Han besökte på eftermiddagen Löjtnant Cristiernin, och de blefvo snart förtroliga med hvarann. Fru Jaenson berättade mig att v. Numers i sitt inre förtärdes af ett slags ovanlig mask; som han troligen utomlands nedsväljt när han ätit fisk, hvaruti ofta underliga maskar förekommo, i synnerhet i lax. Hon berättade huru hon åt kattor gifvit lax, som haft mask, och huru sjukdomen då på dem fortplantats, så att en till och med dött deraf. Fru Jaenson hade annars förträffliga kattor, hvilka mest åto fågelstek, och deraf blefvo starka och viga att fånga råttor, påstod hon.

Samma eftermiddag brände fru Jaenson såret på min kind med lapis, för att fräta bort svallköttet. Smärtan deraf blef våldsam. Fru Jaenson hade kommit att fördjupa sig i sina processer; hon grät, svor och var alldeles utom sig. Hon vände slutligen sitt upprörda sinne mot v. Numers, och utfor äfven mot mig. Jag drog

mig undan till mitt rum, men äfven der uppsökte hon mig, "för att förströ mig under plågorna," som hon sade. Men deraf blef ej mycket; hon var bedröfvad öfver v. Numers' försämring, och tillskref den nu hans eget förvållande; hon berättade en dålig historia, hvars grundlöshet jag sedermera förnam. Med den till hälften förvirrade, halft inspirerade uppsyn, som hon ofta hade då hon var uppretad, bekymrad och kanske drucken, meddelade hon mig detta i dunkla, betydelsefulla uttryck; jag trodde henne och blef ganska bedröfvad. Hon började äfven förebrå mig, gifvande mig förnedrande öknamn. Jag stod framför henne, ej litet förvånad, undrande hvad orsaken kunde vara till detta. Hon kom öfver mitt album, deri många teknat, läste deruti och sade att jag eftersträfvade beröm. På det underliga, mäktiga språk, som var henne så eget, målade hon för mig fåfångans tomma uselhet, det gift, som smickret sprider i hjertat. Hon läste verser, dem professor Knös skrifvit i boken medan jag ännu var barn; hon frågade efter författarens namn, jag sade det, och hon förklarade då, att professor Knös var "ett kreatur till både kropp och själ, ja långt under oskäliga djur, en komplekt narr, den hon skulle vilja ge för örat," och så vidare. Hon frågade om han ännu lefde, och då jag jakade härtill, önskade hon blott att hon finge träffa, "och damma upp honom!"

Det var en hemsk qväll; min kind värkte häftigt, det grep liksom in i hjertrötterna; fru Jaensons andedrägt uppfyllde rummet med en spirituös ånga; hon framstötte eder, hvarom jag ej haft föreställning, i mitt stilla och skyddade hem. Hon slog sina knutna händer i bordet kastade af sig mössan, ref upp håret, fäktade med armarna i luften och svor och jemrade sig ömsevis. Jag fann sedermera, att hon ej kom ihåg hvad hon sjelf sagt och gjort vid sådana tillfällen, men väl andras förhållande. Jag motsade henne ej denna gången, utan förhöll mig stilla, och när hon sade mig godnatt, såg jag tårar af medlidande i hennes ögon. Värken räckte öfver midnatt, och i fjerran hörde jag hela tiden gummans rytande, i täflan med forssens dån.

Följande dagen höll jag mig undan, fru Jaenson stormade ännu, och var troligen ännu drucken. Hon var ifrigt sysselsatt att kitta sina fönster med en röra af talg och krita, mot den inbrytande vinterkölden. Mot middagen fick jag bud efter mig; sedan löjtnant Cristiernins ankomst hade vi uppgjort att jag skulle äta på mitt rum, då han fick sin middagsmåltid i salen, stundom i sällskap med v. Numers. Men nu skickade gumman mig befallning att komma ned och äta. Hon gjorde oss sällskap, men när vi hade satt oss, och hon kastade en blick på anrättningen, färskt kött med ärtskidor, började hon svärja, sägande att hon var så narrad, att alldrig hade någon blifvit så narrad. Hon skickade ut efter holländsk sill, och åt sig mätt deraf. Löjtnant Cristiernin visade en så komisk förvåning öfver hennes uppförande, att jag kunde ej afhålla mig från att le. Mot honom var hon nu synnerligt vänlig, och kallade honom "denna himmelska karlen". Men så fort han lemnat rummet, gaf hon honom helt andra namn.

Efter middagen kom åter v. Numers; han meddelade mig sin glädje öfver bekantskapen med Cristiernin. De voro helt och hållet kontraster: v. Numers troligen uppfödd i ett stilla, fint bildadt hem, i fruntimmersumgänge, bar prägeln deraf, och af en länge burens svaghet och sjuklighet; Cristiernin var sjöman, var glad, högröstad och öppen hjertig, hade ej länge erfarit lidandet, men bar det som en man. Båda voro de unga, godsinta, tåliga. Båda ägde de för mig det ödsliga och sorgliga, att de voro utan Gudsfruktan; Cristiernin med sitt mera positiva lynne, uppträdde till och med fiendligt mot Christeliga åsigter. Båda yttrade de en hemlig afsky för fru Jaenson, den de dock ej vågade visa.

Fru Jaenson uppmanade mig att spela för dem. Men när jag en stund hade fortfarit dermed, började hon ryta åt mig, sägande att det var "narrverk, och liknade oskäligen djur." Jag ville då sluta, men hon befallde mig att fortsätta. Jag spelade då en fantasi af Beethoven, hon blef alldeles utom sig, och ropade att det var det allra otäckaste!

Jag gick sedan bort på en stund, och vid min återkomst fick jag höra, att herrarne hade sagt henne att hon gjort mig orätt. Famntag och försoning skedde; hon grät, och bad mig om förlåtelse. Vi hade thesuper men när fru Jaenson fick se theet, började hon åter svärja. Herr v. Numers frågade mig afsides, om hon ej torde blifva bättre då de reste; de togo derpå farväl, gumman ville gå till Madam Sandberg och föreslog, att hon, löjtnanten och jag skulle åka i v. Numers kärra dit. Den sistnämnde biföll och erbjöd sig med komiskt allvar, att sjelf rida på hästen. Cristiernin, som alldrig skydde möda, bestämde sig att gå; mellertid blef ingenting af kärpartiet, utan v. Numers reste.

Hos Madam Sandberg blef fru Jaenson åter mild, och tycktes vara alldeles redig. Hon blef alltid svårare i karlsällskap. Af aktning för den stilla, sjuka Madam Sandberg gaf hon ej luft åt sina starkare eder, och blef vekare stämd, Nu gycklade hon förnöjd med sin gunstling Karin, som blifvit utnämnd till uppapperska åt Cristiernin.

Qvällen var drägligare än jag hade hoppats, men med oroliga tankar gick jag till sängs. Skulle jag kunna uthärda? Jag kände mitt tålmod svigta. Bölden, som hon först lofvat kurera inom fjorton dagar, tycktes bli allt envisare; jag började tvifla på sannfärdigheten af hennes löften. Brevven från hemmet gáfvo mig dock mycken uppmuntran.

Dagen derpå var fru Jaenson sjuk. Alltid, när hon länge druckit och varit vid hetsigt, förtvifladt lynne, sjuknade hon, och blef då åter lugn och redig i några dagar. Nu hade hon fått ledsamma underrättelser om processen, och hennes mod var alldeles nedslaget. Jungfru Marie, som ofta var upproriskt sinnad mot gumman, deltog nu gråtande i hennes bekymmer. Fru Jaenson gaf sedan jungfru Marie presenter, för att belöna hennes ömsinhet; men åt mig sade hon i förtroende, att hon ansåg det röda håret vara orsaken till tårarna.

Under det hon var sängliggande, lärde hon mig en kur för springmask. och en annan för sensträckning.

Mor Karin inkallades nu, för att muntra fru Jaenson, och jag måste göra ett försök att rita af denna gumma. Mor Karin beställdes äfven för att komma och fira min namnsdag.* Fru Jaenson blef nu nykter, rask och lugn i ett par dagar; hon frisknade snart, posten medförde många rådfrågande bref och hon fick brådtom. Jag läste stundom de bref som kommo; välsignelser och tacksägelse flödade från alla håll, i följd af lyckade kurer. Hon kallade detta åter för "sitt understöd,"

Men denna lugna tid varade ej länge. Snart begynte hon åter synas oredig, och vurmade alltmer om sin process. En eftermiddag satt fröken Rutensköld hos oss. när hon gick hem, ville jag äfven gå till mitt, ty jag märkte huru gummans tillstånd med hvar stund förvärrades. När hon såg mig bryta upp, blef hon missnöjd, och sade att jag var trött vid henne. Jag satte mig åter ned, tog bland hennes böcker fram Tegnér's dikter, och läste något stycke af honom högt. Hon hörde det med förtjusning. Vanligen kunde hon urskilja det som hade värde såsom skönt, äfven i musik. Det lumpna, ytliga, sökta kallade hon "halfdant" – som betydde att ville vara men ej kunde; var blott till hälften. Hon berömde Tegnér, talade sedan i allmänhet om karlar, och hvilket djupt förakt hon hade för dem – ty hon visste hurudana de voro, sade hon. "Men de äro *roligare* än ni," tillade hon; de *tänka* bättre, men äro eljest banditer."

Då klockan var omkring elfva, ville jag taga farväl, men hon trugade mig att först göra henne sällskap och äta så kalladt imkött, hvilket just då var färdigt. Detta ansågs för fru Jaenson's älsklingsrätt; det var oxkött som tillsammans med oxfötter kokades i tilltäppt kärl, med något ättika och dricka, i fem timmars tid. Det blef så mörkt att det föll sönder, och hade ett kraftigt gelee. Hon åt det sedan med peppar, dragonättika och soja.

När jag kom upp på mitt rum, fann jag min minnesbok framme, flera af bladen voro nedspillda med talg, men på ett löst blad hade gumman skrivit följande vers:

*) Elisabet den 19 november (red.:s anm.)

”O! må jag rätt Guds godhett kunna Prisa
Den Sälhet Han J Genom *Dig* mig *skänkt*
Hur kan Jag – och min Taksamhet dig visa
På Jorden är = och Blir Den Höxt inskränkt
Minne Afv Maria, J:

Följande dagen gaf hon mig åtskilliga lärdomar. Nyponsoppa skall vara stärkande, och hämma blodspottning. Lefver, särdeles oxlefver, ansåg hon för det hårdsmältaste af all animalisk föda. Persiljerötter voro blodrenande och kylande. Hon lade mycken vikt på en god köttssoppa, kokade deruti persiljerötter, ett par blad dragon, morötter jordärtskockor och silleri, men silade sedan bort rötterna, emedan hon höll dem för otjenliga. Varnade mig för att äta mycket bröd, som tungt för en svag mage, och befordrande skrofler. – v. Numers och Cristiernin kommo till middagen, och fru Jaenson nekade att gå med till bordet, hvarföre jag ensam fick vara värdinna, hvilket ogera skedde. Jag klagade sedan öfver illamående, och gumman sade då: ”barnet mår illa deraf, att hon i förskräckelsen för herrarna har sväljt bitarna hela.” Hon förmanade att man till bibehållande af helsan, skulle äta långsamt och föga i sender, samt tugga fasta födoämnen väl. De flytande fingo gerna förtäras hastigt. ”Skarpsill” rekommenderade hon, såsom nyttig i de flesta fall. Sjelf åt hon den mer än allt annat.

En morgon kom jungfru Marie upp till mig, och jag fick åtskilliga varningar, Hon sade mig, att fru Jaenson var missnöjd, för att jag mer talade vid fröken Rutensköld än vid henne, och gaf henne förtroiligare benämningar. Det hade äfven gjort henne ondt, att jag lånat en bok af v. Numers, emedan det bevisade att vi föraktade hennes egna böcker. På v. Numers var hon missnöjd, emedan han hade gjort besök på Wäsby hos Drangels, dem hon ansåg för sina fiender, och blifvit förtrolig med en ung student; som der var informator och hette Scherini Denne Scherini hade en gång besökt fru Jaenson, de kommo in på ämnet om

Kapten Drangel, och Scherini försvarade honom; fru Jaenson hade då gått ut och smällt igen dörren, och kallade sedan Scherini alldrig annat än ludimagistern, en titel den hon annars gaf åt sin aflidne man

Det var söndag, och vi hade ämnat resa till Hycklinge kyrka; församlingen kallades Horn och Hycklinge. Då fingo vi höra att Pastor Nelsén, hvilken var osams med fru Jaenson, skulle predika, och resan blef ej af. I Horns kyrka gick hon ej, ehuru den låg helt nära hennes boning; men Oppfeldt var klockare der, och honom hatade hon mest af alla. Det kom dock en tid, då Oppfeldt liknades vid en engel, i jemnförelse med mig. – Hon meddelade mig sin förmodan, det fröken Rutensköld underrättat pastor Nelsen att hon hade ämnat sig i kyrkan, och att han därför beslutat predika. Vi läste en predikan af Hedrén, hvilken handlade derom att man ej bör vänta någon lön för sina goda gerningar, förrän på andra sidan grafven; gumman började då otåligt kasta sig på stolen, och hade ingen ro under predikan, som lästes af Cristiernin. Sedan utfor hon skarpt mot Biskop Hedrén; jag sade intet, och Cristiernin motsade först när gumman gått ut.

Efter middagen samtalade hon länge med Cristiernin, tyckte att jag såg liknöjd och sömnig ut, och kallade mig "en evig trånads konterfej." v. Numers hade skickat mig verser, dem han fått till minne af Kjellander och hans reskamrat Carlson under sin utrikes resa. Fru Jaenson skref nu i marginalen på Carlsons verser: "I Dag komer jag Intte till dig mit Allt!" hvilket skulle vara till mig från herr Numers. Jag blef ganska bedröfvad öfver detta tilltag, och raderade ut hennes skrift så godt jag kunde. v. Numers sjelf blef ej mindre missnöjd, då han fick se skadan.

Han kom samma eftermiddag, åtföljd af en ung Oskar Wallenberg, löjtnant, son till dåvarande biskopen i Linköping. De bjödos på thé. Vi hade ofta thesuper för Numers' skull, som ej vågade dröja tills nattkylan inbröt. Fru Jaenson hade ej hört talas om detta bruk förr, och jag måste skriva upp för henne en fullständig titel På denna måltid: *thé souper à la fourchette*. Man

drack thé, åt hvad man ville, men satt ej ordentligt till bords. Fru Jaenson skrattade högt åt både namnet och tillställningen.

Cristiernin sade mig, att den unge Wallenberg var bröstpatient, och ämnade begagna gymnastik; han ville ej rådfråga fru Jaenson, men pröfvade hennes skarpsinnighet genom att visa sina händer, af hvilka hon brukade kunna dömma om lungans och nervernas tillstånd. Då hon förklarade att hans lungor voro ypperliga; fingo herrarne en hemlig triumf öfver mig, som de ansågo vara svag för fru Jaenson. Jag aflägsnade mig, medan hon talade med sina patienter om deras helsa; då jag återkom var maten inne, herrarne suto vid thebordet och fru Jaenson stod framför dem, med en åsklik uppsyn. Efter något besinnande, gick hon till v. Numers, slog sin knutna hand i bordet framför honom, så att tallrikarne hoppade, och sade: "det är ej skägget, utan förståndet, som pryder en gammal man, herr v. Numers!" Derpå gick hon ett par slag omkring golfvat, knäppte med fingrarna, skyndade så in i sitt rum och slog hårdt till dörren.

Vi sågo alla frågande på v. Numers, men han sade intet. Djup tystnad, klen aptit. Cristiernin sade blott den ena gången efter den andra, helt sakta, ett sjömansord. Jag gick in till henne, hon satt der och teg. Snart berättade hon mig dock, att när de skulle gå till bordet, krusade Numers, och ville ej föra in henne; äntligen steg löjtnant Wallenberg fram, och bjöd henne armen, sägande: "Jag är väl tvungen att föra frun -!" -"Jag," utropade gumman, "som blifvit förd af *grefvar!*

Jag gick åter ut till thebordet; hon kom straxt efter, med en skrifven lapp, den hon visade mig, frågande om jag tyckte att hon borde lemna fram den till Wallenberg. Jag läste, och fann blott oreder – jag skakade på hufvudet, med det svar att hon säkert inte skulle bli förstådd; hon omfamnade mig och ref sönder lappen. Men nu vände sig hennes vrede fördubblad mot Wallenberg Han, som trodde att hennes missnöje gällde v. Numers, och hade någon af honom okänd orsak, satt helt lugn, och bemödade sig att förströ sinnena genom ett gladt samtal. Bland annat berömde

han den goda mjölken, kallade den sin älsklingsföda, och anmärkte huru rart det är för en sjöman, att få god mjölk. "Tycker han om mjölk?" ropade gumman. "Ja, äter man mycket mjölk, så blir det slemstockningar utaf – slemmet slår sig på hjernan, och man blir förb – dum!"

Wallenberg såg förvånad ut, och gjorde flera försök, men strandade alltid mot samma klippa. Man bad mig nu sjunga. Wallenberg kom till pianot beklagande mig öfver nödvändigheten att vara hos en sådan furie, hvarpå herrarne hastigt togo afsked. Ingen af dem hade haft minsta aning om orsaken till fru Jaensons vrede; detta sade mig v. Numers efteråt.

Hela qvällen utgjöt gumman sig i sarkasmer öfver Wallenberg. Vi gjorde besök hos Madam Sandberg – jag sjöng, och gummorna instämde i chorus. Jungfru Marie, som var med oss, hemskickades efter vin, russin och mandel. Fru Jaenson hade satt på mig en harulls schal; då vi kommo i förstugan för att gå hem, och mor Karin lyste oss, råkade hon tända eld på schalen, lågan flammade högt, fru Jaenson kastade sig öfver mig, ryckte bort schalen och qväfde elden. Hon gladde sig sedan ofta, att hon räddat mig ur denna fara.

V

Då herr v. Numers nästa gång besökte oss; var det som jag lemnade honom hans verser, vanställda af raderingen, och han yttrade oförställt sin förtrytelse öfver fru Jaenson; hon var i rummet bredvid, och hörde att vi talade om henne. Detta gjorde henne misstänksam, och sedan han hade gått, var hon ovänlig mot mig. Jag lyckades dock blidka henne, men hon klagade öfver att jag vårdslösade henne, när någon annan var tillstädes; "jag begriper inte," sade hon, hur man kan vilja tala med alla och behaga alla; jag skulle alldrig vilja behaga mer än en, eller högst två."

Hon hade nu att syssla med hushåll och medikamenter; jag fick höra en kur mot bröstvärk af förkylning; äfven lärde hon mig att koka rödbetor, så att de skulle bli röda och bättre förvaras. Hon kokade dem i hö och surt svagdricka i tre timmar, lemnade ett stycke af stjelken qvar på hvarje rödbeta, att de ej måtte förblöda, och ref en liten rödbeta med i drickan.

Söndagen efter den förut nämnda, fingo vi höra att en annan prest predikade i Hycklinge, och foro då dit. Fru Jaenson satte en

nål uti ombindningen på det öppna såret i min kind, för att genom stålet hindra luftens inflytande, som hon sade. På vägen till kyrkan mötte vi pastor Nelsén, som skulle predika i Horn; fru Jaenson vände sig bort ifrån det hållet der han var, och tog sig helt makligt en pris snus. Sedan berättade Cristiernin att man omtalat för honom, det hon skulle låtit vagnen stanna och utfarrit i otidigheter mot Nelsén. Detta hade ej den ringaste grund. – Jag tror, att hon till kyrkan medförde något värmande i en flaska, men jag fick ej se när hon tog det. Under det vi åkte, talade hon om sin sjuklighet, och behovet af att dricka öl; vore det ej nyttigt som medecin, skulle hon tusende gånger hellre förtära vatten. Medicin kunde hon ej lida.

På eftermiddagen gaf fru Jaenson Cristiernin och mig några nyttiga lärdomar såsom att när man lakar garn, skall man taga samlad skrapalg, och lägga hvarftals mellan garnet, som deraf blekes fortare, blifver starkare och smidigare. När man sönder-skär potatis och sätter ögonen eller groddarna, bör detta ske i regnig väderlek eller bör man vattna potatistandet, emedan saften i potatisen eljest är otillräcklig för groningen, etc.

En dag i den följande veckan anlände Sekter Sundius som skötte fru Jaensons process. De samtalade mycket, och hon var upprörd och nedslagen. Hon utgjöt sin sorg för mig, sade att jag var hennes enda tröst, och bad mig alldrig öfvergifva henne. Hon tyckte sig blifva mildare och försonligare, genom umgänget med en begripande vän. Hon hade lofvat min Mor vid afresan, att hon skulle vara min mormor, och hade fortfarande velat att jag skulle kalla henne så; "i synnerhet," sade hon, "emedan läpparna se så barnsliga ut, vid uttalandet af Mormor." Men nu skref hon till min Mor, att jag borde kalla henne du; jag skulle vara hennes vän.

I veckan skref hon några recepter, dem jag begärde att få kopiera, men hon varnade mig för att afskrifva recepter som gällde särskilta personer; "Jag måste *se* personerna," sade hon, "och en omärklig olikhet i både recept och person kan undgå den okun-

nige, som ej har min blick." – Stundom föll det henne in att bli afvundsjuk på mig, för att jag tog reda på hennes föreskrifter; "om *barnet* ordinerar," utropade hon, barnsligt jemrande sig, "hvad skall *jag* göra då? Skall *jag* dö?"

Svallköttet på min kind brändes åter. Fru Jaenson drog allt mer och mer ut på tiden, och jag började misströsta att få komma hem till Jul. Det var ombyttligt med gummans tillstånd; i flera dagar kunde hon gå och fasta, äta blott rå ärter och bröstsker, och i sitt tal utan sammanhang inblanda vissa talesätt: "Sannt var det –" och "inför min Gud!" etc. Jag märkte då, att jag måste draga mig undan så mycket som möjligt. Var deremot fru Jaenson sjuk, som hon sjelf kallade det, låg hon till sängs, visade sig kall och allvarlig, och förtärde mjölk och vatten samt gryn-soppor; då repade jag mod.

Jag berättade för henne en gång hvad jag hört om drinkare, att de lära stundom begagna kanel, för att dölja de spirituosa de tagit. Det dröjde ej en dag förrän jag fick se gumman, med en kanelstång i handen, tuggande af hjertans grund. Hon hade mycken medlidsamhet med drinkare af lägre klassen. "Stackare." sade hon, "När de ingenting ha att äta, bli de yra i hufvudet af en enda sup." Hon förde samma diet; hela dagar kunde förgå, då hon ingenting förtärde, annat än öl.

Det var en morgon, då hon redan visade tecken till druckenhet; hon ömsade som vanligt plåstret på min kind, och fick se att såret hade kommit till varflytning, hvarpå hon förgäfves arbetat alltsedan jag kom till henne. Hon gjöt glädjetårar, framkallade så väl af kärlek till konsten, som af deltagande för mig; Stina Lisa var i rummet och henne skänkte hon en blank riksdaler "Ack," ropade hon, "jag tror jag skickar fattigstukäringarna kalas!" – Hon var i process, äfven med dem. Hon gjorde dagligen välgerningar, men skördade föga kärlek derföre; man trodde i allmänhet, att hon utöfvade dem mindre af välvilja än fåfånga, än för att stilla oron i sin själ. Ofta kom bondfolket dit, förtalade sina grannar, beklagade sig och begärde hjälp; hon gaf hjälp, men talade

sedan med djupt förakt om deras inställsamhet. Det var äfven beräkning, att hon gynnade dem, ty med sina många fiender, behöfde hon äfven sådana som stodo på hennes sida. Hvarken barmhertighet eller tacksamhet var med i detta förhållande; välgerningarna voro den döda bokstaf, ur hvilken kärlekens ande hade flytt, och hon skördade af dem ringa glädje.

V. Numers kom, och med honom talade hon nu om sina processer. Han bemötte henne varsamt och förstod att stämma henne mildt äfven nu, då hon var vid det retligaste lynne. Han förmådde henne äfven att lofva emottaga den s.k. ludimagistern, Scherini, hvilken Numers ville föra till Katrineberg. Hon lofvade honom äfven att komma och besöka familjen Sundqvists på Flytthem, der v. Numers bodde. Men knappt hade han rest, förrän hon svor att hon ej "för tusen banko" ville besöka Sundqvists, utan hon skulle fara dit och se på sin lycka, (sin åker) jag kunde gå in till Sundqvists, om jag ville. Härtill sade jag nej, och vi talade ej mer derom. Men hastigt vände sig hennes missnöje mot jungfru Marie, som satt helt tyst och sydde. Hon började kalla henne gräsliga namn, såsom "rödhårehelvetete." Och hvarföre? Jo, emedan hon tyckte att jungfru Marie *andades*, precis som klockaren Oppfeldt. Men jungfrun var vid sådana tillfällen ej kärleksfull mot sin matmoder; hon motsade henne retsamt, och ropade beständigt "usch!" åt gumman, med tragikomisk uppsyn.

Långt in på natten hörde jag upp till mitt rum huru hon stormade dernere. Det liknade vrålande och tjut.

Dagen derpå kom fröken Rutensköld, för att hela dagen stanna hos henne. Fru Jaenson talade ej ett ord till mig. En häradshöfding med fru, Jag minns ej deras namn, kom dit och talade med henne om processen. Hon åt intet, utan drack surt öl och "cholert," en mixtur som hon hade uppfunnit såsom preservativ mot cholera. Det var sprit, tillsatt med tretton sorter kryddor; fru Jaenson nyttjade det nu som universalmedel, i synnerhet för egen räkning. En tid föll det henne in att ge äfven mig ett litet

spetsglas deraf, alla eftermiddagar klockan fyra, och hon gjorde mig då sällskap – men jag fördrog ej denna medesin.

Denna dag tänkte hon blott på processen, och lopp rytande fram och tillbaka. När jag såg på henne, sade hon med en röst af dämpad sorg och raseri: "vänd bort ansigtet, eljest blir jag blid." Derpå började hon åter tjutande utropa: "ack, att jag finge fläcka itu hela menskligheten! jag ville mörda hvart menskobröst – hellre skulle de få skjuta till måls på mig, än att jag skulle ha barmhertighet med en enda!"

Herr Numers kom till Katrineberg, för att stanna till följande dagen. Gumman talade med både honom och Cristiernin om deras helsa, och hade börjat misstänka, att den sednares knä möjligen var ur led. Hon gjorde ett par försök att draga det rätt, men han var nära att dåna, då hon våldsamt ryckte och drog i det svaga och ömma knäet. Det var första gången, jag såg hans tålmod svigta; äfven Numers var dödsblek. Fru Jaenson hemtade sina choleradroppar och stärkte dermed både dem och sig sjelf. Fröken Rutensköld var ännu kvar, och aftonen förflöt i någorlunda lugn. Dock hände en gång när jag skrattade, att gumman strängt förmanade mig att icke vara någon "gapflabb" Hon lade den sofvande piga i mitt knä, ställde sig på afstånd och sade: "Maria med barnet!" – Cristiernin skrattade, och Numers teg. Hon kom då till mig, frågade om jag hade hört, och upprepade qvickheten. "Ja," sade jag. "Hvarföre svarar man inte då?" – "Jag tyckte det var ej mycket att svara på," sade jag. "Det var fasligt, fru Jaenson," utbrast Numers och steg upp – "Hvad skulle en katolik säga härom?" – "Som här ingen katolik är," svarade gumman allvarsamt, "så hoppas jag ingen finner sig sårad häraf."

När jag hade gått till sängs, kom man till mig med en biljett ifrån henne, hvilken så lydde: "Godnatt! allt willar omkring mig! men Siällen fölger Dig! jag äger åttMinstone samma siäl som UttKorade Barnett!"

Hon hade sagt mig att vänner, hvilka riktigt sympatiserade, skulle efter hennes föreställning, i en annan verld flyta tillsam-

mans till *en* själ. Som hon och jag nu "voro så lika," var detta särdeles troligt!

Lovisa kom upp till mig om mornarna och eldade; fru Jaenson hade bedh mig läsa catechesen med henne. När jag då frågade hur det var med fru Jaenson i dag, svarade Lovisa stundom med bekymmersfull ton: "ack, hon är så daner!" men annars höll hon nog af gumman, åtminstone mer än de andra Lovisas hufvud var ej af samma sällsynta beskaffenhet som hennes hjerta – min undervisning i catechesen gick klent, dock var lärjungen nöjd och villig. Bättre gick det att lära henne visor. På mina frågor, t.ex. hvad är det att vara förnuftig?" fick jag vanligtvis till svar: "Jo, det är när man är förnuftig, och" – dervid blef det. Catechesläsningen gjorde emellertid, att jag kom något sednare ned om mornarna. Dagen efter biljettens emottagande fann jag fru Jaenson åter sansad och blid Vi satte oss, gumman, Numers och jag, helt tarfligt i salen, vid en stor brasa; jag sydde, Numers talade om Finland och sina utländska resor. Snart gick fru Jaenson in och satte sig att skrifva, vi andra förblefvo i salen, väl i ett par timmar, hvarpå jag emot middagen gick upp för att försegla bref, hvilka skulle afgå med posten. Fru Jaenson hade jag ej sett, sedan hon lemnade oss.

Knappast voro mina bref i ordning, förrän jag fick sträng befallning att skynda mig ned med dem. Jag visste af erfarenhet, att gumman ej var otålig i denna punkt, och gick helt lugn ned till henne; jag får då se henne gå fram och tillbaka i sitt rum, med en viss egen rytm, som jag väl igenkände, med en skinnlapp i ena handen, en plåsterburk i den andra, sakta och med hemsk röst svärjande öfver mig, och öfver en grefve, den jag alldrig hört omtalas, "Han äter så mycket god mat, och dricker så många slags vin, den -- grefven! och så kommer den" -- (en förskräcklig ed) "och gör mig själsansträngning! usch! jag ville skjuta till måls på hela menskligheten!"

Jag fick nu veta af jungfru Marie, att en grefvinna Falkenberg från Brokind hade anländt till Katrineberg. Hon hade frågat fru

Jaenson för sin man, som plågades af en ögonsjukdom, för hvilken fru Jaenson utan framgång ordinerat. Gumman var nu, troligen med skäl, af den tanken, att grefven genom dietbrott förstört nyttan af kuren.

Jag gick åter upp på mitt rum; man glömde gifva mig matbud, och jag kom alltså ej till bordet. Sedan gick jag dock in, och gjorde bekantskap med de främmande. Cristiernin berättade mig då, att gumman varit frånvarande vid måltiden; men bäst man satt der kom hon inrusande, ställde sig framför ett fruntimmer, fröken Cronhjelm från Linköping, hvilken var grefvinnan följaktig, för att rådfråga fru Jaenson för egen räkning; hon slog handen i bordet framför denna fröken, och ropade: "i förleden pingst var ni kär i en som ni inte kunde få – derfor är ni sjuk!"

Bekymrad öfver – de främmandes åtlöje, sökte jag ställa gummans anseende tillrätta, men Cristiernin motverkade mig, och sade spefullt till Numers: "det är den vanliga hartassen!" då grefvinnan Falkenberg kom till Numers och hviskande frågade honom om fru Jaenson verkligen dricker, svarade han med sin ministeruppsyn: "hon dricker när hon är törstig." Cristiernin kallade Numers, mig och sig sjelf för le Corps Diplomatique vid fru Jaensons hof.

Grevinnan reste. Fru Jaenson, Cristiernin, och jag voro bjudna till fröken Rutensköld på kaffe, men det hällregnade. Fru Jaenson föreslog, att hennes sufflettvagn som skulle begagnas af v. Numers till Flytthem, först ginge med oss till fröken Rutenskölds hus. Hon ville sätta på sig en negligé, kalaset till ära, och lät hemta en ask, hvilken innehöll flera sådana, som voro skänkta af patienter. Men medan vi stodo och väntade, kom den ena tyllmössan efter den andra dansande öfver salsgolvet, och gumman sjelf stod i dörren, fäktande med armarna i luften, med håret i vild oredig hvirfvel omkring sig. När vi ändtligen gingo ut för att sätta oss i vagnen, hade Numers tagit den och rest hem! då såg jag mig med häpnad om efter fru Jaenson, väntande ett förskräckligt utbrott – men hon stod der nu och gapskrattade!

Vi gingo då, samtliga infanterister, i hällregnet; jungfrun bar Piga, hvilken betraktades som äldsta dotter i huset, och nödvändigt måste följa med på visiten. Vi blefvo väl emottagna, och fru Jaenson öfvertalades att dricka två glas starkt vin. Vagnen återkom från Flytthem, och det blöts då att vi skulle åka hem. Gumman befallde Cristiernin och mig att sätta oss i vagnen; hon besteg sjelf kuskbocken och körde. Hatten, den svarta, den besynnerliga, som hon bar på hufvudet, blåste utaf henne; Cristiernin emottog den i sina armar. Nu bar det af, stundom voro vi halfvägs i diket; en gång höllo vi på att köra in i fattigstugan. Cristiernin upptog alla dessa vedervärdigheter med orubbligt godt lynne; när vi kommo hem, gingo de båda in i salen, hon satt der en stund i hans sällskap, grät och klagade, att hela menskligheten, och äfven jag, ville förgöra henne. Efter gråtandet blef hon mera redig och sansad.

När Cristiernin hade gått, uppstod en förklaring mellan gumman och mig, på hvilken jag då lade mycken vikt, emedan jag ej fullt visste, huru föränderligt det var ställt med henne. Hon fruktade ej osanningen, och återtog ofta helt och hållet sina uppgifter, utan någon vidare betraktelse deröfver. Hon kunde säga personer de vackraste saker i ansigtet, under det hon i tysthet för mig målade dem i de svartaste färger. Dock, var hennes valspråk: "jag är utan svek! jag är visa och ärliga gumman! jag har svenska botten till ryggvärn." Och nog låg i grunden en längtan till sanningen.

Hennes förklaring begynte så, att hon sade sig ha varit mycket lycklig genom min vänskap; men nu vore allt detta förbi. Jag hade kunnat sitta flere timmar i grannskapet af hennes rum, utan att besöka henne der hon satt, nedtryckt af mödor, och behöfde ett vänligt ansigte, en uppmuntrande röst. Hon, som skötte mig och vakade för mig hela dagen – jag kände icke behof af att egna henne en stund! detta var oädel, hon såg att hon hade missräknat sig på mig; jag hade otvifvelaktigt en "skarp hjerna", men mitt hjerta var kallt.

Jag blef ganska upprörd af hennes ord, och tog med tårar mitt hjerta i försvar. Med värma förklarade jag den tacksamhet jag kände för hennes godhet, och bönföll att hon måtte förlåta mig; jag ville hädanefter söka att göra henne mera till nöjes. Inom mig öfvertygades jag nu, att dagens uppretade sinnesstämning ej varit en följd af druckenhet, utan af sorg och missnöje öfver min vårdslöshet. Detta bekräftades derigenom, att hon syntes blifva nästan bättre efter vinet hos fröken Rutensköld; jag bad henne i mitt hjerta om förlåtelse för mina orättvisa misstankar.

Hennes tacksamhet och glädje öfver min förändring, syntes nästan gränslös. Hon grät, hon lofvade Gud, hvilken skänkt henne en så "värdig" människas tillgifvenhet och aktning; hon välsignade min mor som fört mig hit. Med rena och ljufva färger målade hon den förädling, som hennes själ skulle undergå, när hon hade funnit en varelse, hvilken förmådde intala henne tröst, och göra henne mild och försonad; hon bedyrade, att ingen process i verlden kunde uppröra henne mer. Frisk skulle jag återvända till min mor, och sedan ville hon i Maj månad, med egen vagn hemta oss till sig på ett besök, och när vi kommo, ila oss till mötes – jubla – välsigna oss!

Alldrig såg jag henne så stilla, så vek och tillika så redig, som i detta ögonblick. Jag undrade; hon var mig en gåta. Jag trodde, hvad som alltid velat stadfästa sig hos mig, att hennes tillstånd var mer en själssjukdom, än en följd af starka drycker; jag hade dessutom smakat hennes öl, och funnit det ganska svagt. Dock insåg jag med en betryckt känsla, att det hädanefter skulle blifva för mig nödvändigt, att ständigt vara i hennes närhet, tåla alla nycker, stilla och med foglighet söka afvända hennes utbrott. Ett viktigt och skönt kall vore det, att arbeta på denna gummas frid; men jag bäfvade, när jag tänkte på, hvad jag sjelf var, huru litet att bygga på!

VI

Jag fick medel mot ögonfluss, mot förkylda händer, samt förkylda fötter.

En tid inbröt nu, då fru Jaenson kände sig sjuk, men var redig och mild till lynnet. Jag läste högt för henne, och emellanåt samtalade vi om åtskilligt. För begagnandet af starka drycker hade jag en medfödd afsky, hvilken jag ej dolde för henne; mot det myckna svärjandet införde jag Guds bud, så väl som ett ädlare och mera upphöjdt tänkesätt. Jag hade alldrig hört det begagnas af något fruntimmer bland dem jag aktade och älskade. Hon hörde mina ord med lugn, men förklarade att hon nödvändigt behöfde ett utbrott i ord och åtbörder, för att fortare blifva lugnad; hennes läkareförmåga skulle lida, om hon lade band på sig. Hon visste ej sjelf, hvad hon sade i sådana ögonblick, jag borde derföre ha fördragsamhet dermed. Sitt "dricka", (så kallade hon ölet,) nyttjade hon såsom medecin, och ej för smakens skull; Vatten smakade henne annars mycket bättre. Hon kunde ej förtära soppor, och måste derföre ersätta dem med något annat fluidum. Förr, när hon var mera i rörelse, och stundom på resor, nyttjade

hon äfven porter; nu var den för stark för henne. Hon glömde härvid, att choleradropparna voro dock sjufallt starkare!

Hon blef allt mera enträgen att behålla mig i sitt sällskap, och såg med missnöje, då jag egnade någon tid åt brefskrifvande. Min mor hade ålagt mig, att för hvarje dag uppteckna hvad som sades och skedde, och som oftast afsända till henne hvad jag skrifvit. Det är ur en sådan journal, som dessa blad äro samlade. Jag skref den till en del på fransyska, ty det hade händt, att fru Jaenson trädde bakom mig och såg hvad jag skref. Man misstänkte henne äfven för mindre Samvetsgrannhet med de bref hon fick i sina händer för att afskicka.

Men, när den dagen kom att min kind åter brändes, fägnade det henne dock, att jag fick ett stort bref hemifrån, Ty detta var min längtan och glädje under denna förvisningstid. Jag led stora plågor af bränningen, och gumman led mer än jag; hon grät bittert, då hon såg huru jag vändades. Cristiernin skickade mig engelska böcker, och jag rönte mycket deltagande.

v. Numers anlände, och medförde ludimagistern, Scherini, en ung och munter herre. Fru Jaenson tog särdeles vänligt emot dem, och när hon skulle lemna rummet, sade hon skälmaktigt leende till Scherini: "efter jag sist gick ut och slog så hårdt igen dörren, skall jag väl läsa den sakta nu." Annorlunda blef det dock när herrarne hade rest; Numers hade gjort den anmärkningen, att jag hade fått några finnar i ansigtet, som han förmodade, af en medecin med stark vört, som fru Jaenson på mig användt. Hon utbröt nu häftigt öfver detta, och förklarade, "inför min Gud!" och "sannt var det!" att v. Numers var ett halftokigt djur, som kunde observera att jag hade finnar. Jag började då märka, att den lugna perioden var förbi; i skymningen såg jag henne äfven hemta sig rå ärter.

Ändtligen kom min länge omtalade namnsdag. Bittida i ottan steg gumman upp, och klädde ut sig, långt derefter fick jag veta att hon tillbragt hela natten med öldrickande och svärjande. Nu kom hon upp på mitt rum, klädd i hvit bindemössa och stycke,

en ljus klädeströja, brokigt sidenförkläde, blå bombasinskjol med målad sammetsgarnering. Hon hade skrifvit följande vers, den jag erhöll allraförst, vid uppvaknandet:

Inför min Gud! min Betty! dig endast Värdig
Min känslas språk Blir värditt der Blot der!
Rik lön Välsignelsens Gud ock har Färdig
För Alt det goda Som du gjort mig här!

Efter henne kom fröken Rutensköld och bar två granar, fullsatta af ljus, dem gumman prydt med gröna och hvita manchetter. Jungfrun bjöd kaffebrickan; endast den utlofvade mor Karin uteblef. Fru Jaenson var mycket underlig, jag kunde ej undgå att märka den spirituösa sferen omkring henne. Detta gjorde mig kall och främmande; hela tillställningen, bullret, fjesket, gummans förvirrade och känslosamma uppsyn, allt föreföll mig vidrigt, och detta märktes lätt; fru Jaenson blef missnöjd öfver min otacksamhet. Jag gjorde ursäkt, och vi blefvo åter vänner. En stor frukost tillagades, åt hvilken fröken Rutensköld ensam gjorde heder; en ännu större middag följde, till hvilken, utom fröken och Cristiernin, kommo herrarne Numers och Scherini. Gumman visade en obehaglig, bullersam glädtighet; jag var förstämnd och mådde illa. Cristiernin syntes icke heller vid något älskvärdt lynne; han berättade oss först huru han haft förtreter af fruntimmer, och började sedan beklaga sig öfver Sverige, jemnförande det med England, der han hade vistats i ett par år. Nu skrek fru Jaenson: "*beskyllningarne mot vårt kön kunde vi kanske tåla, men mot vårt land!* försvara det, barnet!" Jag lydde dock ej, utan var glad, när middagen med all sin mat tog slut. På eftermiddagen spelade gumman boston med herrarna; fröken och jag arbetade. Gumman skrek, skrattade och svor, och ville nödvändigt vinna. Efter spelets slut samtalade Scherini med fröken, Numers med mig, och Cristiernin satt ensam på sin rad. Då kom gumman in, och ropade: "*åh stackars Cristiernin! han är lemnad*

ensam! nå, rå mig, skall icke jag gå och sätta mig bredvid honom!" hvilket genast skedde, Derpå sjöng Lovisa en visa som jag lärt henne; fröken spelade en polska, och gumman dansade med v. Numers. Denne frågade sedan, hur det gick med vår resa till Flytthem. Gumman gaf som motskäl, att jag ej ville; sedan anförde hon, att Cristiernin, hon och jag ej alla fingo rum i vagnen, i anseende till hans kryckor. Cristiernin ville genast bli hemma. Då föreslog någon, att man kunde taga två åkdon, och Cristiernin köra för fröken Rutensköld. Fru Jaenson sade åt Scherini, att det fanns ingen karl, som hon var så glad åt, som åt Cristiernin, När han var borta, sade hon helt annat åt mig, men hvad hon egentligen tyckte, vet jag ej; med ingen talade hon så mycket, heldst när hon var ursinnig, då hon alltid bibehöll samma orubbliga köld och trygghet. Han fick många pikar för sin kallsinnighet och hon benämnde honom en sten.

Jag tänkte med bekymmer på, att jag hade ännu en namnsdag i November.*

Lyckligtvis blef fru Jaenson bättre dagen derpå, sämre till hel-san, men lugn och vänlig Mot mig var hon nästan ständigt god, och försäkrade fortfarande, att processen gjorde henne numera ingenting. "Måtte det kunna räcka!" önskade jag. "Det räcker nog", svarade hon, "bara barnet fortfar att hysa aktning för mig. Eljest är det förbi: Andra menniskor," tillade hon, "ha förmanat mig, i anledning af processen, men det har ej hjälpt; barnet säger ingenting, och det hjälper."

Fru Jaenson beslöt nu, att jag skulle bada så kallade bränvinsbad. Man sätter sig på en trädstol, och kringbygges med ett slags tält, med hufvudet utanför; brännvin påtändes under stolen, och af den uppstigande, koncentrerade ångan bringas man i stark svettning. Jag behöfde sex à sju jumfrur, som togos en i sender. Detta skedde för att återställa hämmad transpiration, och förmodligen till påskyndande af böldens utveckling. Detta bad hade en angenäm, välgörande verkan efteråt, dock tog det bort krafterna.

*) Katarina den 25 november (red.:s anm.)

Resan till Flytthem gick för sig. Fru Jaenson och jag åkte tillsammans; hon ville ej åka med Cristiernin. "Han kan gå i Wimmerby," sade hon, "och säga: Kärningen är rik och förbankadt förtjust i me!" (me betydde mig.)

Besöket på Flytthem medförde ingen båtnad. Fru Jaenson spelade Boston med Cristiernin och Sundqvist, värden; jag klippte papperssaker åt fru Sundqvists barn, och samtalade med v. Numers, samt presenterades för husets ovanligt präktiga kattor. Jag anade då ej deras bedröfliga öde i framtiden.

Gumman hade med sig ett slags nys-snus, hvaraf hon bjöd Cristiernin, som var väldig snusare; han tog omisstänksamt emot, och följdén blef nära en halftimmas nysningar och tårar, hvilket han allt med godt lynne uthärdade. Jag talade ej med gumman under hela besöket på Flytthem, vid afskedet märkte jag något krångel, hon talade något om att byta platser. Under hemresan sade hon intet, och hemkommen, då hundarna vänliga kommo emot henne, satte hon sig att berömma dem. "Lydiga, du trogna djur!" sade hon – "huru högt är du ej öfver menska! ett långt ädlare sinne har du fått – hvem kunde tro att du är hund!"

Bränvinsbad tillagades nu åt mig, och jag lades mellan bolstrar, sedan det blifvit begagnadt. Jag var nu så inbäddad och tillika matt, att jag ej förmådde röra mig. Hon satte sig nu bredvid mig; hon hemtade något kryddat vin och gaf mig, och njöt troligen sjelf betydligt deraf, som det nu förefaller mig i minnet af hennes ökade druckenhet. Hon förekastade mig nu min försummelse emot henne, min för stora vänlighet mot v. Numers, huru jag hade vändt till honom "så himmelska ögon," att hon ej mot någon menniska skulle vilja vända sådana, om icke mot mig. Hon beskref nu, på det poetiska och nästan hänförande sätt, som hon stundom antog, behagsjukans förvillelser, den tomhet och glädjelöshet den lemnar efter sig, huru man blifver "en lockfågel i en slagbur," etc. Jag fann mången träffande sanning i hennes tal. Dock var jag så kraflös och vanmäktig, att jag knappt försmådde framsäga något som kunde blidka henne. Hon blef has-

tigt rörd af mitt matta utseende, yttrade ett innerligt medlidande, och gick bort. Dagen derpå voro vi åter vänner.

Den blinde Excellensen Bonde kom resande till Katrineberg. Fru Jaenson gaf honom hopp att kunna i någon mån återfå synen; han omfamnade henne i glädje, hon fick mycket penningar och några buteljer fint vin. Begge delarna försatte henne i ett uppspelt lynne; hon tyckte om att få penningar, ehuru hon ej var rädd om dem, Excellensen reste, och troligen började gumman dricka; jag var på mitt rum nästan hela eftermiddagen, men hörde derifrån, huru hon vildt stormade der nere, Hon vände sin vrede mot jungfru Marie, Jag tog bränvinsbad äfven denna afton, och försattes i samma vanmäktiga tillstånd; dock lät gumman flytta en säng upp på mitt rum, der det bäddades åt henne. Det var, för att fly jungfruns närvaro; hon kunde ej vara i samma våning med "detta halftokiga djur." Jag blef utom mig af ångest. Hon öfverhopade mig halfva natten med förbannelser; detta var första gången hennes grofheter fullt uttalades mot mig. Hon förkastade mig nu allt det afskyvärda, som både min mor och jag hade gjort henne. Hon frågade om jag hade bevarat de många kärleksfulla biljetter hon skrifvit till mig, och förbannade mig emedan hon trodde dem förstörda; oaktadt svettningen, bolstrarna och maktlösheten, måste jag flera gånger stiga upp för att söka dem. Hon ställde sig upp i sängen, slog med armarna i luften, anklagade allt, till och med tomma rymden, bultade i golfvet så att rummet skakades, för att kalla upp tjänstfolket, som dock uteblefvo – och bröt sönder en stol. Emellanåt förändrade hon rösten, antog en känslsam smäktande ton, och tilltalade sig sjelf: "stackars gumma! stackars goda Marie! visa, ädla, ärliga gumma!" min mor kallade hon än en "kaffedaska från kinnekulle," än en ladugårdspiga.

Dagen derpå var jag så medtagen, att jag höll på att svimma vid inträdet i fru Jaensons rum; hon satt der med stirrande, hemsk uppsyn, bråkade med ännu en stol, och uttalade dofva förbannelser öfver sig sjelf. Hon föreföll mig nu alldeles tokig. Jag

valde ej det lägligaste ögonblicket, när jag nu anhöll hos henne så fogligt jag kunde, att hon hädanefter måtte lemna mig mitt rum i fred, hvilket jag skulle anse som en stor ynnest. Hon spände blicken uti mig, med uttryck af ett tyst raseri. När hon fann ord, sade hon att den, för hvilken hon hvarje timma på dagen hade besvär och omtanke, borde kunna uppoffra något af sina natters lugn för henne. I sitt eget hus måtte hon ha rättighet att bebo hvilket rum som heldst, När hon hade en elak hushållerska, som ej lemnade henne i fred. Medlertid svor hon vid allt hvad heligt var, att aldrig mer sätta foten på mitt rum, och sade slutligen: "det är bra skada, att jag ej kan förakta dig! du föraktar mig, och hur gerna skulle jag ej betala dig med samma mynt – men jag kan det ej. Men jag vill hata hela menskligheten!"

Emot middagen kom en lantbrukare från en annan trakt af Östergöthland, med sina båda döttrar. Den ena behagade henne mycket; det var en stilla, saktmodig flicka. Den andra gaf hon beskyllningar för lättja och lättfärdighet, så att flickan började gråta vid det hårda tilltalet. Hennes far genskjöt mig på vinden, då jag gick till mitt rum, och bad bekymrad att få tala med mig; "mina döttrar äro anständigt uppfödda," sade han, "hvarken lata eller oskickliga på något sätt, som madamen säger – hon är alltför besynnerlig." Jag träffade honom så godt jag kunde, och upplyste honom om gummans svåra dysterhet i lynnet.

Åter nalkades qvällen med sitt mörker och sin fruktan; min ångest för natten fördubblades med hvarje timma. Cristiernin märkte min upprörda sinnesstämning, dröjde qvar så länge som möjligt, och sysselsatte oupphörligt fru Jaenson. Jag hade åter bränvinsbad; jungfru Marie föreföll åter elak, och jag fick samma gästning på mitt rum. Men denna gången var hon tyst, jag dolde mig under täcket. Om morgonen, då hon djupt insomnat, klädde jag mig hastigt, och gick att sätta mig i nedre våningen. Hon hade troligen förnyat sitt besök, endast för att trotsa min önskan; sedan lemnade hon mitt rum för en tid. Men den gräsliga fruktan, att detta vidunder skulle uppsöka mig, lemnade mig aldrig;

den öfverföll mig vid insomnandet, väckte mig ur den djupaste slummer, jag blef blek, och darrade i alla leder.

Det dröjde ej länge, innan fru Jaenson blef vänlig som förut; men hennes fordringar voro ytterst pockande och ömtåliga; hennes smekningar lemnade mig ingen ro. Jag måste hvarje morgon helsa henne förtroligt; "ty den," sade hon med en misstänksam och genomträngande blick – "den som börjar dagen med att kyssa sin mormor, bör ej gerna kunna mena ondt med henne under dagens lopp, eller förtala henne." Vid minsta anledning fick jag förebråelser, pikar eller grofva bannor, för att jag hade ett så kallt och otacksamt hjerta. Hon skref utgjtelser af ömhet till mig, och fordrade att jag skulle skriftligen svara; när jag så gjorde, och hon hade läst det, sade hon: "det är vackert, men det är ej nog – jag ville att det skulle vara blott: jag älskar, jag älskar, älskar dig!"

Jag måste sitta nere i hennes rum, prata, sjunga, göra upptåg, eller lyssna på berättelsen om hennes ungdomshändelser, ända tills hon kände sig sömnig, hvilket stundom ej inträffade före midnatt. Jag var dock villig härtill, emedan jag fruktade det värsta, nemligen att *hon* skulle besöka *mig* – och dröjde derföre hos henne så länge som möjligt. Det inträffade till och med ögonblick, då jag erfor en tvekan, huruvida jag hade rätt, att neka henne mitt rum, så vacklande var mitt omdöme, då jag ingen hade att rådfråga; jungfrun började jag anse för en dålig meniska, fröken Rutensköld som parasit, och herrarne såsom partiska och fientliga mot gumman. Ty med all min afsky, höll jag henne ändå kär, utöfvade hon ändå ett välde öfver mig, detta storartade, vilda vidunder. Mitt lidande var en lätt dimma, mot hennes kraftiga själs djupa, omätliga qual.

Stundom tillbringade vi aftnarna hos madam Sandberg; Cristiernin förargades öfver att jag skulle pinas härmed, men jag betraktade sjelf dessa besök som en stor lindring. v. Numers hade erhållit en medecin, som fordrade att han skulle stänga sig inne, i åtminstone en veckas tid. Cristiernin, som var skarpsynt, och

när vi träffades, otåligt frågade mig om allt, reste till Flytthem, och underrättade Numers derom. Denne skref då till min mor, och bad henne ofördröjligen komma och hemta mig, afmålande med mörka färger gummans förhållande. Som Cristiernin ej hade lätt att få tala med mig ensam, skref han några gånger, intalande mig mod och tröst, och vädjade till Numers' omdöme, emedan som han sade, jag hyste misstroende till honom sjelf. Det var äfven så emedan jag visste hans otro. Dock syntes hans välvilja vara upprigtig: Outtröttligt var hans verksamma deltagande; han sysselsatte fru Jaenson om aftnarne, så ofta hon ej tydligt visade bort honom. Fröken Rutensköld kom äfven och lindrade genom sin vänlighet den förskräckliga ensamheten. Hade det varit sommartid, hade fru Jaenson erhållit flera besök, så hade jag kanske bättre uthärdat. Men mitt sinne var förut djupt skakadt, min tro var grumlad, min bön svag och försumlig. Jag glömde, till hvem jag hade att fly. Och då, dessa långa, ensamma, mörka qvällar, dessa hemska, nattliga stormar, ute i den höstliga naturen, och inne! Jag bäfvar, vid minnet af denna tid.

VII

Stin-Lisa hade en liten förständig bror, som hette Alexander; han fick komma och läsa innantill för fru Jaenson. Boken var besynnerligt vald, och gossen stapplade på orden: "psychologi, inflammabilier, stalaktit" m.m. Gumman blef ytterst uppretad, började häftigt storma, och placerade Alexander långt under de oskäligen djuren. Han fällde strida tårar, men då ångrade hon sig genast, tog till goda ord, och lofvade honom sin silfverklocka som hängde på väggen vid hennes plats. Så godtgjorde hon ofta förolämpningar på stället, och Stin-Lisa resonnerade helt lugnt sålunda: "hvad gör det, om hon är ovettig, när jag får 70 Rdr om året och dessutom presenter!"

Fru Jaenson reste en dag till Flytthem, för att se om v. Numers, emedan han ej fick komma till henne. Vid återkomsten syntes hon blidare än på länge, mot mig. Jag bemödade mig om hennes tillfredsställelse, och hon var erkänsam därför; dock framkastade hon beständigt huru mycket hon gjorde för mig samt min böld och otacksamhet. Dessemellan prisade hon sin Lydiga, hennes tacksamhet, ödmjukhet, barnsliga, uppoffrande trohet.

Cristiernin gjorde äfven snart derefter besök hos v. Numers. När han kom åter, åt han middag tillsammans med gumman och mig. Han var tyst och förstämd, som snart märktes, då han vanligen var den gladaste. När fru Jaenson efter maten gick in i sitt rum, började han allvarsamt råda mig att så snart som möjligt lemna detta hus. Han berättade att gumman hade haft de mest förnedrande utlåtelse om mig, och till och med hotat mitt lif, sägande att hon ämnade göra mig all upptänklig skada. Detta skrämde mig ej mycket, emedan jag hörde henne så ofta lofva att mörda hela menskligheten, och när patienterna kommo, gjorde hon dock all sin flit för att kurera dem. Jag hade ett orubbligt förtroende till hennes redlighet i sin konst. Dock hade jag nu märkt, att hon hade vanskött kindbenet, under de sista anfallen af raseri; jag visste stundom icke, hvad jag skulle företaga dermed. Den oupphörliga skrämelsen hindrade äfven nyttan af hennes välgörande dekokter, som jag begagnade. Jag kom i villrådighet, och började lägga hans ord på sinnet. Dock ansåg jag ännu för nyttigast att stanna, såvida hon ej blef svårare. Han försäkrade, att när hon såg huru hon mistat min aktning och tillgifvenhet, skulle hennes hat och hämnd blifva dubbelt starkare än den vänskap hon hyst; han ryste för de medel till hämnd, medicinen gaf henne i händerna. Hon hade alltid förut högt prisat mig för honom och v. Numers; nu gjorde hon motsatsen på det gräsligaste, o.s.v.

Cristiernin rådde mig att låta honom skaffa mig häst och en pålitlig karl, som kunde skjutsa mig till någon af grannarna, hvilka alla kände mitt öde och togo del deri; fru Jaensons fruktansvärda lynne vore äfven bekant för dem alla. Jag tvckte ej mycket om denna plan, och hade ej synnerligt förtroende till dessa fru Jaensons ovänner, likasom jag afskydde att höra deras flacka och småaktiga anmärkningar öfver hennes person hvilken de ej förstodo, Jag beslöt att först och främst afbida min mors svar; Cristiernin ogillade på det ifrigaste denna min föresats. Han gick, skakande på hufvudet.

Emedlertid talade fru Jaenson ett annat språk, då jag kom in till henne. Hon sade, vanligen som en ingress, att det var förunderligt, och afskyvärdt! tusende menniskor skulle vilja göra allt, för att få hysa henne under deras tak, och jag – nekade henne mitt rum! jag, som var den lyckligaste menniska på jorden, jag, af ödet utvald att göra verlden den tjensten, att förljufva hennes dagar, understödja hennes mödor! – Jag hade ofta, i början af min vistelse, yttrat min oförställda beundran för henne, för hennes konst, hennes skarpsinnighet, m.m. Jag tror att det var egentligen detta beröm, som hon kallade "sitt understöd". Jag sade nu icke mer något sådant, emedan fruktan och afsky motverkade de förmånligare intrycken. Här af led hon märkbart, och hände det ännu, att jag yttrade någonting som liknade en artighet, så klarade hon och blef nöjdare med mig.

En Eftermiddag klagade jag öfver svårt illamående; jag måste då stanna i hennes rum, och hon satte mig 6 blodiglar på venstra foten. När de hade sugit nog, skulle varma våta omslag ömsas på såren; jungfru Marie skötte detta, och gummans vrede för dagen var i synnerhet rigtad mot henne. Hvar gång hon kom in med den våta handduken, öfverhopade gumman henne med förbannelser; emellanåt kallade hon mig "himmelska engel," "öfvernaturliga barn," och dylikt, som för mig var hvardagsnamn. Hon förekastade jungfru Marie, att hon afundades hennes vänskap för mig; derföre hade hon förtalat henne för mig, derför hade jag mistat aktningen för henne, (fru Jaenson) och denna förlorade aktning var skuld till att min kind började få nya knölar. – Hon kallade jungfru Marie min "matvän", emedan hon gerna trakterade mig med hvad jag tyckte mest om, och jag dessutom hade ett visst intresse för matlagningen.

Nu kom gumman till mig, der jag satt fasthållen af min blödande fot, och frågade hviskande, om hon ej skulle gå ut och fläcka itu "rödhåran," som hon kallade henne. Jag svarade försigtigt, att hon kunde göra som hon sjelf tyckte, men om det skedde, fruktade jag att hon skulle ångra det efteråt. Hon rusade

emellertid ut, men jungfrun ställde en stolfot emot henne, och hon fick en kontusion på sitt ben. Ändtligen upphörde man med omslagen på min fot, men blodet ville ej stanna, och gumman ropade till mig triumferande: "nu har jag lagt embargo på dig!"

Dörren emellan hennes rum och salen stod öppen; derute befunno sig fröken Rutensköld och Cristiernin. Gumman var stundom ute hos dem, och utgjöt sig då i vreda ord öfver v. Numers. Cristiernin hörde henne, som det syntes, med lugn och förnöjelse; fröken stod i dörren, och ville kikna af skratt åt de grimaser han gjorde, i hopp att vara sedd af oss andra. Fru Jaenson berättade nu Cristiernin att hon var missnöjd med mig, emedan jag ej hade yttrat något deltagande för hans sjuka knä. Hon förbannade mig, för att jag tillegnade mig hennes recepter, etc. och slutade sitt tal sålunda: "den (en ed) v. Numers har ej begrepp om något slags lag, ceremoni, kyrkolag, sedlig lag eller regeringslag" – hvartill hon bifogade ett språk ur Joh. 1 Cap.

Tre resande kommo till qvällen. Jungfru Marie bestod dem ej mer än två rätter, hvilket ytterligare uppretade gumman. Blödningen fortfor ännu; hon sade att jag fick ej flytta mig, utan måste stanna i hennes rum öfver natten; en säng inbars åt mig. Jag uttryckte tigande min bedröfvelse; hon frågade mig på samvete om orsaken dertill. Jag svarade att det var mig plågsamt att höra hennes häftighet mot tjenstfolket. Utom sig af vrede, lät hon mig då gå upp, och brydde sig ej vidare om huru foten blef skött.

Dagen derpå voro vi främmande mot hvarandra. Hon ställde sitt tal uteslutande till Lydiga. Jag höll de resande sällskap. Den ene af dem, en löjtnant Muhl från Warberg, var oförskräckt mot fru Jaenson; och vann hennes bevågenhet. "Om jag stannade här en vecka," sade han, "så torde jag bli förlofvad med gumman." En ung herre var i hans sällskap, om hvilken jag sade någonting förmanligt när de voro resta; fru Jaenson utbröt då i det mest sarkastiska ovett emot honom. När löjtnant Muhl frågade henne för förkylda fötter, pekade hon på mig och ropade hånfullt: "fråga

henne, hon är den rätta doktorn!" Jag gaf dem då hvad jag hade, nemligen ett medel mot förkylda händer.

När de voro borta, reste fru Jaenson till Flytthem, och återkom ännu på förmiddagen. Det var slädföre; efter maten sade hon till att Cristiernin och jag skulle åka ut. Det förspändes, hon ställde sig på meden och körde; hon halkade, och släpades ett stycke, tömmarna skafde mig i ansigtet. Då vi kommo hem, gick Cristiernin till sitt rum; fru Jaenson bannade oupphörligt; jag kände mitt mod svigta, och föll i djup nedslagenhet. Nu, då jag förtviflade om kindens förbättring, ansåg mig ej kunna hjälpas utan henne, och kanske förlorad, om jag längre dröjde här – jag lade ned mitt hufvud, och önskade mig döden, lyssnande med förvirrade tankar på forssens dån, som brusade mig nära. Snart samlade jag mig dock åter, och satte mig att skriva brev – hon kom bakom mig, tog pennan och skref i marginalen: "tala lite men säg sallt!" (Sannt, menade hon.)

I skymningen besökte hon madam Sandberg och Cristiernin, samt berättade för den sednare det onda, jag skulle hafva gjort henne, och kallade mig en taskspelerska. Cristiernin påstod, att hon hade vacklat af druckenhet. Snart återvände hon hem till mig, jag satt då vid pianot och sjöng, men hon sade till mig att tåga. Cristiernin och fröken Rutensköld kommo. Fru Jaenson sade att hon kunde märka på hvar människas spher, om man var hennes vän – hon tog våra näsdukar, frökens hade någon lukt, påstod hon, men min alls ingen. Vi hade plättar; hon tog en sådan af fatet och stack i munnen, sedan ville hon mata mig på samma sätt. Jag mins ej hvad jag sade derom, men hon blef häftigt uppretad. När jag hade gått upp, sade man mig att hon ville komma upp och ömsa plåster. Jag påklädde mig åter i hast, och mötte henne i trapporna, hvaraf hon blef ännu mer förnärad.

Dagen derpå syntes hon något afkyld, och mötte mig med innerlig vänlighet. Hon frågade om jag ej hade märkt huru hon gjort våld på sig, för att ej falla mig besvärlig; huru hon tystat min sång, för att ej blifva upprörd och mild deraf. Efter middagen

fingo Cristiernin och jag åter åka, men utan hennes sällskap. När vi kommo hem, tyckte hon att Cristiernin hade kört för fort; hon förklarade att gästgivaren i Flarka hade förtrott honom sina hästar för sista gången.

Hennes mildhet varade ej länge. Hon beslöt nu, att Cristiernin skulle flytta, och misstänkte att han frambar hennes ord till mig. Mot fröken Rutensköld började hon äfven bli stötande. Jag hade några vårtor på händerna, dem hon brände med lapis; det gick in till köttet och värkte häftigt. När hon petade i dem, och jag ryste, såg hon på mig med ett slags leende. Dock tror jag ej, att hon gladdes åt min smärta. Jag tror blott, att en bitter förtvivlan kämpade i hennes själ. Hon hade hoppats sitt lynnes kanske sin hela varelses räddning, och såg nu, att jag som vän var för henne förlorad, och att önskan att behaga mig, ej förmådde något öfver hennes lidelser. Hon förblef som förut; denna upptäckt bringade mörker öfver hennes hjerta. Ty det var räddning ifrån sig sjelf, hon behöfde!

En dag, då hon hela morgonen hade kallat oss alla för tigerdjur, kom v. Numers. Gumman bemötte honom temligen väl, men talade förvirradt och osammanhängande. Hon sade honom i min närvaro, att jag var den otacksammaste varelse, som ej ville ge henne något understöd; "när man ej kan annat än galenskap," yttrade hon, "hvarför skall man ej söka underhålla en människa med den, när man ej kan göra någon annan nytta?"

Så snart hon gått ur rummet, började v. Numers med häftighet yrka på att jag skulle genast begifva mig från stället, begagna hans häst och släde och fly till Wäsby, hvars innevånare han mycket berömde. Jag yttrade mitt beslut att försöka uthärda, men han försäkrade att fru Jaenson berättat om ett plåster hvilket hon satt på mina fingrar, som skulle göra mig olycklig för hela lifstiden. Detta dödliga plåster var lapis och beck, hvilket verkade att vårtorna gingo bort, men ingenting vidare.

v. Numers bjöd mig nu att åtminstone åka en stund med honom, hvartill jag biföll. Fru Jaenson återkom, och v. Numers

bemötte henne med ett kallt raljeri; han hade ej otydligt märkt, sade han bland annat, att hon var svag för Löjtnant Cristiernin; friherrinnan Platen hade en gång spått att hon skulle bli förtjust i en af sina patienter. "Jag har föresatt mig att aldrig gifta om mig," sade fru Jaenson. "Man har sett förr," anmärkte Numers," att en sådan föresats blifvit bruten, då en hänförande person visat sig." – "Men kammarherren skulle aldrig tillåta att hans son gifte sig med en bonddotter," – "Kejsarinnan i Ryssland var så med," invände Numers åter,"men blef ändå kejsarinna" – och fru Jaenson, menade han, var öfver all rang.

Med åkningen dröjde vi till eftermiddagen. När jag kom in till middagen, hade gumman och Cristiernin redan vexlat ringar; de voro förlofvade, och det skulle räcka en timma. Cristiernin såg något besvärad ut, men sade: "det här blir då giftermål på spe- kulation å min sida." Han samlade till sig penséerna som prydde äplekakan; och satte dem i knapphållet; Numers åt upp sina penséer, sågande: "Jag gömmer heldst mina penséer inombords."

Jag sade sedan åt gumman, att Numers bjudit mig att åka, och bad om hennes tillåtelse. Hon stod som öfvergjuten med kallt vatten, och var alldeles stum; kortt derefter reste vi, lemnande de förlofvade åt sig sjelfva. Numers körde temligen långt.

Då vi återkommo, hade fru Jaenson sofvit middag; herrarne gingo bort, och jag blef ensam med henne. Med djup bitterhet talade hon om Numers och mig. – Bättre hade varit af mig, att ej åka med, då jag såg hennes förtviflade uppsyn. Men jag ser dessa ting nu med andra ögon.

Fru Jaenson var utom sig. Hon tog fram sin Amalia Räfs bref, grät, bannade och somnade slutligen. På hennes bord lågo fyra verser, dem hon samma eftermiddag tillverkat; de voro till fru Westerling på Åby, i anledning af hennes barns födelse. De voro bland det uslaste jag har läst. Hon hade också ej ämnat dem att framlemnas. Jag gick upp till mitt rum; men hon vaknade snart. Hela quällen kom bud på bud till mig, med beck, eller plåster, eller piller.

VIII

Dagen derpå kom fru Jaenson tidigt upp på mitt rum; jag trodde mig nu märka att hon var drucken, tog tyst och kallt emot henne, och satte mig i den aflägsnaste delen af rummet. Hon gick åter ned och slog hårdt till dörrarna. På förmiddagen vandrade jag till fots, ett stycke utåt vägen, i den stilla, vackra vinterdagen. När jag återkom, rusade gumman ut på trappan, och frågade mig vildt om jag hade träffat Numers? Jag nekade, och hon for lika hastigt in igen. När jag sedan skulle gå genom köket, satte hon armbågen emot mig, sägande: "Jag sätter dämbord för barnet." Det är ej svårt att sätta dämbord för mig," sade jag. "ty jag är ej stark." "Lycklig den," svarade hon bittert, "som utan kroppslig styrka ändå kan sätta dämbord för hvem som heldst!"

Fröken Rutensköld besökte mig på förmiddagen på mitt rum, och lofvade att oftare återkomma; hon syntes förstå min nöd, och visa mig upprigtigt deltagande. Till middagen kom Cris-tiernin, och hörde fru Jaensons klagomål öfver min åkning med Numers. "En skada för mer än tusen banko hade skett på kind-benet," sade hon "ty vi hade varit för länge i luften. Vidare be-

rättade hon, att hon nu hade ställt till ett slädparti åt sig, om hvilket vi ej skulle få vara med; vi finge afundas henne. Jag sade mig ej ha så lätt att afundas. "Lycklig den!" svarade hon åter, och jag hörde i tonen hennes dolda, förfärliga vrede; "äfven jag har sällan afundats, men jag får nu äfven känna på *det!*" då jag sedan tackade för maten, gaf hon mig en så hatfull blick, att jag bäfvade.

Sedan gick hon efter Amalia Räfs bref, och Cristiernin måste läsa dem. Hon lemnade sedan rummet, och han började läsningen, men önskade med häftighet brefven till den mörkaste ort. Gumman sof middag, och jag gick till mitt rum. Då kom v. Numers åter med sin släde, och ville förnya gårdagens promenad, men jag vågade nu ej. Han gaf, mig ovetande, en skarp läxa åt jungfru Marie, sägande sig frukta att om fru Jaenson plågade ihjäl mig, skulle de allesamman stå orörliga och se på. Då han gått, bultade gumman i taket, men när jag infann mig, ville hon ingenting, utan trodde att det var morgon. Jag nämnde om Numers' bjudning och mitt afslag. Hon skrattade bittert, sägande: "bevars hvad den uslingen har blifvit stark! nu kommer han hit klockan sju på morgonen och vill åka!"

Åter kom fröken Rutensköld till mig på mitt rum, Hon berättade det gängs ryktet, att jag var misshandlad, uppmanade mig till sinnesstyrka, och att snart lemna Katrineberg. Då vi kommo ned, funno vi båda herrarne i salen; de beskrefvo huru fru Jaenson hade kommit ut, kastat sig på en stol, rifvit af mössan, slagit händerna öfver hufvudet, hånskrattat och frågat om Numers ej skulle åka med mig, Hon förklarade sedan, att han hade förstört ett menniskolif, kindbenet var förkyldt. Fröken Rutensköld påminde henne huru kindbenet var försämradt och hade nya knölar, redan före åkningen; gumman uppmanade honom att åka både sent och bittida, hvarpå hon rusade ut.

v. Numers var mycket upprörd, och förklarade att så snart jag vore borta, tänkte han "slåss med kärigen," Fru Jaenson tog fröken Rutensköld med sig och gick till madam Sandberg, lem-

nande mig ensam med herrarna. Jag gick på mitt rum. Vid återkomsten frågade hon om jag hade haft roligt. Fröken Rutensköld bad mig spela en polska; "måtte det bli en vis polska," ropade gumman – "ty galenskapspolskor, dem ha vi nog af, alla dar!

v. Numers reste; de andra stannade kvar, fru Jaenson var hela qvällen vid ett bittert skämtsamt lynne, och öfverhopade mig med plumpa ord, dem hon visste att jag fruktade

När jag hade gått till sängs, hörde jag hennes röst utanför dörren: "blif ej rädd, Guds engel!" hon kom in och bad mig om förlåtelse, som hon sade, på fröken Rutenskölds uppmaning. Denna hade yttrat, att jag måste vara förolämpad. Naturligtvis förlät jag henne; hon bad då att få bo i mitt rum, men jag afslog det, och hon gick bort i häftig vrede. Klockan tre på natten måste Greta koka ny hafregröt åt min kind, kom upp och väckte mig dermed.

Jag hade samma dag frågat, huru snart jag kunde få fara hem, Hon förbannade mig för denna fråga, och då jag anmärkte att det var ju ingen önskan eller fordran, utan blott en fråga, svarade hon: "Ja, men det var en djefvulsk fråga, en fråga långt under oskäligen djur!" – Sedan lät hon mig läsa följande, som hon skrivit till min Mor på en lapp, hvilken dock ej blef afskickad:

"Den som afvundas mig – att framför mängden Äga äffter Pliktens skyldighet – Ett moderlitt hiertta! må få sin skatt åter! den saknas! bör begrättas = = = = Min Lugn är den – som ej skadat – Heller förfellat – sin Tjenstiga Plikt! – Mari den 2 Dec. -"

Då jag följande morgon kom ner, var fröken Rutensköld hos henne. Fru Jaenson låtsade ej se mig, men hänskrattade beständigt. Jungfrun tvättade becket af mina händer; gumman förmanade henne, mumlande, att ej befatta sig med sådana der halfdjeflar, etc

Till middagen kommo resande från Borås; en fru, med klara, genomskinliga kinder och en förskräckande hosta. Herr Salmenius, som vi träffade den första söndagen i Horn, hade rådt dem att fara hit, Fru Jaenson ordinerade för hostan att förtära sill-

mjölke om mornarna, ehuru den för ögonblicket skulle verka retande. Jag var inne hos de främmande, men så fort jag yttrade ett ord, motsade och nedtystade mig gumman; Cristiernin berättade dem hennes missnöje mot mig, och sedan vågade de knappt tala med mig, af fruktan att ställa sig illa hos fru Jaenson.

Hon dröp "eldroppar", som hon kallade dem, på mina vårtor; hon såg min invertes pina, och yttrade att hon hade medel i händerna att skada mitt lif. Jag svarade, att döden syntes önskvärd för mig, som hade lidit så länge, Hon blef då stum. Jag gick långt ut i skogen, för att bättre uthärda värken i fingrarna; på vägen träffade jag en bonde, som berättade afskyvärda historier om henne. Hemkommen fick jag en biljett ifrån henne, full af osammanhängande ömhetsbetygelser – på slutet testamenterade hon mig en matergeklump från Uttrikes ort, som väl skulle betyda v. Numers. Jag tackade väl för denna biljett, men fick förebråelser att jag tackat för kallt, ej skriftligen tackat. Sedan jag gått upp om quällen, kom hon efter mig och ville se min kind; "Jag förfelas ej!" mumlade hon. Jag svarade att jag hyste fullt förtroende till hennes konst; hon anmärkte, att efter så mycket välgerningar vore man väl ett tigerdjur, om man ej hade förtroende. Jag var mycket stel – "godnatt engel!" ropade hon och sprang ner. Då hade hon berättat de främmande, att hon hade en afgrundsande i huset, som gjorde allt för att förbittra hennes dagar. Fröken Rutensköld, som var tillstädes, föreslog att hon skulle be min mor hemta mig hem. "Hon skall få resa i morgon!" ropade gumman, "Gå upp och säg henne det!" "Men kinden tillåter det ej nu – vill du ej låta henne flytta till mig så länge?" frågade fröken. Gumman blev tyst; slutligen sade hon: "Jaså, jag märker väl att du är en utsänd från Horns herrskaper!"

Tidigt följande morgon kommo fröken och jungfru Marie upp för att underrätta mig om saken; men när jag kom ner, tog gumman emot mig med öppna armar och den ömmaste vänlighet. Om fröken Rutensköld sade hon mig förfärliga saker, men när denna kom in, tryckte gumman hennes hand, och kallade henne

den visaste qvinnan i tiden, De främmande voro ännu quar; bäst de suto och väntade, kom hon ut med ett ofantligt stycke rhabarber, slog det hårdt i pianot framför en af herrarne, och sprang in igen utan att säga ett ord. Han blef alldeles perplex och kunde ej förstå hennes mening; man samlades kring rhabarberstycket, och han undrade om han skulle bita i det straxt, eller vänta. Om en lång stund återkom gumman, och på hans förfrågan upplyste hon, att den rhabarber, som var föreskrifven i det recept hon ämnade gifva honom, skulle se ut som den här.

När de voro borta, gick hon ständigt och drack, men syntes ej vred, utan än sarkastisk, än öm, än vemodig. Efter hennes önskan gjorde jag en liten ring af perlor och tagel åt henne, och en åt fröken Rutensköld; gumman såg ogera frökens och sade om sin egen, att den skulle följa henne i grafven, hon ville ej sälja den för alla världens skatter. Jag ville gå ut till skogen, men hon påstod att motion var mig ej nyttig, hvilket syntes deraf, att jag så länge motionerat, men ej blifvit frisk. Hade jag bara roligt, så vore det den bästa motionen för mig. Men då jag nödvändigt ville gå, så borde jag ej åt vägen, ty det kunde skada min kind att gå på jemna landsvägen; om jag ville vandra fram och åter i den lilla backen mellan brygghuset och porten, det kunde kanske gå an. Fröken gick med mig, detta misshagade henne, snart kommo hon och Cristiernin att göra oss sällskap; alla fyra måste vi då besöka grisar och kor. Vi hade en tämligen lugn quäll; fröken och Cristiernin gjorde allt hvad de kunde, för att lindra min nöd. Kindbenet blef ständigt värre; med tungt sinne gick jag till hvila. Då kom man efter mig med bref från gumman; hon frågade om hon äfven i qväll hade felat, emedan jag tog så kallt afsked af henne – och om hon vore dömd att alltid lida?

Följande dagen var hon sjuk, tyst och allvarsam. Det syntes mig såsom hon blygdes, Cristiernin fick ej komma upp till oss om aftonen. Gumman önskade att bo på mitt rum, emedan det skurades hos henne. Men jag var obeveklig. Jag måste då sitta der nere tills hon somnade; min kind var starkt svullen, röd och het;

jag hade feber, mitt hufvud föll på bordet, jag somnade med mitt arbete i handen och nästan yrade. Det var tyst omkring mig, endast gummans tunga andedrägt förenade sig med forssens susande – men i min dvala tyckte jag luften uppfylld af högljudda hviskningar.

Två dagar derefter var söndag, fru Jaenson var ännu ej fullt återställd, men hade lemnat sängen. Hon var nu både rask och blid. Flera bref skulle afskickas till patienter; hon dikterade och jag skref. Hon formerade pennan åt mig, och jag önskade den mjuk; "tvertom," sade hon skälmaktigt om sig sjelf; "när jag vill göra det rätt präktigt, så lägger jag åt med begge händer," Hon klagade öfver sin usla skrifning; fadren hade aldrig velat att hon skulle lära denna konst. Hon var nu mycket och mildt språksam, skämtade på sitt vanliga djerfva manér, och förebrådde mig leende min fruktan för tvetydigheter, sägande: "dem renom är allting rent." När jag rodnade, bannade hon mig. Tjenstfolket hörde sällan första gången hvad hon sade, emedan hon vanligen talade så lågt; detta tröttade henne mycket, och hon upprepade orden i stenstil, under det hon log vänligt dervid. Man glömde vanligen att ge oss ljussax, att taga af ljusen med, och jag yttrade min undran att i ett hus der man märkte så stort öfverflöd på annat, det kunde vara en så total missväxt på ljussaxar, Gumman sade ingenting, men gick ut i salen och stängde till dörren om sig; jag anade något, gumman inträder bärande på en ofantlig låda, den hon nedsatte framför mig. Jag blickade ned i dess djup; der krälade ljussaxar af alla storlekar. Emedan hennes talgljus dröpo ytterligt, och jag med min närsynthet hade en viss fruktan att komma i deras grannskap, satte hon ett sådant ljus på bordet midt emellan oss, och gaf sig och mig hvar sin vaxstapel dessutom, som vi kunde ha nära arbetet eller boken. Hon kom öfverens att kappas med mig, hvilkendera vaxstapel, som räckte längst. Hon ville lära mig att sticka ett slags bondgummevantar, med en stoppnål, men jag förstod ej hennes undervisning, Hon skrattade hjertligt åt min enfald.

Sedan sade hon skämtande, men med vemodig uppsyn: "så kallt barnet är kan hon visst inte låta bli att hålla af mig litet ändå!" detta var korta, men kära solskensstunder.

På eftermiddagen gick jungfru Marie till Flytthem, för att besöka en bekant; hon dröjde för länge borta. Hade ej detta skett, hvem vet, om ej gumman bibehållit sig! nu kom v. Numers; hon gick sjelf och bestyrde om thé och qvällmål, var ond öfver Maries dröjsmål, och började då troligen att dricka. Numers tog hon ovänligt emot, föreskref honom att taga maskmos och hålla sig hemma i Flytthem. Han fick denna ordination på en ovanlig tid; om jag mins rätt, skulle detta mos alltid intagas i nedan, men det var nu ny. Numers beslöt att ej lyda henne, men teg dermed, Han tog farväl – jag såg honom alldrig mer.

Cristiernin hade haft ett plåster på sitt knä, som han nu ej mera skulle nyttja; när han hade begagnat det en viss tid, hade hon lofvat att tillreda ett nytt; denna tid var nu förlupen. När Cristiernin kom med denna underrättelse, föll gumman i häftig bedröfvelse, ty när hennes hjerna var antänd fick hon ytterligt anstränga sig för att kunna redigt föreskrifva allt som Cristiernin sade henne att plåstret var slut, och den tanken trängde sig på henne, att hon skulle 1:o uppfinna ett nytt slags plåster, och 2:o gå upp på vinden att söka materialerna dertill, förändrades uttrycket i hennes ansigte från lugn likgiltighet till den bittraste bedröfvelse; ögonbrynen sammandrogos, tårarna runno utför hennes kinder och hon försäkrade att menskligheten ville mörda henne.

Jag gick tidigt till sängs Söndags qväll; jag tyckte mig höra handgripliga företag, beledsagade af ett förfärligt rytande, i nedra våningen. Jag tog ur min dörrnyckel. Klockan tio kom Stin Lisa upp och bultade på; hon hade sängkläder med sig. Madam skulle bo på mitt rum. Jag nekade med all ifver dertill, och sade: "skall det ske, så lägger jag mig der nere," Stin Lisa öfverhopade mig med böner, och sade att Madamen skulle förgöra dem alla, om jag ej ville taga emot henne. Jag gaf slutligen vika, och omsider

kom både Stin Lisa, och den förfärliga. De lade sig båda i rummet, Stin Lisa i grannskapet af min säng, kanske af någon barmhertighet. Nu begynte den arma gumman en natt, hvarunder allt hvad hon hade emot hela menskligheten, utöstes öfver mig i de bittraste förbannelser. Framför allt voro min mor och jag föremålen för hennes raseri: Ljuset släcktes och tändes åter, i tre repriser; Stina måste oupphörligt stiga upp, än för att söka efter hennes snusdosa, som rullat bort; än för att pådraga hennes strumpor, hvilket hon ej var van att göra sjelf – än för att skaffa mera öl, eller påtända ljuset. Mig gjorde hon många frågor, men jag svarade alldrig, utan gömde ansigtet; och hon förbannade mig gräsligt derföre. Hvar gång hon släckte ljuset, band jag till hafregröten, som halkade af kinden, och när det åter tändes, kröp jag ner. När klockan var half tre, bad hon då Stin Lisa gå och beställa hästar åt mig till klockan fyra, ty klockan sex måste jag resa hem. Jag steg då upp och började kläda på mig. Hon såg det och sade med förundrad och beveklig röst: "Nej se! klär barnet på sig?" "Ja," svarade jag, nu otålig och trotsig – "som jag hör att jag får resa, så går jag och lägger in mina saker, det är ej långt till klockan sex. Jag är trött vid att hela natten ha blifvit förbannad, och efter som jag får lof att resa, så sker det. Att det är farligt för min uppsvällda kind, vet jag rätt väl; men som bekant är, fruktar jag ej att möta både sjukdom och döden; förbannelser äro värre."

Hon bad mig då, att åtminstone komma och taga afsked af henne; hon syntes mycket öfverraskad af mitt beslut. Jag svarade, att när jag lagt in mina saker, skulle jag komma och taga farväl, och tacka henne. Hon bad mig för all del icke resa, utan komma och sätta mig bredvid henne. Jag sade, att jag ej vågade det, efter de hotelser hon nyss yttrat; derpå gick jag ut, der jag hade min garderob, i ett oeldat rum. Först hemtade jag ljus der nere, och fann dem alla ligga i den djupaste sömn, i glädjen att vara fria från gumman. Man sade mig sedan, att de hade jublat, då hon flyttade upp. Jungfru Marie blef ytterst bedröfvad, när hon hörde mitt beslut att resa; "det är så godt att vi fly allesamman,"

ropade hon; "Madam har aldrig varit så elak." Stin Lisa kom, och bad mig för allt i världen gå in till Madam, som ville tala med mig. Jag nekade, och började lägga in. Snart hörde jag huru hon gick ned, tog en qvast, och började slåss med jungfrun. Jag tog nyckeln ur rummet der jag var, men hon kom och bultade på. Slutligen släppte jag in henne, och hon öfverhopade mig med böner att stanna, lofvade att ej ha några fordringar på min vänskap, ej bo på mitt rum, utan "hålla en medelväg" etc. Men jag var bragt till det yttersta, mitt sinne hade förlorat sin jemvigt, min kropp svigtade, och jag förmådde ej lägga band på mig längre. Jag svarade att mitt själslugn blef förstördt af så rysliga uppträden, och att hon sjelf hade erkännt min helsas beroende af sinnet; att jag ej uthärdade så skamliga och osanna beskyllningar som – jag upprepade ett af hennes tillmälen. "Det sade jag bara två gånger!" ropade hon med nästan barnslig röst, försäkrade att det hade blott varit i häftigheten, och besvor mig att stanna i två dagar till. Jag lofvade slutligen – då började hon bannas på samma sätt; jag gick till dörren, hon bad mig återkomma och omfamna henne. Det skedde ej; "huru ovärdigt!" ropade hon efter mig.

När jag då kom in i mitt förr så stilla, snygga och trefliga rum, liknade, det en krog. Sängkläderna lågo spridda kring rummet, ölet var utslaget på golvet, en spirituös ånga uppfyllde luften, och rummet var utkyldt. Jag tänkte på att begifva mig till fröken Rutensköld. Denna kom på förmiddagen Hon skänkte mig en stickad spets, den hon sjelf hade tillverkat; Jag tryckte hennes hand, hjertligt tackande, gumman såg detta med förtviflad uppsyn, och började vildt gråta.

Till middagen kom en mamsell Fugelberg, som spelade violin och sjöng dertill. Skakad och i en slags upplösning som jag var, hände det att när violinens älskade toner hunno mig, kom jag i häftig gråt. När tienstfolket sågo detta, blefvo de förskräckta, som för någonting nytt – de hade väl ansett mig för oåtkomlig. Greta gjorde fru Jaenson uppmärksam derpå att hon var orsaken till detta mitt upprörda tillstånd. "Det är hennes förslappade

nervsysteml" sade hon hånfullt, "Sådan har hon varit länge, rår jag för det?" – Cristiernin stod nu på flyttande fot, och skulle resa samma eftermiddag. Han uppmanade mig på det ifrigaste, att ej dröja med min afresa; då vi ej kunde tala ostörtdt, skref han på engelska och lemnade mig det hastigt. Cristiernin gick sedan hem till sitt på en stund, för att återkomma; gumman försvann, och jag anade att hon gått på mitt rum. Jag skyndade dit, i tanka att hon genomletade mina papper. Hon satt der helt stilla på en stol, och såg medtagen ut. Hon började snart på samma sätt som om natten, och bad att få veta skälen, hvarföre jag, då min mor sjelf hade satt henne i mors ställe öfver mig, kunde vara så vanvettig, att neka henne, visa, ädla, ärliga qvinna, att bo i mitt rum, ja, om det vore att dela mitt läger!

Jag bröt då min tystnad, och bekände, att det var isynnerhet dryckenskapen, som skilde oss åt. Jag hade från barndomen haft fruktan och afsky för detta fel. Sedan jag hos henne upptäckt det, och förvissat mig om att jag ej var bedragen, hade jag ej trifts i hennes närhet, ej funnit hennes smekningar önskvärda I hennes nyktra tillstånd, när hon var lugn och redig skulle jag gerna medgifv hennes flyttning i mitt rum – men jag kunde ju alldrig vara säker på detta tillstånds varaktighet!

Hon satt en stund, såsom slagen med stumhet. Slutligen sade hon i en len, känslfull ton: "nå, det kan då alls'ingen dricka mindre än jag!"

Jag bad henne ej säga så, och försäkrade att jag sjelf ofta på de sista tiderna sett henne gå i skänken och taga ned pomeransbränvinet, "Pomerans bränvin!" ropade hon häftigt; "alldeles inte, utan mandelbrännvin var det! men det gör jag minsann inte för smakens skull! Om ej min helsa fordrade bruket af mandel, skulle jag alldrig nyttja det!"

Jag frågade hvarföre hon icke då hellre tog medikamenter, eller drack mandelmjölck.

"Mandelmjölck, som jag ej kan förtära utan att hosta! medikamenter, som jag ej kan fördraga! om *Jag* har själskakningar, tror

du, usling, att det är af öl eller mandelbrännvin? vet du ej, att jag gör de underbaraste kurer, att jag har det skarpaste snillet, när jag har druckit? men dysterheten i lynnet kommer af stillasittande, af blodets sammanskockning i bröstet! usling, skyll dig sjelf, hvarför visste du ej att komma hit sommartid? om vintern har jag ej motion; jag sitter stilla i en lutande ställning; jag tänker, jag grubblar, jag förgäter att taga föda; och då säger denna förbannade, att min mjeltsjuka är fylleri! af svagheten i min kropp, af de tjocknade vätskorna, af blodet som stiger mig åt hufvudet, åt bröstet, kommer min häftighet och ondska; jag behöfver utbrott; unna mig dem! visa Amalia! detta hindrade ej *dig* att älska mig."

Jag yttrade den förmodan, att hon ej hade druckit så mycket, förr.

"Ej druckit så mycket?" ropade hon nästan ursinnigt. "Just i Amalia Räfs tid, just på Stora Tuna hos Hammarskölds, gaf man mig det starkaste öl; ja, så starkt, att detta är vatten, i jemnförelse dermed! kan du kalla detta utspädda dricka för öl?!

Sedan hon fortfarit på detta sätt en stund, lemnade jag henne. Der nere voro fröken Rutensköld och Cristiernin; jag bekände för dem hvad jag hade gjort. Cristiernin glädde sig högljudt, att jag ändtligen hade öfvervunnit min partiskhet för gumman, ändtligen talade ärligt om henne, Hon kom ner till oss, Cristiernin följde i hennes rum, att liqvidera hyran. Hon ropade på fröken Rutensköld, och begärde en teckning som jag gjort af henne, och som fröken hade fått. Den framtoogs. hon ref sönder den i allas åsyn, under de grufligaste eder, och kallade mig en taskspelerska, Derpå satte hon sig vid ena sidan af bordet, Cristiernin satt vid den andra, köksdörren stod öppen, och tjenstfolket var samladt derute, Cristiernin var mycket blek; äfven jag, som stod midt framför dem, kände blodet fly från mitt ansigte. "Hon säger att jag *super!*" ropade hon, så att det skallade i alla närvarandes öron. "*Vet, usling, att den som ej super madera, ej finkel, den är ingen fyllhund!* Vet, tigerdjur, att fullare än jag blir af mandelbrännvin, blir du af ärter och fläsk!"

Jag gick derpå upp och tog ur min nyckel; fröken Rutensköld var hos gumman, Snart kom helsning att jag måste komma ner, eljest hade jag "ätit ur min välling". Jag lydde ej. Åter fick jag bud att hon hade förlåtit mig; Jag gick då ner, och försoning skedde – straxt derpå började samma förbannelser. Hon skickade ut efter sitt cholera brännvin, och när hon märkte att jag såg på henne, mumlade hon: "Hon säger att jag super! hon säger att hon sett på flaskan, att bränvinet förminskas!" detta hade jag dock ej sagt. Hon fortfor: "för tusen banko, nej, för alla verdens skatter ville jag nu ej bo på hennes rum, den –" och grofva ord öfversvämmade mig. – Hon kom ej heller mera dit upp. Jag kände en tagg i samvetet, öfver hvad jag sagt, öfver att mitt tålmod hade brustit; det var ej från min plats, som tillrättavisningen skulle komma; det var ej kärleken, ej medlidandet, ej den trogna önskan att göra väl – det var otåligheten, som hade förestafvat den. Hade jag kommit till henne med kärleksfullt bekymmer, varnat henne, bedt för henne, hon skulle kanske ej afvisat mig, Jag var för sjelfvisk i hela detta förhållande, och tänker nu med fruktlös ånger tillbaka derpå.

IX

Morgonen derpå, när Lovisa kom upp för att elda, var hon sällsamt upprörd och bestört; fru Jaenson hade fått kramp och häftig blodspottning på morgonen, Mamsell Fugelberg, som var läkare, efterskickades från Åby; fru Jaenson ville åderlätas; alla trodde att hon skulle dö. När jag kom ner, hade hon talat med jungfru Marie, och lindrigt förebrått henne de oförrätter, hon ansåg sig hafva lidit af henne, hennes gräl och retsamhet, m.m. Jungfrun såg upprörd ut och bad mig gå in. Gumman var mycket svag och alldeles blek; en stor förändring från hennes utseende föregående dagen, då hela ansigtet var brunrött. Hon såg sorgsen och forskande på mig; Jag betraktade henne en stund tyst, glömde vid denna slagna och förkrossade qvinnans åsyn det bittra som hade föregått, och kunde ej afhålla mina tårar. Hon började då sjelf att bittert gråta, tog mina händer, tryckte dem och sade med svag röst: "Förlåt din vän!"

Åderlåtningen gick för sig; fru Jaenson hemtade sig något, men talade blott om åtgärder ifall hon skulle dö. Hon ordinerade ny dekokt och nytt plåster åt mig men klagade deremellan öfver

svårigheten att kunna tänka. Hon sade att denna sjukdom var en följd af själsskakning. Jungfru Marie, menade hon, hade med sin gnatighet och ofördragsamhet retat henne för mycket; äfven ansåg hon jungfrun vara skulden till hennes förlorade förtroende hos mig, och trodde att denna hade yppat för mig om mandelbränvinet, Detta var dock misstag; jungfrun hade tvertom sökt att dölja det för mig, och visste det ändå sjelf, ehuru fru Jaenson gjorde en hemlighet deraf för henne. Men Greta, som var gummans förtrogna, och alltid hemtade bränvinet från källaren, i smyg för de andra, berättade mig det en natt, då hon låg på mitt rum för att sköta kindbenet.

Nu fick jag knappt ett ögonblick under hela dagen gå från fru Jaensons sida; när jag drog mig undan, kallade hon jemrande på mig. Hon höll mina händer i sina, betraktade mig mildt, och sade mig ömma, vänskapsfulla ord. Hon upprepade ofta med tillförsigt: "Jag dör; men, Gud ske lof! Jag har ingentinga att ångra, mina gerningar vittna för mig." Jag hörde detta med häpnad, men vågade ej säga något deremot.

Vi andra trodde verkligen att hon skulle dö, men jungfru Marie sade: "hon lefver nog!" och det var märkvärdigt att se, huru fort hon hemtade sig.

Fröken Rutensköld besökte henne, men blef kallt och ovänligt emottagen, hvarföre hon sedan sällan torde komma, Nu var Cristiernin borta, åt v. Numers hade hon gifvit en medicin, under hvars begagnande hon förbjudit honom att lemna hemmet. Hon hade sålunda för mig stängt hvarje utväg till meddelanden. Så snart hon så mycket tillfrisknat, att hon kunde vara uppe, tillkallades Mlle Fugelberg, och hon lät henne med ett hvasst instrument sticka hål på min nya böld, som ej hvarken genom grötar eller andra medel ville mogna. Derutur kom då blod, och en svag materia; hon erkände i följd deraf sjelf, att operationen hade skett för tidigt. Hon verkställde den ej med egen hand, af fruktan att vara för svag efter sjukdomen.

När fru Jaenson nu blef rask, bemödade hon sig att muntra och tillfredsställa mig. Vi suto hela dagarna på tvåmanhand; hon sökte att med sin egen uppmärksamhet ersätta både det sällskap hon beröfvat mig, och de obehagligheter jag utstått. Sjelf lagade hon hvad jag heldst åt, blandade köttbullarna och grynkorfen, dukade sjelf, och deltog i måltiden; med ifver skötte hon kindbenet och var outtröttlig i vården af min helse. Skämtande förebrådde hon mig min kallsinnighet, och beklagade Cristiernins frånvaro. Hon betraktade vemodigt min panna, hvilken var i brist af de veck midt öfver ögonen, som skola betyda trofasthet; dock gladde hon sig att jag hade en djup fåra i öfverläppen, som betydde godt, och skulle något ersätta det felaktiga i pannan, Hon sade sig hoppas att hädanefter kunna undvika spirituosa; ty sjukdomen hade i afseende härpå haft lyckliga följder. Stundom gjorde hon väl små anspelningar på mitt otacksamma och opassande uppförande emot henne, dock voro de utan ondska Promenera fick jag ej vidare, emedan, som hon sade, Horns herrskaper gjorde narr af mig derföre.

Äntligen kom Cristiernin, medförande bref från min mor. Han hade svårt att meddela mig det, ty fru Jaenson vaktade oss noga, och jag väntade ingenting; när hon en gång vände sig bort, slog han volt dermed, så att jag oväntadt erhöll det i mina händer. Jag hade med posten äfvenledes fått ett bref från min mor, skrifvet så att det kunde läsas af honom, och som det innehöll saker af interesse, lemnade jag honom det, då hon ett ögonblick aflägsnade sig. Men knappt hade han gömt det, förrän hon nal-kades, rusade emot honom, och fattade uti hans bröstficka, den han dock med framgång försvarade. Hon sade honom bittra ord, dock bibehöll han orubbligt samma fryntliga min emot henne – men när hon vände sig bort, hotade han henne med handen, sägande sakta: "anfäkta dig käring," Han ansåg sig vara bunden och beroende som patient, och äfven löpa fara att skada mig, om han visade sig ärlig mot henne.

Min mors bref innehöll stora förändringar. Hon skulle inträffa i Linköping inom få dagar; derifrån ämnade hon skicka en pålitlig betjent att hemta mig, med uppgifna skäl och uttryckliga ordres. En nära vän till huset, nuvarande Prostinnan Sundblad, som då var ogift och en tid vistats hos sina släktingar Björnberg i Ulricehamnstrakten, skulle på återvägen till vårt hem taga kosan om Horn, för att hjälpa mig, samt dessutom rådfråga fru Jaenson för sin egen helsa. Det var nu Torsdag; hon skulle komma på Fredag eller Lördag, och passera Söndagen vid Katrineberg, på det jag måtte hinna laga mig i ordning till måndags morgon ... då min Mors bud skulle inträffa. Jag svarade på Linköping, och skickade detta bref med Sundqvist från Flytthem, hvilken for dit

Jag skref till min mor, att kinden åter skulle brännas; denna operation hade vanligen till följd en dags supurationsfeber, som fru Jaenson kallade den; den dagen vågade jag ej vara ute. Mina kläder voro på tvätt; fru Jaenson hade blifvit förändrad. Men min Mor, som genom v. Numers bref, och dem jag under egen ångest hade skrifvit, ansåg saken tvingande, lät ej rubba sig i sitt beslut.

Cristiernin meddelade mig äfven i hast, att v. Numers ej vågat nyttja den medecin fru Jaenson gifvit honom. Han hade proverat den på Flytthems kattor och tre hade dött deraf. Herrarna trodde då, att hon hade velat taga lifvet af v. Numers. Jag var ej af samma tanke. En katt är annorlunda beskaffad än en menniska till och med en frisk person kan betydligt lida af den medecin en sjuk fördrager. Fru Jaenson var dock rädd, både om sitt samvete och sitt anseende. Möjligt är, att hon ville så mycket försvaga v. Numers, att han ej skulle kunna fara ut och åka med mig; Jag tror dock snarast, att afsigten var hans återställande. Då Cristiernin hade rest, yttrade gumman sig föga lofordande om honom. Det största felet var ändå hans kallsinnighet. Hon fortfor att kalla honom "vår Sten;" på den 28.de November, Stensdagen, hade hon gratulerat honom, och skickat thé, hans favoritdryck, till frukost åt honom, dagen till prydnad – i stället för

den kallnade stekta palt, som han dagligen fick njuta. Palt synes ej vara någon sjukföda; men hennes dekokter öfverunno olägenheterna af en bristfällig diet. Till potatis hade hon dock ej förtroende, ansåg den för mycket födande, och tjenlig endast för arbetande klassen – "för stillasittande personer slår den sig på körtelsystemet," sade hon.

Fru Håkanson, hvilken jag en gång förut nämnt, kom till oss på besök. Hon var gift med en bonde, men kallades fru, emedan hon hade penningar; jag tror att detta var seden i Hornstrakten. Jag var ej obelåten med tredje person i vårt sällskap, ehuru fru Håkanson var en grof qvinna, som ej sållade sitt skämt. Fru Jaenson fann lätt, att hon på intet sätt utträngde henne i mitt tycke; sjelf var hon road af fru Håkanson, och bjöd henne ifrigt att vara på Katrineberg.

Fredags afton voro vi åter ensamma. Fru Jaenson började få en stor längtan efter choleradropparne; de hemtades, det blef ett allmänt kalasande med dem, Stin Lisa tog in, Greta tog in – endast jag förblef obeveklig. Sedan detta bränvin blifvit smakadt, var faran säkerligen stor, frestelsen stark, att vilja fortsätta; hade jag besinnat detta då, så borde jag med all omsorg sökt hålla fru Jaenson uppe vid en bättre rigtning för aftonen. Men jag var som vanligt försumlig; jag begynte vantrifvas, efter den nämnda trakteringen omkring mig; jag längtade efter musiken, som nu länge tegat, gick ut i mörkret i salen och satte mig att spela. Efter en stunds fantiserande, återvände jag till fru Jaenson; hon var då mycket dyster, grät, och hade satt sig att afskrifva sensitivan af Euprosyne*. Jag förundrades deröfver och erbjöd mig att göra det åt henne; men då svarade hon bittert, att hon skulle vänja sig att skrifva utaf vackra saker, för att förströ sig, när hon var ensam och öfvergifven.

Jag satt der nu och teg. Hon började då skrifva ett långt och hjertligt bref till en fröken Berencreutz, som varit hennes patient, och visat sig mycket tacksam emot henne. Hon erbjöd sig nu med många vänskapsbetygelser, att hemta fröken Beren-

*) Euprosyne, pseud. för förf. Julia Kristina Nyberg (red.:s anm.)

creutz med hästar och vagn, om hon ville komma och förljufva hennes enslighet. Hon visade mig detta bref, och frågade huru jag trodde att fröken Berencreutz skulle tycka om det? Jag förmodade helt lugnt, att hon troligen skulle bli mycket glad deråt. "Bli glad!" ropade fru Jaenson häftigt – "nej, inför min Gud! inte för tusen banko ville jag afskicka ett sådant bref!" hvarpå hon ref sänder det.

Lördagen var hon ombytlig och osäker – På aftonen kom fröken Rutensköld. Gumman var synbart plågad af hennes närvaro, lemnade oss ofta, och snart trodde jag mig märka, att mandelbränvinet var i full verksamhet. Fröken Rutensköld talade om Amalia Räf, yttrande åtskilligt mindre fördelaktigt om henne, och fru Jaensons vrede ökades med hvarje ögonblick. Hon satt der dyster, med irrande blick, och sade: "det vill ej mera till, än att två flugor skola slå ihop i pannan på mig, så tar det eld i kruttunnan." Den arma gumman hade rätt.

Jungfru Marie kom in och anmälde, att en herre och ett fruntimmer höllo vid porten, och begärde att få tala med mig. Då blef fru Jaenson på en gång harmsen, orolig och förfärad; hon ville sjelf gå ut och se hvem det kunde vara. Det var den trogna vännen, som skulle komma till min hjälp. Hon vill tala vid mig för att få veta hur hon borde bete sig; jag anade detta, ilade ut och sade henne i få ord omständigheterna; genast efter mig kom gumman, vacklande och förvirrad i hög grad

En större beklämdhet kom öfver mig, än jag förut erfarit; jag tyckte mig nu ha två personer att försvara, och kände, huru verklig förställning blef nödvändig. Fru Jaenson borde ej ana, att Adèle, så hette min vän, kom för att hemta mig; hon hade då lagt mångfaldiga hinder i vägen för min afresa. Nu sades det, att Adèle skulle blott dröja öfver söndagen, för att få vara tillsammans med mig.

"Ack, hvad det var väl," sade gumman bittert, "att barnet får någon som roar henne, som håller henne sällskap i morgon! ty sådant har det varit ondt om här." Med ovilja såg hon min hjert-

lighet mot den nykomna, hvilken föreföll mig som en kär landsman, råkad långt bort i främmande land.

Det dröjde icke länge, innan hon började för Adèle utgjuta sina bekymmer öfver mig, begynnande med att kalla mig "detta visa, detta öfvernaturliga", hvarefter hon sjönk allt djupare och djupare, och slutligen sade med förfärliga förbannelser, att jag var född i helvete.

Den förbrytelse hon egentligen nämnde för Adèle, var den att jag hade ställt till ett slädparti: Jag hade åkt! ja, om jag hade åkt med en vanlig karl, men med "en sådan usling, en sådan tras-hank!" Adèle såg på mig, ej utan bestörtning, Der suto de, Fru Jaenson och Adèle vid hvardera sidan af bordet, och betraktade mig, som satt midt framför dem och sydde, som vanligt med en inre häpnad, under ett visst yttre lugn. Adèle kunde ej förstå min flegma, under sådana förebråelser och uttryck. Hon framförde några ursäkter för mig, men gumman lyssnade ej derpå, utan fortfor, svärjande och högtjutande. Jag frågade, hvarföre hon då hade låtit mig åka med Cristiernin, när det var så orätt att jag åkte med Numers. Då blef hon alldeles tyst. Sedan sade hon sakta, med känslfull röst: "det tror jag, han! han har ej mer än en fot att stå på!" – "Ack, fortfor hon, vändande sig till Adèle – "om barnet hade varit som denna visa qvinnan! hvad hon skulle gjort mig lycklig! men längre än tre timmar kan ingen uthärda med barnet. Kanske i tre timmar – men inte en minut längre!"

Sedan hon länge fortfarit att banna mig, bad hon mig komma och sitta bredvid henne, ja, i hennes knä, men jag nekade, hvilket retade henne ännu mer. Slutligen bedyrade hon, att hon aldrig mer skulle befatta sig med kindbenet, och bad mig nu spotskt, att jag skulle sköta det sjelf, sa godt jag kunde Hon plåstrade dock snart om det.

Man frågade hvar den främmande skulle bo. Jag föreslog mitt rum, men fru Jaenson satte sig häftigt deremot, och propo-nerade salen, emedan intet gästrum var eldadt. Slutligen fingo vi dock bo tillsammans.

Då vi skildes, bad jag henne ej vara ond på mig, utan förlåta hvad jag gjort henne emot. "Men var då ej ett sådant tigerdjur!" sade hon bevekande – "ty det är fult, ja, det är så fult, att inför min Gud – det är för otäckt!"

Jag lofvade att intet tigerdjur vara; då vi hade gått, kom hon efter oss, och öfverhopade mig med de ömmaste smeknamn. Vi flydde till mitt rum, jag [tog] ur nyckeln, och var lycklig att få omfamna min vän, öfverlämna mig åt återseendets glädje.

Söndagsmorgonen var hon mycket blid, men syntes redan drucken, Adèle hade svårt att få en föreskrift af henne, ty hon förmådde ej uppehålla sig dervid, utan öfvergick beständigt till talet om mig. Dock fick Adèle slutligen ett recept, men det innehöll många otydligheter. Cristiernin kom på middagsbesök. Han gladdde sig mycket, att se mig i goda händer, och frågade, om han finge taga sig en släde och följa oss till Kisa, men vi funno det ej lämpligt. Han reste straxt efter middagen, och jag återsåg honom ej; men efter min hemkomst erhöll jag några bref från honom, dem han alltid skref på engelska, och teknade sig, "I am as usual, a stone." Han lemnade Horn någon tid derefter, och lät afsåga sitt ben, jag tror i Linköping. Personer som besökt Marstrand ha träffat honom der, och medfört helsningar till mig; han bibehåller samma glada lynne, har fått en passande befattning, och ilar förundransvärdt hastigt fram på sina kryckor. Mot mig lär han vara en trofast vän. Han lofvade ofta, att tilldragelserna i Horn skulle af honom upptecknas, och utgifvas en gång, jemte hans öfriga erfarenheter. Detta skulle dock förmodligen ske först vid aftonen af hans lefnad; han var spådd att blifva 62 år gammal och tycktes ha förtroende till denna förutsägelse, emedan annat, dermed förknippadt, hade slagit in. Denna ålder är emellertid ej på länge upphunnen.

Ifrån v. Numers fick jag helsningar följande året 1840, genom Carlson, prinsarnes lärare, som hade träffat honom i Stockholm. Sedan erhöll jag underrättelse att han aflidit på Wermdön.

Till Katrineberg kom på söndagen en ung bonde, som led af lungdot, gikt och hypokondri. Fru Jaenson föreskref för honom att koka en skata, med inmätet, och så småningom förtära spadet. Kuren skulle förnyas, tills man hade förtärt tre sådana skat-soppor. "Detta skulle ej gå an i hvarje årstid," sade hon; "men nu innehåller skatans födoämnen botemedel för hans tre sjukdomar. Hon lefver af ljung, enebär, m.m." Åt Adèle lärde hon att nyttja björnist eller skälspäck för hårväxten. "Af skälspäck, påstod hon, "kan håret fastna så, att det ej ens efter döden faller bort.

På qvällen måste vi besöka madam Sandberg. Denna frågade mig, om jag skulle stanna öfver Jul, hvarpå jag svarade undvikande. Fru Jaenson fixerade mig då skarpt, och sade: "hon får väl lof! det vore väl onaturligt otacksamt eljest," etc. Guitarren var med som vanligt, och Adèle sekunderade till min sång; gumman försäkrade att min väns röst var den mest "himmelska silfverstämman" hon hade hört. Hennes fantasi gaf gerna mångdubbelt till verkligheten.

Jungfru Marie drog misstankar på oss; hon hade hört af den ynglingen, som skjöt skatan till bondens soppa, att handelsmannens fru i byn hade sagt, att jag ämnade resa min väg. Jag kom upp på mitt rum – der stod jungfru Marie, tittande i alla vrår. Hon gaf mig en vink om sin förmodan, och berättade som vanligt, åtskilligt om Madamens funderingar, huru hon trodde att jungfrun afundades mig, förde sqvaller till mig och som oftast sprang upp på mitt rum, hvarföre det merändels visiterades, då jungfrun var försvunnen. Jag tilltöppte mina öron, så godt jag kunde. När jag kom ner, inträdde jungfrun straxt derefter, och då sade fru Jaenson: "jag måtte väl tro – jag undrade hvar Marie fanns – tycker barnet mycket om sin matvän?" Jag hade stundom berömt jungfruns matlagning, men gumman svarade då: "det tror jag, det är ingen konst, när man har fullt opp att laga utaf." Då jag kom öfverens med Lovisa på skämt, att hon skulle bli min piga, erbjöd gumman sig till min hushållerska – hvilket anbud jag dock afslog; till hushållerska kunde jag ej begagna

henne. "Nej," sade hon, "det torde då bli som det är här i huset, att hushållerskan vill regera. Både Marie och jag vilja regera; derföre passa vi ej ihop."

Fröken Rutensköld hade en dag varit bjuden på fadder till Åby, och medförde en strut konfekt åt mig. Fru Jaenson sade då missnöjd, att om hon hade vetat det, skulle hon skickat efter några skalpund från Westervik. En annan gång kom fröken med färska kringlor från Åby, och bjöd oss begge; men fru Jaenson ville ej äta salt med sin fiende. Hon ville ej heller, att jag skulle fagna mig åt annat, än hvad jag af henne erhöll. Kom der en westgötehandlande, så presenterade hon mig genast ett förkläde eller en halsduk, hvilka gåfvor jag ogerna fick afslå. Äfven lät hon göra en liten bröstnål af guld och hennes eget hår, samt namntekning: M I J den hon skänkte mig. I allmänhet var hennes gifmildhet stor, så väl som hennes lust att göra tillställningar; på min namnsdag, Catharinadagen, klädde hon ut min stol till middagsmåltiden med servetter, blommor och namn. Men så snart hon gick ut, ref Cristiernin harmligt sönder guirlanderna, och skuffade stolen med sin krycka ett långt stycke väg.

Adèles körsven var intagen i hemligheten; han tillsades att emottaga betjenten som skulle hemföra oss. Tidigt måndagsmorgonen kom denne, medförande ett bref till mig, ett annat till fru Jaenson, jemte en förteckning på trädgårdssaker, dem min mor önskade gifva henne. Jag var redan förut tillrådd att frukostera före betjentens ankomst, emedan hon eljest kunde gifva mig något som hindrade afresan.

Min Mor hade stannat i Linköping, dels emedan hon ej trodde sig kunna iakttaga den förställning, som kanske fordrades, isynnerhet nu, då hon var intagen af ovilja för fru Jaenson; dels emedan hennes helsa var angripen och årstiden betänkelig; det var straxt före Jul. Hon fruktade äfven att genom sin närvaro försvåra min afresa. Svårigheterna med min tvätt och kindens bränning måste förbises, då hemtningen nu var företagen. Jag gick ned, och helsade på fru Jaenson; hon tycktes redan ha börjat njuta

mandelbrännvinet. Under det jag var inne hos henne, trädde min Mors betjent i dörren, och förkunnade ändamålet med sin beskickning, samt att jag ovillkorligt skulle afresa inom två timmar. Hästar voro beställda hela vägen till Linköping.

Fru Jaenson blef stum af häpnad. "Det är omöjligt! alldeles omöjligt!" utropade hon slutligen. "Det måste ske!" sade betjenten oförsagd och trotsig. Och jag instämde då äfven: "det måste ske."

Raseri och sorg syntes nu intaga hennes själ; hon vände sig bort ifrån mig med harm och förakt; en ångestkyla gick igenom mig. Med tungt hjerta gick jag upp, der Adèle hjälpte mig att lägga in sakerna. Stin Lisa svarade äfven i början "omöjligt!" om tvätten; kläderna måste inläggas omanglade och frusna. Stin Lisa räckte mig dem med frånvändt ansigte, och svarade ej, då jag tilltalade henne. Jag gick in till fru Jaenson för att göra liqviden; hon satt der och studerade min mors bref. "Det är väl en eländig giftermålsaffär!" sade hon. Förtviflande om att kunna läsa brefvet, kastade hon det ifrån sig svärjande, ref sönder förtekningen på växterna, och slängde bitarna långt bort. Åter vände hon sig ifrån mig med afsky, då jag ville tala med henne; hon mindes blott sin omsorg, sin öfverdrifna ömhet, och ansåg mig för att villdjur. Detta grep mig med sorg, jag ville fatta hennes hand, men hon gaf mig en hastig, hatfull blick, och sade med låg röst: "taskspe-lerska!"

När jag åter gått upp, skickade hon mig en lindrig räkning på hvad jag kostat; hon anmärkte sedan sjelf, att den var alltför låg. Hon hade förut ämnat skrifva recept till en förändrad dekokt åt mig; jag frågade henne nu derom, och hon tänkte först på att skrifva receptet, men kastade hastigt papperet ifrån sig, sägande: "ack nej, det är inte värdt!"

Nu var den bittra afskedstimman inne, alla husets innevånare voro uppretade; endast min blida, enfaldiga Lovisa stod blek och gråtande framför mig, och gumman ropade, vildt skrattande, åt henne: "är du inte glad, Lovisa? är du inte förtjust? nu skola vi

dansa!" – Jungfrun sade mig, att jag torde bli olycklig genom detta företag; min helsa skulle ej kunna återvinnas. Ty hon trodde oinskränkt på fru Jaensons konst. Jag sade henne då uppriktigt, att jag trodde hon skulle längesedan funnit det svåra i min ställning. Hon blef stum; jag hade ej förr yttrat mig härom. Fröken Rutensköld hade infunnit sig; hon visade mig deltagande, och önskade blott att kinden ej måtte förderfvas. Sedan hon varit en stund hos fru Jaenson, hade dennas yttranden så mycket inverkat, att hon kom upp och bad mig väl betänka saken innan jag reste.

Vi suto i slädarna; fru Jaenson hade ej glömt dekokten, en mängd buteljer medföljde. Äfven gaf hon mig ett stort stycke af sitt ypperliga plåster, på hvilket jag aldrig kunde få recept. Jag äger ännu kvar deraf.

Då vi satte oss i åkdonen, stängde hon in sig i sin kammare. Dock, just som hästarna togo de första stegen, kom hon rusande ut i förstugudörren; hennes uppsyn var fruktansvärd, det grå håret stod i vild oordning omkring hufvudet, och hon utropade, ställande sitt tal till betjenten: "helsa Landshöfdingskan, och bed henne att hon föder upp bättre barn till nästa gång!"

Och sådant var inseglet på mitt minne af denna gummas gestalt. Väl kändes en lättnad, vid min befrielse; men detta afsked, och hennes påföljande ensamhet! de kastade djupa skuggor in i min glädje.

X

Under vägen lade jag indrivande blyhvittplåster på kindbenet, och grön dragsalva på armen. Dekokten nyttjades fortfarande; inom en tids förlopp läktes kindbenet, men läktes illa, i brist af skötsel, och bibehöll ett ofantligt ärr.

Andra postdagen sedan jag kommit hem fick jag följande bref, som fru Jaenson skrifvit dagen efter min afresa:

”Innan Jag går att willa! Tör Jag mig böra Upfylla den Pliktt – som än åtter står Af mit Kalls=skyldigheter! Nemerligen! Att senda den salwa, som Du trode warra Läkemedel för finnar Den är dett! -----Tisdags morgon! kl. 6 wid den Tid j går stod en Fråssande Be Tintt och påyrkade Din Afv Resa – Jag Ansåg dett Omögeli! men Lika Tvungit blefv det! Menskoförnuft Rår Jntte Mot Legd Banditt – nog härom

Maria Jaenson”

Ännu en postdag, och jag fick följande vers:

Wet dock Betty – Ditt värde Sannt jag känner
Lik som Guds godhett som mig skänkte dig
Den Hulda Älskanswärdaste blan wänner!
Från Henne dömdes Jag att skillga mig

Vi skickade något som återstod af liqviden, och jag skref ett tack-sägelsebref. Derpå följde detta svar, med utanskrift till min mor.

”Nådigaste Herskap

För några timmar sådan Hade Jag ärran mott Tag 2 brefv Gemtte Liqviden! för wistandet här! för wilken Jag Ödmiukastt Takar Dett war wäl Att Jntte Ostgöttlas storm skadade Kinden! Måtte Jnte Wästergy ... stormwindar uprifva någon wenwak – dett Gud förbjude! Måtte Min medesin Lykas = skall warr mig Tjærtt – Men därPå Twifvllar ärfaren Hetten! Den Enda Gläge Jag har afv mitt sträfvannde Därmäd! Är samwetsfriden! Att Jag gorde alt äftter min ÖfverTygelse till Dett bästa Där jag Lässer Fröken önskar sig blott Lung!* vore jag Afv samma Tanka! Då J sanig förmådde något till Mädmenskors nytta Jag har Dagelig *strjd* -- wun samwetsfrid!

Gud Gifve Dig alla Dagar som Du önska *Lungwilla* Alltid Gykel och gläge!

Mitt Gullnöge** – är fölgande – Prostinnan H – 60 år – Hallade Jkull, Guldagen – och slog Nykelhalsen ur Höfttkottan – jag drog det min Ifver Til Rätta – Men kropshydan Led merkbart därwid! Mamsell Helvig – Anfallen Afv afvenTyrlig Nefvfeber – men är nu Rädad – Afv Lägre klassens uslla förkrosade Lemar har warit 4 detta är min på 6 Dagar wuna Lugn Uttom de klagoskriftter som fölger Påsten! Pröfva Lifves gläge! Det är Endast Ett Gäkande bländwerk! En Giftti söttma – Tussande Lokar och Rettande Loka De våra sinnen! –

*) Lugn – Jag hade skrifvit något sådant i mitt bref. (B.E.:s not, dock utan lokaliseringstecken i texten, dettas plats har uppskattats av red.)

**) Julnöje (B.E.:s not, dock utan lokaliseringstecken i texten, dettas plats har uppskattats av red.)

Giritt gripa vi däråffter! och Tro os Lykilga! Söken ej des ägande!
Då de plötslit försvinna! och blott quar Lämna ångerstt och
Ofylbar Tomhett – Min stundelig mödor för Likar! Tykes väl att
jag ej borde Tiena så myke Afv jordaLifves gykel! Til En Del fri-
kallad Men tywer är Ärfarenheten. Dommare Afvgör saken -----

Din Loiiis* Ditt uttkorade – Trifves och frodas Likt Hösttens
afvfalna Löfv Men Läser Gör hon alla mornar för J: Mari – Hon
Liknar J alt sin mor – och får hon Lefva Tillökes hon Jordens
Dyrbara Jnnvånare – Men måtte Då hon finna samma milda
bröst som understöger kläder och föda ått Dess svalungar – Då
han sa Dålitt kan skaffa maten J mun på dem

Hon äger – framför mig! HusFrid LättgeFrid DumhetsFrid.
altid Oberoende! Detta barn är En werkerlig Rewers Lik mäng-
den På Tigar Diskott Capitalt altgämt fås Uttan upsägnig stå
Jnne så framt man bettalar Jnträpt bestämd och stenditt har skul-
den j minne ---

En sak återstår att säga Jag trode lika Litte på åttersendandet
afv Fruns barn! Då Hon j myke återstående krämpor som på om-
kring 10 a 15 dagar varit gort – skulle fästta minutterlig up-
merksamheit Till Dyrliktt – det pasar för narrar**

[Manustexten har här bortklippts och ersatts med motsva-
rande bit blankt paper (red.:s anm.)]

Därom nog! Kanske dett allri sker! så mycke bättre! wisa min
uppgift för Läkare! Anklaga mig ej för Tenkan de! för Lidande
Likar! jag vårdar Dom som De är mina barn! dett qväfver – des
Löst offtta! och Ger mig geltemod! att uttan ärsätning framfarra!
J ädella Tal och sana Handlingar! säg sin mama dett!

Min ärliga Gumma sanberg – Beklagade mig dagen åftt din
borttResa män mäd Harm – hon sade! skulle Jag Tro att Den som
Lämnatt sitt Lif J Er hander mis Tröstar och fruktar – Där Til såg
hon för god ut.

*) Lovisa (B.E.:s anm.)

**) Här följer en spådom angående mig. (B.E.s not, dock är tydligen spå-
domen bortklippt – red.:s anm.)

1 Januari kl:6 Lyka Til Ett glägefult år Och många Därpå föll-
gande

Med wördnad Har Jag ärran vara Herrskapets

odmiukaste Tjänarinna

Maria Jaenson

Som jag förut nämnt, skref Cristiernin några gånger till mig om henne. Hans rapporter voro naturligtvis de ofördelaktigaste; han citerade sådana yttranden, som t.ex., då hon sade om mig: "hon tänker nu att taga vår Herre till doktor, men hon får se om Han gör så mycket som jag har gjort." Han påstod, att hon förtalade mig på det bittraste hvilket jag äfven hört bekräftas af bekanta, som sedermera besökte henne. Hennes yttranden om mig börjades och slutades merendels med "usling". Dock förde hon (el. han) ofta en klagan, den jag sedan hörde henne yttra i min närvaro; hon sade sorgset: "ack, hvilken skada att detta barn – detta ädla, öfvernaturliga, skall vara så förvilladt, förledt.

Jag skref en gång under samma vinter ett vänligt bref till henne, och inneslöt några småsaker dem jag målat, emedan sådant brukade roa henne; men derpå kom alldrig svar. Från fröken Rutensköld fick jag under samma tid ett bref med förebråelser för mitt misstroende emot gumman; brefvet var så ställdt, att jag tyckte mig finna att det måtte blifvit skrifvet efter gumman [...]

[Här saknas text; baksidan av det förut nämnda inklistrade blanka partiet (red.:s anm.)]

[...] vän, och jag bedrog henne, med eller mot min vilja, från början till slut. Ofta har jag bäfvande tyckt mig finna spåren af hennes moders förbannelse på bladen af min lefnadsbok – men Herrens nåd är stor.

Dessa anteckningar ordnades då fru Jaenson var död, tre år efter min vistelse hos henne. Min Mor tänkte på att gifva ut dem, såsom ett intressant minne af den bortgångna. Men några

våra vänner afrådde företaget, emedan de tyckte det bära spår af hämndlystnad. Jag har sedan, efter flera års mognande åsigt*

*) af förhållandena, skrifvit om alltsammans, att det må kunna utgifvas eft .. --- så befinnes lämpligt. Måtte den ordnande hand, som får omsorgen om dessa minnen, behandla dem vars --- några skuggor! det är min bestämda, uttryckliga önskan. (B.E.)

Andra delen

Drag ur Maria Jaensons
leverne, berättade av
hennes sjelf

I

Under de ensliga aftonstunder, fru Jaenson och jag tillbringade tillsammans på den sednare tiden af min vistelse hos henne, roade hon mig med berättelser från sin ungdom. Min mor hade uppmanat mig, att taga vara på hvad hon sålunda förtäljde, och jag upptecknade det derföre, så godt mitt otillräckliga minne förmådde. Jag har sedan sökt att sätta det i sammanhang.

Jaen Jaenson i Qvarnetorp var en bonde; egentligen ansågs han såsom djurläkare, men anlitades äfven för människor, och var ganska djupt invigd i både själens och kroppens lidanden. Hans hustru var en vek och svag varelse, som hade blifvit klemmigt uppfödd; hon bar ovilja för medecinen, emedan den efter hennes åsigt gjorde ingrepp i Guds skickelser. Hon dog, såsom man trodde, derföre att hon ingen medecin ville nyttja. Då var Maria tre år gammal.* Hon hade en yngre syster, och de blefvo begge nästan helt och hållet öfverlemnade åt tjenstfolkets vård, ty fadrens tid var alltför upptagen af läkarepraktik, att kunna egnas åt barnens skötsel och uppfostran.

*) Maria skulle strax fylla sex år (red.:s anm.)

Maria började redan vid fyra års ålder att intressera sig för medicinen; snart samlade hon örter, kokade åt sjuka, ordinerade för dem; hon stal stundom medikamenter ur fadrens skåp. Han sökte att hindra utvecklingen af hennes anlag. Hon fick ej lära att skrifva, medikamenterna undanhöllos henne. Obemärkt af fadren, hörde hon honom en gång samtala med en prest derom. "Om de är hennes bestämmelse att blifva läkare," sade gubben åt denne – "så skall hon mera uppdrifvas och äggas af detta motstånd, än om hon uppfostrades för saken" – Och detta inträffade äfven. Af andra smickrad och uppmuntrad, af fadren motarbetad, drefs hennes oroliga, nyckfulla håg allt häftigare dertill.

Dock, när Jaen Jaenson såg hennes sträfvande, sade han dystert: "du blir allenast kopia, ej original, ty du är qvinna. Vid några och fyrtio år skall din kraft slakna; du skall öfverlefva dig sjelf, och gå under."

Gubben hade otrogna och elaka tjänare. På det Maria ej skulle för honom förråda deras olofliga företag, gjorde de henne i allt till viljes, och smickrade henne till den vämjeligaste öfverdrift. Hon blef ytterst fåfång och högfärdig; och när hon nu studerade medicinen nästan med raseri; skedde det mindre af kärlek till konsten, än af ärelystnad.

Hon var ej vacker. hon liknade mycket sin far, äfven till utseendet. Hennes syster hade fått modrens skönhet; hon var äfven utomordentligt renlig, isynnerhet mycket rädd om ansigte och händer. Icke så Maria. Endast linnet var rent, brydde hon sig ej om det öfriga. På sina kläder spillde hon medikamenter; ansigte och händer öfversmorde hon med ler, hvaraf hon formade små dockor. Näsor af ler kunde hon dock ej tillvägabrinda, utan ersatte dem med en trekantig trädbit; ögonen utgjordes af svarta tranbär.

Jaen Jaenson brukade ej ge sina barn stryk; han *knäppte* dem endast. Om förbrytelsen var svår, upprepade han denna knäppning flera gånger å rad En gång hade hon olofligt gifvit bort sina kläder till en liten flicka, och nekade sedan dertill. Han knäppte

henne då två gånger, sägande: "denna får du för olydnad – och denna för osanning." – Men detta straff, beledsagadt af Jaen Jaensons allvarliga, genomträngande blick, var för Maria bittrare än den hårdaste aga. Full af harm och förtviflan deröfver, gick hon ut, och lade sig i en bäck, tills hennes späda kropp blef genomvåt och förkyld.

Med sin djerfva, oroliga håg fattade och lärde hon lätt allting, men glömde lika lätt. Medecinen var hos henne instinkt; förvånande vis i somliga ting, var hon i andra lika förvånande okunnig. Ännu vid 16 år hade hon tankar som ett barn.

Under de första åren af hennes praktik, troligen kring sex (()) års ålder, hände det en gång, att en gumma rådfrågade henne för tandvärk. "Sätt sig för elden [med] kindbenet," föreskref Maria – "för alldel så nära spisen som möjligt – tag en näfve ärter till en jumfru vatten i munnen, och när kära mor känner att ärterna äro kokta, då är tandvärken sin väg."

Marias syster gjorde ständigt narr af hennes manliga och opasande sträfvande. Äfven i klädseln skilde de sig från hvarandra; systemen klädde sig mera "som herrskap". Maria hade klädeströja med silfverknappar. De voro en gång begge på ett bröllopp; alla sysselsatte sig mest med Maria, och hon sade sedan, triumferande, till systemen: "Ser du, trots din skönhet och dina granna kläder, så tyckte de ändå alla mest om *mig!*" – Fru Jaenson upp-gaf dock ej för mig annat skäl till detta företräde, än att hon var beryktad för sitt ovanliga anlag, hvarföre de endast af nyfikenhet talade mest med henne.

Vi 15 års ålder fick Maria en friare, som spelade mycket väl violin. Fadren hade stor bevågenhet för honom; men han var alltför fattig. Sedan kom Andreas Hallman, som hon sjelf uppgifvit, philosophie Magister, fastän bondson; hans föräldrar voro hederliga, vältänkande och arbetsamma, Fadren gynnade honom, och Maria, som endast fägnade sig med barnslig förnöjelse åt bröllopet och kalaserna, var villig att gifva sitt ja. Gubben Jaenson frågade henne, hvilket hon heldst ville hafva, bröllopp,

eller fem tusen koppardaler som gåfva? hon valde utan betänkande det förra, det enda som intresserade henne af hela giftermålet. Men sedan talade hon med en gammal piga om sin förändrade ställning; denna gjorde tydligt för henne, hvilka pligter hon hade som hustru åt Hallman. Maria blef då häpen och djupt nedslagen. Dagen derefter, då hon, som plägseden var, drog på sin farstrumporna, frågade han henne, hvarföre hon i dag var så fumlig." hon sade honom sitt bekymmer. Rörd lofvade han henne, att Hallman ej skulle få ha några fordringar på hennes kärlek, förän han småningom lyckats att vinna hennes hjerta

Men deruti lyckades han aldrig. Hallman drack, var hård och vild; hon hatade honom, men tycktes ändå emottaga smitta af hans lyten.

Hallman och hans hustru voro en gång tillsammans på en marknad, och träffade der Marias fordna friare, violinspelaren. Han var nu gift, och åkte i en tvåspännarvagn; Maria åkte sämre. Hon kände en bitter afund deröfver. Han talade med henne, och frågade, pekande på Hallman, om detta var den lycklige, som fick äga Jaen Jaensons dotter? Hallman blef då svart-sjuk.

En annan gång blefvo de inbjudna till ett hushåll, mindre be-medladt än deras eget, som rönt nytta af Marias medicin, och därför ville visa tacksamhet. Hallman antog en högfärdig uppsyn, gjorde miner vid bordet, och på hemvägen beslöt han straffa Maria för att hon tvungit honom att genera sig. Han körde upp under en galge, der tvenne förbrytare hängde – och höll stilla der. Hon hoppade då ur vagnen, sprang gent öfver gården och diken, skaffade sig ett par hästar på något ställe i trakten, och kom före honom hem,

Stundom lofvade hon honom ett quarter bränvin eller piccadon, om han ville springa kapp med henne genom stora alléen, från deras boning. De sprungo; han var mycket stor och hade långa ben, men hon var utomordentligt vig. Innan han visste ordet af, kastade hon sig tvärtöfver vägen; han var ej beredd

derpå, utan stupade omkull öfver henne. Ju flere som då sågo på, ju större var Marias fögnad.

En gång hade hon 370 Rdr förvarade i sin byrå; Hallman visste det, en dag smög han sig in, henne ovetande, bröt upp fogningen på byrån bakifrån, och bemäktigade sig penningarne för att betala en plikt – han hade slagit en butelj i hufvudet på en karl. En annan gång stal han en jernstör, den han krökte och sedan sålde, för att kunna köpa bränvin. Stölden blef upptäckt, och han förföljd. Han sprang då upp på vinden och gömde sig, men blef ertappad, och fick åter plikta.

När han ville ha bränvin, krökte han en grankäpp, och satte ena ändan deraf under locket till kistan, der hans mor med dubbla lås förvarade det; låset sprang då upp. Maria var ej okunnig om methoden, men blygdes att förråda den; svärmodern undrade, och kunde icke begripa hvart bränvinet tog vägen.

Maria var vid ett tillfälle hos en god vän, som skulle gifta sig, och hjälpte henne att sy. Hallman kom då in till dem, och frågade om Maria satt här och sydde för betalning? hon svarade att det skedde endast af vänskap för flickan. Derpå slog han till henne, sa att hon föll till golvet. Hon slog då ej igen, utan flydde bort, gråtande. Men detta saktmod ångrade hon nu; hon önskade innerligt, att han nu vore i grannskapet, så skulle han få erfara hennes krafter!

Hallman var ganska egenkär öfver sin lärdom, särdeles deröfver att han kunde tala fransyska. Han trugade henne att lära sig utantill åtskilliga fraser, af hvilka hon ej begrep ett ord; hon mindes ännu något deraf, och upprepade för mig, med äkta Nerkisk accent: "viens que je t'embrasse, mon aimable ami!"

Hon och en af hennes vänner gingo en gång till ett bröllopp och hade förning med sig; de voro utsirade i hvita klädningar med kransar af lingonris till garnering. De råkade några soldater, som bemötte dem näsvist; Maria tog fryntligt, men med allvarlig uppsyn, fram bränvin, ost m.m. och bjöd dem, och de skildes ifrån henne med stora aktningbetygelser.

När hon hade varit gift i några år, kom hennes far på besök till henne, och lofvade att om hon kunde uthärda ett år till, skulle han försöka att befria henne, utan att hon derföre behöfde mista förmögenheten. Då bröt hennes förtviflan fram. "Jag tror ej att jag kan det!" ropade hon, vildt bristande i tårar; "låt mig hellre gå bort och tjena." Då började äfven Jaen Jaenson gråta, och sade: "föga äro pengarna, och föga är att du förlorat ditt lugn; men värre är, att min goda Maria har blifvit en bitter qvinna. Det kommer att följa dig i din graf – och är en stor olycka." Maria lofvade honom dystert, att ända till hans död hålla sig stilla – men *sedan!* Sedan skulle hon röra upp himmel och jord, för att blifva sin plågoande qvitt. Och hon höll ord. Knappt var gubben död, förrän hon verkställde sitt beslut.

Men förut hade hon haft två barn. Hon fick sin första dotter vid 19 års ålder; samma dag barnet föddes, hade hon förut burit en halftunna råg till logen. Det lefde blott i elfva dygn. Den andra dottern föddes då Maria var 22 år gammal; denna lefde i 23 veckor, och hennes död var Maria till omättlig sorg. Hon talade ännu för mig med hänryckning om detta barn. Hon sade att jag skulle ersätta henne för dess förlust, och räknade ut att flickan hade varit ungefär jemnårig med mig, eller kunde blifvit som min äldre syster. Hade de barnen lefvat, klagade hon – då hade hennes själ blifvit vekare, stillare genom deras kärlek

Då Maria var 23 år gammal, förlorade hon sin far. Han dog vid 59 år.

Jag hörde ej mycket om hans sedvanor eller hans medicinska åsichter. Hon visade mig hans handstyl; den var ej dålig, men han skref svensk styl, och den var derföre otydlig för mig, Jag såg ett medel af honom föreskrifvet mot utslag; om jag ännu kan finna det, skall det införas bland recepterna. Gubben brukade äta stekt kalf= eller grishjerne om qvällarna, för att få sofva lugnt. Fru Jaenson påstod, att han åt en olycklig, som förlorat tvenne fingrar, hade gifvit nya, medelst nyslagtadt hönskött, som han lät sammanväxa med handen, Jag tror ej att fru Jaenson sjelf var

skicklig som fältskar; henne fattades finhet och varsamhet i fingrarna. Likväl rättade hon benbrott och vrickningar. Hon påstod bland annat, att när en höft vrickas, skall man lägga sig på ryggen, och låta en stark person med begge händerna kraftigt skjuta höfterna bakifrån framåt – så händer det att den vrickade åter kommer i led. Kanhända uppfattade jag dock ej riktigt hennes mening härutinnan.

En annan lärdom, hvilken jag vill påminna mig att fru Jaenson hade efter sin far, var den, att hvarje menniska som ej är försvagad, bör *svälta* sig, en eller två gånger i veckan, d.v.s. utesluta en eller två måltider af dem man vanligen plägar taga. Detta medel ansåg hon vara tjenligt, för att hålla magen i ordning, och förordade det som den minst dyra medecin. Hon ansåg fastan ha sin upprinnelse i det kroppsliga behovet deraf: "ty de gamle voro visa," sade hon. Hvarken gubben Jaen Jaenson eller hans dotter voro vänner af nutidens läkare. "De *gamle* läkare," sade hon ofta till mig, "de dugde. Men de nyare äro fulla af tjufstycke. Och så mycket har den nymodiga och förfalskade läkarkonstens smitta gripit omkring sig, att en gammal läkare, hvilken för tjugo år sedan gjorde underkurer, nu är oduglig, emedan han har låtit hänföra sig af det nya." Jag frågade hvad hon egentligen hade emot våra doktorer: hon svarade: "Jo, de äro för mycket utländska. De ha så stora källor till läkedom inom deras eget land; men de gå öfver ån efter vatten. Det är ju naturligt, att vår Herre inom hvarje land låter den medecin växa, som är nyttigast och bäst passande för det landets invånare. De örter och metaller som ett hetare klimat frambringa, måste förslappa eller öfverreta vara nordiska kroppar. Dessutom använda våra nuvarande läkare för litet vegetabilier; för mycket metaller; måste ej de förra vara mera förenliga med människokroppen? metallerna sammandraga tarmarna; man fördrager en mindre mängd af föda, efter omättlighet bruk af jern. Och hvarföre," fortfor hon, "är det som de så försumma att begagna våra enklaste, ädlaste och verksammaste örter? ty de känna dem ej. De ha en ypperlig reda på ståndare och

pistiller – men hvad för gagn göra de menskligheten dermed? nej, de äro fulla af tjufstycke! hade jag dem bara här, jag skulle skjuta till måls på dem allesammans!”

Fru Jaenson ansåg bränvin, särdeles finkel, ytterst skadligt, isynnerhet på fastande mage. ”En sup finkel om morgnarne,” sade hon, ”är det farligaste för magsyra och slem. En sådan sup har framförallt den skada med sig, att den samlar en mängd melankoliskt slem i magmynningen, så att man får en oupphörlig sugning och åtrå efter mer.” Jag anmärkte då någonting misstroget om choleradropparna. ”Det är helt annat,” utropade hon ifrigt, ”de äro tillsatta med 13 sorter kryddor!” Jag hade ej mer att invända, men tänkte bedröfvad, att detta helsosamma tillägg åtminstone ej gjorde dem svagare!

Maria blef en gång anklagad att hafva förgiftat en menniska. Jag vet ej vid hvad ålder och tidpunkt hon hade denna motgång; jag känner ej heller de närmare omständigheterna dervid. Hon fördes inför rätta i Örebro och blef efter fjorton dagars arrest frikänd. Förhållandet var, att hon hade ordinerat ett skarpt medel för en supare, med tillsägelse att han ej fick intaga det på fastande mage. Han svälte sig nästan oupphörligt i flera dagar, slog derpå medecinen i ett kvarter bränvin, tömde det och dog. Sådan är åtminstone hennes egen uppgift.

I Stockholm hade hon varit tvenne gånger; sista gången år 1830. Hon påstod att man genom ombud till och med rådfrågat henne för konungen. Hon tycktes dock föga smickrad af detta förtroende, och yttrade om Carl Johan inga fördelaktiga tankar. Vi hörde henne någon gång politisera, men hennes tal voro så förblommerade och togo en så hög flygt, att vi blefvo ej kloka derpå.

I Stockholm hade hon en eller flere gånger besökt Anatomisalen, och deltagit i förrättningarna der. Assessor Carlander var den enda läkare som hon nämnde med hjertlighet; ”det är *min* gubbe!” yttrade hon med förnöjelse. Han tyckes hafva på något sätt beskyddat henne. – På resan till Stockholm åkte hon i säll-

skap med ett fruntimmer som var nedstämdt och melankoliskt. På ett skjutshåll hade de tvenne skjutsgossar; hon gaf dem i all tysthet löfte om drickspenningar, ifall de ville sjunga under hela vägen, ömsevis. "Den der frun är mjeltsjuk," hviskade hon – "hon skall säkert be er upphöra med sjungandet. Men hållen då uti, så mycket ihärdigare, ty i sjelfva verket är hon innerligt tack-sam derföre." Hennes följeslagerska blef utom sig, då sången all-drig ville sluta; skjutspojkarna sågo det, och sjöngo som om det hade gällt lifvet.

Men jag måste återtaga tråden af min berättelse. knappt var gubben Jaen Jaenson begrafven, förrän hans dotter med ifver började arbeta på att blifva qvitt sin make.

Hon bodde en gång i samma rum med Hallmans systerdotter; Hallman hade fått aning om hennes planer till skilsmessa. Han kom sent om natten gick in i rummet der hon och hans systerdotter lågo, tog den sednare för Maria, sprang fram och slog henne. Maria skyndade upp, hoppade ut genom fönstret oklädd som hon var, och flydde långt bort till en by, der hon begärde skydd och bistånd. Sedan tog hon sin tillflykt till Jaen Jaensons syster, hvilken bodde på "Stora Äleberg" i Nerike. Men Hallman förföljde henne äfven der.

Hon sökte inbilla honom, att hon ämnade qvarstanna i Nerike, och arrendera Qvarnetorp, sin fars egendom. Till detta ändamål förde hon en falsk brevvevling med sin bror om saken, och spelade brefven i Hallmans händer. För att kunna medtaga flera kläder, när hon ämnade rymma, gick hon dagligen med två eller tre kjortlar; hon var mager på den tiden, Vid arfskiftet efter fadern, köpte hon vin och lagade att Hallman var drucken under hela tiden, på det han lättare skulle kunna narras till hvad som heldst. Hon började snart en process, yrkande att få skiljas från honom.

Patronessan Helvig bodde då på Åby, i Horns församling i södra Östergöthland. Patronessans bror var hos henne, och led af kräftan. Maria, såsom redan ryktbar för sina kurer mot denna

sjukdom, efterskickades. När hon följande vinter återvände till Nerike, låg Hallman på försåt i skogarna, med en bössa; han skjöt på en vagn som kom före hennes, så att hästarna skenade; när hon själf kom, var bössan ej laddad.

Hon återkom snart till Åby, för att kurera en liten flicka för en växt på halsen, och en af Patronessans döttrar för ögonfistel. Under allt detta fortgick hennes process. Hon gjorde sin man ett förslag: han skulle få tre tusen Rdr rglts, och morgongåfva, om han ville låta lysa efter henne, för att bli ledig till äktenskap, ifall hon ej infann sig inom år och dag. Han gick slutligen in derpå.

Ännu en gång besökte hon Nerike, för att kurera en sjuk. Då gick hon skogsvägar, för att Hallman ej skulle kunna träffa på henne.

Sedan processen hade varat i tre år, fingo de ordentligt skiljas. Då ställde man till ett stort kalas på Åby; der skjöts och dracks skålar. Sedan följde Maria Mamsellerna Helvig till Flytthem, och hjälpte dem att sköta denna gård. Den ena af Mamsellerna Helvig var en ibland de få personer, om hvilka fru Jaenson talade med djup innerlighet. Dock påstods det, att Maria ofta var svår emot henne. Hon var nu död, och fru Jaenson prisade högt hennes godhet och mildhet

Från Flytthem hemtades Maria till Stora Tuna i Småland, för att sköta fru Hammarsköld, som hade haft lungsot i tre år och nu var nära döden. Maria kurerade henne så väl, att hon dansade midsommarafton på en af sina söners födelsedag. Men då satte hon sig upphettad, på en kall marmorskifva, förkylde sig, och Maria frälsade ånyo hennes lif.

Det var under denna vistelse på Tuna, som Maria lärde känna fröken Amalia Räf. Der begynte hon äfven dricka det starka ölet. Hon ansåg dessa dagar såsom sina lyckligaste. "I min välmakt" – sade hon, när hon talade om den tiden

Fru Hammarsköld förkylde sig åter; Maria föreskref en prickig mossa, som växer på förtorkade ekar: Så stort stycke som en hand tages af mossan, ett kvarter kokande vatten slås derpå, och

det drickes följande dagen, hälften morgon, hälften afton." Med detta kurerade hon en häftig, hektisk hosta. Sedan återvände hon till Flytthem.

En tid derefter drömde hon, att fru Hammarsköld kom åkande med sina ystra Isabeller, så häftigt att hon förlorade andan. Maria tyckte då, att hon ordinerade dyfvelsträcksolja för fru Hammarsköld. Som vaken visste hon ej något om en sådan olja. Hon tyckte sig säga åt fru Hammarsköld, att hon hade hysteri, lungsot och kramp. Uppvaknad, bad hon Mamsell Helwig skrifu upp drömmen. Korrt derefter kom ett ilbud från Stora Tuna med Isabellerna; Fru Hammarsköld hade sjuknat. Maria berättade sin dröm för Amalia Räf, som då bad henne begagna den nämnda oljan. Det skedde, och hade önskad verkan.

Här sluta de upplysningar jag fått om fru Jaensons ungdomsdagar. Då hon var 35 år gammal, friade en doktor R – till henne, fick korgen och blef sedan hennes fiende. Hon nämnde flera, som hade begärt hennes hand, men hon var intagen af skräck för en sådan förening. Hon yttrade en stor afsky för karlar; likväl aktade hon dem i många afseenden vida högre än sitt eget kön, och sade: "allt hvad vi qvinnor tänka, säga och göra, är ett halfdant ting." Väl yttrade hon en gång till Cristiernin, för att retas med honom, att herrarne ej ha hälften så mycket snille som fruntimren – men jag vet att det ej var hennes allvar. Men berömde man någon karl såsom god, ren och ädel, då ropade hon hånfullt: "Skicka honom bara till mig, så skall Ni få veta hvad han går för." Hon trodde sig kunna genomskåda menniskan.

En gång kom doktor Osbeck till Katrineberg; han sade ej sitt namn, utan talade mycket med fru Jaenson, och hon utfor som vanligt, med bitterhet emot läkare. Slutligen frågade han huru hon tyckte om Osbeckska kurmetoden? "Jo, den är bra!" sade hon – den är ibland det bästa jag har hört" "Här ser ni den gamle Osbeck!" ropade han, och de togo hvarandra i famn.

Det hände, att fru Jaenson blef häftigt sjuk. Oaktadt hennes motvilja, skickade man långt bort att rådfråga en läkare. Hon

fick af denne ett rödt pulver; det begagnades, men verkade stora plågor, och hon tog in motgift Hon trodde att det röda var cinnober, och att man hade velat mörda henne.

Nio år före min vistelse hos fru Jaenson, lär hon hafva gjort ett besök i Nerike. Hennes man var då omgift och hade tre barn. Hon skickade honom 15 Rdr i present. Då hon på vägen passerade en krog, kom man derifrån ut till henne med ett bref ifrån Hallman, som bjöd henne till sig. Men hon vågade ej hör-samma bjudningen. Hallmans sednare hustru lär äfven haft planer till skilsmessa. Men Hallman "kom i slagsmål med studenter", (hennes egen uppgift) slog begge lårbenen af sig och dog.

Det återstår mig att göra reda för den process, hvilken jag så ofta nämnt på dessa blad. Jag vet säga med redighet och visshet derom, ty mina notiser grunda sig mest på Gretas berättelser. Fru Jaenson yttrade sig sjelf alldrig tydligt derom, utan mest i klagan eller vrede, med utrop.

Processen* började så, att fru Jaenson ville ha storskifte i byn; grannarne satte sig deremot. Hon fick sin önskan uppfylld, och de började en process. De sökte att få tala med henne och komma öfverens om saken; men hon misstänkte då, att de ville reta henne för att få skäl till en anklagelse. Hon beslöt derföre att förskansa sig. Stin Lisa fick påtaga gummans ytterkläder, begagna hennes vagn och resa bort, Stin Lisa påtog sedan sin egna kläder, återvände på en genväg, och vagnen kom tom hem. Man trodde då att fru Jaenson var bortrest, medan hon i sjelfva verket satt instängd i sina rum. Slutligen fattades hon af en sådan för-tviflan, att hon gick upp på vinden, skrek, tjöt och stampade så att huset skakades.

Kapten Westerling hade en qvarn; han gjorde en vattenup-dämning till fördel för denna quarn, och skadade derigenom en äng, som tillhörde några bönder. Fru Jaenson bedyrade, att hela Sverige ej skulle kunna ersätta den skada han hade gjort. Hon

*) Processen inleddes den 1 mars 1839 (red.:s anm.)

ville sedan äfven bygga upp en quarn, men Kapten Westerling satte sig deremot, hvilket ytterligt retade henne.

Oppfeldt, klockaren i Horn, var äfven missnöjd öfver det stor-skifte, fru Jaenson åstadkommit. En lördags morgon gick hon ut till sin lycka, det hon hade sått ärter; man påstår att hon var mycket drucken. Oppfeldt mötte henne på kyrkogården, och hade en käpp i handen; han vefvade betänkligt omkring sig med den. Han började tala med henne om deras affärer, och från den stunden förskref sig hennes afsky för honom. Jag frågade henne några gånger, hvad han hade sagt vid tillfället? hon svarade, gråtande och svärjande, att han frågade hvad han sjelf hade gjort henne och hvad hans barn hade gjort henne, emedan hon så mycket eftersträfvade att skada dem. Detta var en fråga, "långt under oskäligen tigerdjur." Hon sparkade till Oppfeldt dervid, och gaf honom förfärliga oqvädinsord. Han anklagade henne, uppgifvande att hon i berusadt tillstånd öfverfallit honom med skällsord ock sparkningar. Hon lät då uppsätta ett försvar, der vittnen intygade att hon alldrig nyttjade något spirituöst. Hennes egna tjenare påstodo dock, att hon hade varit så drucken, att hon gifvit arbetsfolket de mest förvirrade befallningar; sin nyckelknippa hade hon tappat i ett dike

I Horns fattigstuga bodde en orgeltrampare, hvars båda döttrar hade tjänat hos Fru Jaenson; hon fattade ovilja mot dem, och hade förmodligen något skäl dertill. Hon betalade tusen Rdr bko, för att få hyra Horns fattigstuga; det beviljades, och hon utdref då orgeltramparen och hans döttrar därifrån. Kapten Westerling erbjöd dem att bygga sig en stuga på hans lycka. Fru Jaenson satte sig deremot, emedan platsen låg i hennes grannskap. Jag känner ej utgången af denna tvist, men det var emedlertid ett ökad skäl till fiendskap.

Fru Jaenson plägade dagligen skicka mat till fattigstugu gum-morna, deremot skulle de gifva öfverlevorna till hennes grisar. Hon skickade dem en gång 14 Rdr, troligen i glädjen öfver någon lyckad kur, men de försummade att tacka henne derföre. Hon

gick då upp i fattigstugan och höll ett kraftigt bestraffande tal för dem; de svarade henne ej mildare. Isynnerhet lär en som hette Stor Stina, visat sin vältalighet. Hon gaf då en stark örfil åt denna Stor Stina, men det skedde blott med venstra handen. Hon förundrade sig sjelf öfver den vishet, som ingaf henne att slå med den svagaste handen. "När jag såg denna fattiga, gulbleka qvinna," sade hon "fattades jag af en plötslig medlidsamhet – jag ville slå, men slaget kom ej ifrån hjertat." Medlertid anklagades hon, fick plikta för oqvädinsord och slagsmål, och blef af pastor Nelsén förbjuden att gå in i Horns fattigstuga. Detta grämde henne djupt, och var orsak till ovänskapen med Nelsén.

Fru Jaensons ovilja sträckte sig dock ej till alla fattigstugugummorna. En af dem fick dagligen mat från hennes bord. När den fattiga gumman dog, begärde hennes döttrar, att fru Jaensons välgörningar skulle nämnas i personalian. Hon fick höra det, och skickade döttrarna 50 Rdr rglds.

Fru Jaenson arrenderade Katrineberg, med vilkor, att om byggningen derå ej var nedrifven och afhemtad åtta dagar efter hennes död, skulle den tillfalla hennes släktingar. Mamsell Helwig ville förekomma den oreda och obehag, som skulle följa af en sådan öfverenskommelse; hon skickade två nämndemän till gumman, begärande hennes underskrift på att hon frivilligt aflät byggningen åt Mamsell Helwig efter sin död. Då blef hon äfven Mamsell Helwigs ovän. Då jag sade mig hafva hört mycket godt om denna, samt att hon hyste vänskap för fru Jaenson, svarade hon bittert: "Jo, vacker vänskap, som skickar på mig två nämndemän!

Så ansåg hon sig öfverallt omgifven af fiender; denna tanke förbittrade hennes sinne och hennes lif. Hon påstod äfven, att Horns herrskaper hade beröfvat henne min tillgifvenhet. Endast ett och annat bondfolk, särdeles i byn Flarka, visade henne vänskap. Jag hörde en gång Johannes i Flarka och gumman, båda litet yra i hufvudet en söndagseftermiddag, hålla känslofulla tal för hvarandra.

Sina kapitaler hade hon mest utlånta åt bönder. Hon bläddrade ofta i en sliten, fyrkantig bok, fullskrifven med kabbalistiska siffror och namn. En bonde var skyldig henne 10, en annan 40, en tredje 100 Rdr – hon sade sig hafva hela förmögenheten, som dock lär uppstigit till en 50.000 Rdr, fördelad på detta sätt. Jag förundrade mig, att hon kunde hålla reda på så många och små gäldenärer; hon smålog förnöjd, och sade något om "sin skarpa hjerne," samt berättade huru hennes syster hade satt upp en dräll med 10 skaft, utan att kunna skrifva. "Hon hade lika skarp hjerne som jag sjelf," sade gumman, "det var blott et annat slag." (Hon ansåg sitt tunna hår äfven som tecken till den ovanliga tankekräften, och påstod, att få personer äga sådant öfverflöd af hjernmärg i kroppen, att den kan underhålla både hjernan, håret och magen, hvilka nära sig af samma vätskor. Hon varnade därför för att tänka skarpt straxt efter måltiden. Hon ansåg för ett tecken af inskränktthet, när fruntimmer hade rikt hår.)

Söndags förmiddag använde hon att emotta räntorna af sina gäldenärer. De kommo före, under och efter Gudstjensten i den närliggande kyrkan; hon var upptagen med dem ända till middagen, och fick då sin post. Emedan både prest och klockare i Horns kyrka voro hennes fiender, ansåg hon sig dessutom ej kunna gå dit. Jag vet ej, om hon någonsin tagit Nattvarden. När hon illa behandlade jungfru Marie, och denna föreställde henne, att hon skulle ansvara för sina gerningar i ett tillkommande lif, svarade hon med låg, hemsk röst: "prestlögner!" och en gång, då någon i hennes närvaro på en grafsten läste det språket: "jag tror att min förlossare lefver," inföll hon spotskt: "hvem hade gjort gärdsgaln?"

Dock tror jag, att detta omskiftade hos henne. Hon talade ofta, prisade, om Guds härliga skapelse, som ett vittnesbörd om honom. Cristiernin hörde detta, och påstod det vara hyckleri; och när hon som oftast nämnde "den Allsmäktige," förargade han sig – när någon betraktade porslinsdockorna på kakelugnen, med deras komiskt högtidliga nickningar och böcker i händerna,

och undrade hvad de menade, svarade Cristiernin: "åh, de tala förmodligen om den Allsmäktige!

Alla de, hvilka jag på sednare tider hört besöka fru Jaenson, ha beskrifvit hennes tillstånd såsom mer och mer förfallet. Vindruckanddet lär isynnerhet ha tilltagit. Mandelbränvinet lär hon ej ha nyttjat, förrän den hösten då jag kom dit. Eljest lär hon redan brukat vara drucken elfva år förut, då Stin Lisa kom dit.

Fröken Berencreutz, till hvilken hon en gång ville skrifva under min dervaro, kom till henne, bodde hos henne, och lär blifvit ihågkommen i hennes testamente. Hon lär sagt att det var någon likhet mellan denna fröken och mig – "her nose and forehead," skref Cristiernin.

Ehuru fru Jaensons helsa länge aftynat, var ock hennes död en öfverraskning för dem som omgäfvö henne. Fröken Rutensköld gaf mig några närmare underrättelser derom. Ett år efter min dervaro, fick hon åter en blodspottning; men man försummade då att åderlåta, henne på armen, hvilket hade skett förra gången; blodiglar sattes nu på fötterna. Dessa iglar förmodas ej ha varit goda, ty hon hade sedan en beständig värk i fötterna. Hon nyttjade många medel, men intet ville hjälpa. Man talade om att efterskicka läkare, men hon tillät det ej, utan var öfvertygad att hon skulle gå igenom sjukdomen. Tre veckor före sin död tog hon ett imbad för fötterna. Då drefs det onda åt hufvudet och angreps troligen hjernan, ty ifrån den stunden yrade hon oupphörligt, till en grad som närmade sig galenskap. Hon låg då för det mesta till sängs. Slutligen tillkallade man läkare, men det var då för sent.

Till sin sista stund förblef hon oredig; orden voro lika förvirrade som blicken. Till de dispositioner af sin förmögenhet, hvilka hon hade skrifvit, funnos inga vittnen, och hon förmådde icke på sitt yttersta att förordna derom. Slägtingarna lära tagit nästan allt, utom den lilla summan till fröken Brencreutz, och bortauktionerade hvarenda småsak i hennes bo.

Hennes fientlighet mot grannarna hade längesedan mildrats;

hon var försonad nästan med alla. Lynnet hade blivit mycket lugnare och mildare mot slutet.

I annonsen om fru Jaensons död, uppgafs hennes ålder till 50 år och åtta månader. Efter hennes egen uppgift för mig hade hon redan vid min vistelse hos henne, fyllt 51 år. Man var kanhända ej fullt viss härom.*

*] Maria Jaenson dog den 27 februari 1842, 53 år gammal (red.:s anm.)

Vem var egentligen Betty Ehrenborg?

BETTY (KATARINA ELISABET) EHRENBORG (1818–1880) är inte särskilt känd i dag. Är hon känd, så är det som psalmförfattarinna. Men hon umgicks i de vittra kretsarna i Uppsala kring Geijer och Atterbom. Hon var tidigt en dam med författarambitioner, och när hon år 1839 besökte läkekvinnan Kisamor nere i Horn i Östergötland för att få sin svullna kind behandlad, så förde hon dagbok om stort och smått – ett intressant tidsdokument, en sorts subjektiv biografi av typen deltagande observation, skriven med en uppseendeväckande mognad och språklig spänst.

Kisamor framstår i Betty Ehrenborgs skildring som en demonisk och nyckfull gumma (hon var då 50 år). För att vara en person som vigt sitt liv åt att bota människor tycks hon ha varit ovanligt burdus och våldsam, stundtals rent av hänsynslös.

Bakgrunden till Kisamors beteende, hennes alkoholmissbruk osv. kan man givetvis bara spekulera om. Besvikelsen över karlar, barnlöshet etc. samt hennes sätt att närma sig Betty Ehrenborg, och likaså Amalia Rääf, som hon hade en lika intensiv som innerlig brevväxling med, ger hennes relationer en sorts dominant bisexuell prägel – en schablonartad freudianism, som man gärna hugger till med sett så här från 1990-talet.

Det var nog inte så konstigt att Betty Ehrenborg fann anledning att teckna ned sina intryck under vistelsen hos Kisamor, säkerligen för att dokumentera, men också förmodligen för att själv stå ut, finna en kanal för dessa upplevelser, som torde ha varit rätt omskakande för en ung dam på 21.

Till och med berättelsen i sig var skakande att ta del av. Gurli Taube berättar så här i sin bok ”Från gångna tiders Uppsala” (1950):

I 1830- och 40-talens Uppsala tog man god tid på sig för den sällskapliga samvaron. Det var alltså ej någon ovanlig företeelse när de illustra damerna och herrarna – Atterboms, Knösarna, fru Silverstolpe och alla de andra – troppade upp för Carolinabacken den 29 oktober 1842 för att samlas redan kl. 4 kring det Geijerska kaffebordet. Aftonen hade emotsetts med en

viss förväntan, ty den underhållning som ställts i utsikt var av mera ovanligt slag. Det var fröken Betty Ehrenborg (1818–80), en till staden nyinflyttad ung dam, som skulle bestå den. Betty Ehrenborg, som tillsammans med sin moder för några år slagit sig ner i Uppsala, där hennes bror Rickard läste juridik, var en vitter ung dam, som senare gjort sig känd bl.a. som författarinna till religiösa sånger, varav ett par t.o.m. intagits i den nya psalmboken. Det visade sig också att den andliga välfägnaden i hög grad skilde sig från den subtila kost som vanligen bjöds dessa intellektuella finsmakare. Fröken Ehrenborg föredrog nämligen en journal, som hon fört under en två månaders sejour hos den s.k. ”Kisamor”, dåtidens mest beryktade ”kloka gumma”. Enligt bevarade brev tycks skildringen ha gjort ett djupt intryck på de församlade. Damerna sutto med tårfyllda ögon, och Atterbom blev enligt egen utsago så upprörd, att han ej sov en blund den följande natten utan såg ”den hiskliga gumman för sig i färd med att pina och plåga den arma, oskyldiga flickan”. Vad beträffar Geijer tycks han sökt slå dövörat till och sysselsatte sig i stället ivrigt med att rita kyrkor.

Det var förmodligen passager som denna som satte stopp för Atterboms nattsömn:

Hon öfverhopade mig halfva natten med förbannelser; detta var första gången hennes grofheter fullt uttalades mot mig. Hon förekastade mig nu allt det afskyvärda, som både min mor och jag hade gjort henne. Hon frågade om jag hade bevarat de många kärleksfulla biljetter hon skrifvit till mig, och förbannade mig emedan hon trodde dem förstörda; oakadt svettningen, bolstrarna och maktlösheten, måste jag flera gånger stiga upp för att söka dem. Hon ställde sig upp i sängen, slog med armarna i luften, anklagade allt, till och med tomma rymden, bultade i golvet så att rummet skakades, för att kalla upp tjänstfolket, som dock uteblefvo – och bröt sönder en stol. Emellanåt förändrade hon rösten, antog en känslös smäktande ton, och tilltalade sig sjelf: ”stackars gumma! stackars goda Marie! visa, ädla, ärliga gumma!” min mor kallade hon än en ”kaffedaska från Kinnekulle,” än en ladugårdspiga.

Betty försöker ta provningarna med jämnmod och ådagalägger en mild humor:

Nu kom gumman till mig, der jag satt fasthållen af min blödande fot, och frågade hviskande, om hon ej skulle gå ut och fläcka itu ”rödhåran,” (Kisamors jungfru, som hon ofta grälar och slåss med, red.:s anm.) som hon kallade henne. Jag svarade försigtigt, att hon kunde göra som hon sjelf tyckte, men om det skedde, fruktade jag att hon skulle ångra det efteråt. Hon rusade emellertid ut, men jungfrun ställde en stol fot emot henne, och hon fick en kontusion på sitt ben. Ändtligen upphörde man med omslagen på min fot, men blodet ville ej stanna, och gumman ropade till mig triumferande: ”nu har jag lagt embargo på dig!”

Man bör komma ihåg att Betty Ehrenborg besökte Kisamor under dennas sista levnadstid, då hon hunnit bli en tämligen bitter och alkoholiserad kvinna. Några decennier tidigare var Kisamor uppenbarligen också tämligen nyckfull och oberäknelig, men hennes lynne var betydligt gladare och lättsammare. Och hon botade bevisligen sjuka, både hög (kungen t.ex.) och låg. Hon kände sympati med de mindre bemedlade och krävde ibland inget arvode. Men nog hade hon sinne för affärer. Hon var en tämligen välbeställd dam, som lånade ut pengar åt traktens bönder och noga höll bok över dessa fordringar.

Hur gick det då för Betty Ehrenborg? På 1850-talet översatte hon de psalmer som vi idag känner under namnen ”Morgon mellan fjällen” och ”Klippa, du som brast för mig”, och hon utgav också skriften ”Bref till en christelig vän af de baptistiska åsigterna”. 1856 gifte hon sig med aktuarien i Riksarkivet och ledamoten av riddarhusets direktion, friherre Johan August Posse och blev därmed dennes andra hustru.

Efter samtida brev att döma tycks Betty Ehrenborg ha tänkt sig att utge Kisamorsskildringen i tryck, berättar Gurli Taube i sin Uppsalabok. Många avrådde henne dock och planen förföll. Men här finns nu Betty Ehrenborgs dagbok – i elektronisk form, 157 år efter det att den skrevs.

>>>>

Mera biografiskt om Kisamor finns att läsa i artikeln ”Kisamor: Läkarinna där vetenskapen knappt mer hoppas” i en PDF med Kisamors brevväxling med Jeanette Ståhl: ”Kisamor: brev och recept”. Se även webbsidor sparade på Archive.org:

Artikeln:

<https://web.archive.org/web/20221201075854/http://art-bin.com/art/akisamo.html>

Breven och recepten:

<https://web.archive.org/web/20221218014905/http://art-bin.com/art/okisind.html>

Karl-Erik Tallmo